

הישיבה החמישים-ושלוש של הכנסת השמינית

יום שני, י"ג סיון תשל"ד (3 יוני 1974)

ירושלים, הכנסת, שעה 11.03

א. התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת

הודעת חברי הכנסת י. רבין

ובמיוחד במלחמת יום הכיפורים, הזכות היקרה והמאמץ לקלוט רבבות יהודים מברית-המועצות ורבבות מגלויות המצוקה במדינות ערב, תנופת הפיתוח הכלכלי והחברתי — כל אלה הם ציוני-דרך מעטים במסכת הפעולות וההישגים של הממשלות בראשותה של גולדה מאיר. בלב האומה תישאר חקוקה דמותה של גולדה מאיר כיהודיה אמיצה, כמנהיגת העם העומדת כסלע איתן בעת מאבקים מדיניים קשים ובמערכות צבאיות אכזריות. אישיותה המופלאה, סגולות אופיה, אהבתה הגדולה לעם היהודי וכן גבורת עמידתה במבחנים, עשו את גולדה מאיר לאחד המנהיגים הגדולים שקמו לישראל.

יחד עם ראש הממשלה מסיימים את תפקידם — גם הם מוצגים — השרים פנחס ספיר, שתרומתו רבה ועצומה לבניין הכלכלה והחברה בישראל; השר משה דיין, שעשה כה רבות לביצור בטחונה של ישראל, לבנייתו והתעצמותו של צה"ל; והשר חיים גבתי, איש ההתיישבות העובדת, שזכותו כה רבה בפיתוחה ובביסוסה של החקלאות בישראל, כן מסיים את תפקידו השר אבא אבן, שבנסיבות שחצרו לא ראה לעצמו אפשרות להשתתף בממשלה החדשה. השר אבא אבן תרם רבות למעמדה הבין-לאומי של ישראל וייצג אותה בעולם שנים רבות בהצלחה ובכבוד. אני משוכנע כי כל השרים אשר הננו נפרדים מהם היום יוסיפו, איש איש על פי דרכו וכישוריו, לשרת את מדינתנו אשר כה עמלו להקימה, לבנותה ולהנהיגה.

חברי הכנסת, הסכמי הפרדת הכוחות בין ישראל ומצרים ובין ישראל וסוריה אינם הסכמי שלום. יש לראות הסכמים אלה לא רק על רקע תוצאות מלחמת יום הכיפורים, אלא ראייה כלולת יותר. חלפו יותר מעשרים-ושש שנה מאז זכינו לעצמאות, בפעם השלישית בהיסטוריה הארוכה של העם היהודי, להקמתה וביסוסה של מדינת ישראל. למעלה מעשרים-ושש שנה עודנו נתונים במלחמה ארוכה וממושכת אתם. בראשית היתה המלחמה על הקמתה של המדינה, ומאז לא חדלו המערכות על קיומה כמדינה בעלת כושר קיום עצמאי. לעתים היתה זו מלחמה כוללת עם אחת או כמה ממדינות ערב, ולעתים הוגבלה המלחמה לתקריות גבול. כל העת היה עלינו לעמוד כנגד פעולות טרור אכזריות בתוך המדינה ובמרחקים. לסיי רוגזינו זכינו לתקופות של רגיעה, אך בכל העת הזאת לא ידענו אף יום אחד של שלום.

החזון הציוני של בניית מדינה יהודית ריבונית

היו"ר י. יענייהו:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

מוזכיר הכנסת נ. לורך:

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מקדמים בקימה את פני הנשיא)

היו"ר י. יענייהו:

חברי הכנסת, על פי סעיף 15 לחוק-יסוד: הכנסת, מתייצבת היום לפני הכנסת הממשלה שהרכיב חברי הכנסת יצחק רבין. הכנסת תשמע הודעה על הרכב הממשלה וייערך דיון. רשות הדיבור לחברי הכנסת רבין.

יצחק רבין (המעריך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בפתח דברי הנני מרגיש צורך לבטא רגשי הודהות עם משפחות חיילינו הפצועים בשמחתן הגדולה על שזכו להתאחד עם יקיריהן שחזרו מן השבי הסורי. הנני שולח ברכת החלמה מהירה לכל אחד מן החיילים הפצועים ומקווה שלא ירחק היום וכולם יחזרו לחיי עבודה ויצירה מלאים.

כנסת נכבדה, ביום ו', י' בסיון תשל"ד — 31 במאי 1974, נחתם ב'נבנה הסכם הפרדת הכוחות בין סוריה לישראל. מיד לאחר התחיימה נפסקה האש בחזית הסורית. משלחת מטעם צבא ההגנה לישראל מקיימת עתה דיונים עם משלחת צבאית סורית על ביצוע חכנית הפרדת הכוחות. אני מקווה ומאמין, שהמשלחות הצבאיות, הישראלית והסורית, ישלימו את עבודתן עד יום ו' הקרוב. בטרם יחל ביצוע ההסכם ישובו הביתה כל חיילינו השבויים בסוריה.

הסכם הפרדת הכוחות בין סוריה לישראל הוא שלב נוסף בתהליך המעבר ממלחמה לרגיעה באזורנו. הסכם הפרדת הכוחות עם מצרים מבוצע לשביעות רצונה המוחלטת של ישראל. כולנו תקווה שההסכם עם סוריה יבוצע גם הוא באורח דומה. עם השגת הסכם זה ועל סף ראשית ביצועו מסתיימת גם כהונתה של הממשלה היוצאת. בראשותה של הגברת גולדה מאיר.

חברי הכנסת, בטרם אציג את עיקרי מדיניותה של הממשלה הנני רואה זכות לעצמי לומר כמה מלים מלב אל לב לגולדה מאיר ולחברי הממשלה היוצאת. הממשלה, ליתר דיוק — הממשלות אשר גולדה מאיר עמדה בראשן רשמו פרקים מפוארים בתולדות עמנו: העמידה האיתנה והאמיצה בתקופת מלחמת ההתשה,

המלחמה לא נסתיימה ב־24 באוקטובר 1973. מלחמות ההתשה נמשכו בדרום ובצפון והן נסתיימו רק עם השגת הסכמי הפרדת הכוחות. מאז תום המלחמה החל צה"ל בהפקת לקחים, הגברת ההתעצמות בציד משוכלל וחדש מן הסוגים שהיו ברשותו, וכן בסוגי ציוד חדישים יותר. צה"ל נערך לקראת המציאות הצבאית החדשה.

המדינה והעם גאים בצה"ל ובוטחים בכוחו. הממשלה תעשה כמיטב יכולתה לטיפוחו של הצבא, להגברת חימושו כמותית ואיכותית בסוגי ציוד חדישים למען יהיה מוכן לכל עת מבחן וימשיך לשמש דוגמה ומופת לנער היהודי בארץ ובעולם.

החתימה שלום הדריכה ותמשיך להדריך את מדיניות הממשלה. עשרים ושש שנות המלחמה לא שינו דבר בהכרתנו המעמיקה את השלום עם שכנינו כמטרה מרכזית של מדיניותנו. גם בעתיד נהיה ערים לקראת כל סיכוי וכל שביב של סיכוי להתקדם לשלום. מדיניותנו ברורה. אננו מעדיפים את השלום על פני נצחונות צבאיים חדשים — שלום יציב, שלום צודק, שלום של כבוד, אך לא שלום בכל תנאי.

מלחמת ששת הימים נתנה לישראל את אחד הנצחונות הגדולים ביותר בהיסטוריה היהודית, אך גם נצחון זה לא הביא בעקבותיו את השלום המיוחל. עם הנצחון זכתה ישראל לקווי הגנה מן הטובים ביותר שיד"ע מה מדינת היהודים אי־פעם בתולדותיה. אך לא היינו שיכורי נצחון. ממשלת ישראל היתה נכונה להגיע להסכם שלום עם שכנותיה תוך נכונות לפשרות טריטוריות אלויות. נכונות זו לא זכתה להיענות. ממשלת ישראל לא תסכים בשום פנים שאימית מלחמה, לחץ בין־לאומי ופעולות טרור יאלצו אותנו לחזור למצב ולתנאים שהיו קיימים לפני מלחמת ששת הימים. כל מאמצינו — מאז תום מלחמת ששת הימים ב־1967 ועד למלחמת יום הכיפורים ב־1973 — להתקדם לקראת שלום עלו בתוהו.

שני מכושולים העמידו שכנינו לשלום: (א) התביעה להתחייבות ישראלית לנסיגה כוללת לקווי 4 ביוני 1967 כתנאי מוקדם לכל הידברות. (ב) התנגדות לכל משא־ומתן ישיר בין הצדדים, בכל שלב של המשא־ומתן. מלחמת יום הכיפורים הביאה לשינוי בעמדתם של שכנינו, ורק שינוי זה איפשר את השגת הסכמי הפרדת הכוחות.

ישראל תמשיך לחתור לשלום אמיתי. שלום אמיתי איננו רק שלום בין נציגים דיפלומטיים אלא שלום בין העמים, שלום המתבטא יום יום בגבולות פתוחים שדרכם ניתן לקיים מגעים הדדיים בכל תחומי החיים.

נשאלת השאלה: האם אפשר להשיג שלום כזה תוך כדי מעבר חד ממלחמה לשלום? הייתי רוצה לקוות ולהאמין שאכן אפשר להשיג מטרה זאת. יש ראל לא תחסוך כל מאמץ במטרה להגיע לשאיפה זאת. עם זאת עלינו להיות מפוכחים ולראות את המציאות הקשה כמות שהיא. לפיכך, במקביל, עלינו לחפש דרך להתקדם לשלום בשלבים: להתקדם לקראת שלום דרך הסכמים חלקיים שיבטיחו רגיעה בפעולות הצבאיות, דרך הפסקת־אש ודילול כוחות המפחית סכנת התלקחות והתקפת פתע. עלינו לחתור להסדרים שיצרו תנאים שבהם נוכל לבחון את כוונותיה של כל מדינה ערבית — האם פניה לשלום אם לא.

החיה בשלום עם שכניה מצוי עדיין בעצם תהליך ממושך. תהליך זה עדיין לא הגיע אל השלמות. שני פנים למאבק על מימוש החוון הציוני: האחד — הקמת המדינה העצמאית ההגנה על עצם קיומה ועל חירותו של העם היושב בה; והאחר — בניית העם והחברה היהודית המיוסדת על הערכים והמורשת ההיסטורית של עמנו לשם הגשמת החוון של קיבוץ תפוצות ישראל, חברה איתנה ויצרנית הנבנית כחברה מודרנית, צודקת, שוויונית ומתפתחת.

אין מגשימים את התוחלת אשר למענה הקמנו מסגרת של מדינה אם אין יוצקים לתוכה את התכנים המיוחדים לעמנו ולתנועת התחייה שלנו. אין די בהקמת מערכת בטחון גדולה וחזקה. תכולתה של הכוח הצבאי שלנו הוא להגן על רציפות המאמץ הלאומי בבניית חברה, תרבות ומשק, בליכוד בני העליות ותניכי התרבות השונות לעם אחד במלוא מובן המלה. מכאן שבד בבד עם טיפוח צה"ל ומערכת הבטחון כתנאי ראשון במעלה להבטחת עצם קיומנו יש להקצות משאבים חמריים ומאמץ אינטלקטואלי, לעשות כל הדרוש לעיצוב החברה שלנו, הלכה למעשה, למערכת אנושית לאומית מתקדמת ומאוחדת. זאת ועוד: קיום הקשר החי עם יהדות העולם והפיכת ישראל למרכז רוחני ומשמי לעם היהודי בתפוצות נעשה יותר ויותר חיוני לקיום המדינה ולקיומו הלאומי—היהודי של עמנו בגלויות. ולא יהיה למותר להוסיף כי מגמות יסוד אלו אין בהן כלל ועיקר כדי לפגוע בזכותם המלאה וביכולתם של בני המיעוט הערבי והדרוזי להיות חיים מלאים ושלמים כאזרחי ישראל ולקיים יחסי רעות ואחוזה עם אחיהם היהודים.

בעתיד יעמדו איפוא במרכז חיינו המשימות הבאות: (א) הבטחת בטחון ישראל, טיפוח כוחו ועוצמתו של צה"ל, וחתימה עקבית ומתמדת לשלום אמיתי. (ב) בניית חברה מודרנית, חפשית ועצמאית, החיה חיי תרבות ערים ועשירי תרבות במסגרת של משטר דמוקרטי איתן תוך מאמץ לשלב יותר את הדור הצעיר בהכרעות ובאחריות. (ג) הבטחת רווחה סוציאלית על־ידי הפניית מאמץ מיוחד של הכלל לשם קידום השכבות החיות עדיין במצוקה. (ד) הגברת העלייה ושיפור דרכי הקליטה במאמץ לעורר רבבות יהודים לעלות לארץ, ושקידה על אימוץ הקשר עם יהדות העולם. (ה) חתימה ללא ליאות לביסוס ולפיתוח של המשק. (ו) חינוך מעמדות המדינה והידוק יחסיו עם מדינות העולם, בראש ובראשונה עם ארצות־הברית.

קיום כוחו ועוצמתו של צה"ל הוא הערובה לבטחוננו. גם כאשר לא עלה בידינו להרתיע את אויבנו ממלחמתו נהגלה הכוח של צה"ל להכריע את תוקפיו בשדה הקרב. צה"ל הוא צבא העם, הוא מבטא ומשקף יותר מכל את הרצון ואת כוח הקיום היהודי העצמאי במדינתנו.

במלחמת יום הכיפורים עבר צה"ל את אחד המבחנים הקשים בתולדותיו. למרות נהוני הפתיחה הקשים בלם את התקפת הפתע המצרית והסורית, תוך כדי גיוס המילואים, והעביר את המלחמה אל תוך שטחי האויב. צה"ל לא השלים את נצחונו המלא רק בשל התערבותם של גורמים מדיניים שמחוץ לתחומי האזור.

באשר לסוריה, לאחר השגת הסכם הפרדת הכוחות וביצועו נכתבו וכלשונו אין מקום לשלב ביניים. לאחר שנשיג התקדמות נוספת בהסדר עם מצרים תע" מוד השאלה האם סוריה אכן נכונה לחתימת חוזה שלום עם ישראל. ומן ההכרח כי מנהיגי המדינות השכנות יבינו כי ישראל זכאית לגבולות בני-הגנה. ישראל לא תחזור, גם במסגרת המאוחדת ומדינה ערבית ממוזרת 1967. קווים אלה אינם גבולות בני-הגנה ויש בהם פיתוי לתוקפנות כלפינו, כפי שהוכח בעבר.

נהיה נכונים לדון גם עם ממשלת ירדן על הבעיות שבינה לבינינו. אנו מעוניינים לנהל משא-ומתן עם ירדן על שלום. אנו חותרים לחוזה שלום עם ירדן אשר יושתת על קיום שתי מדינות עצמאיות — ישראל אשר בירתה היא ירושלים המאוחדת ומדינה ערבית ממוזרת לישראל. במדינה הירדנית-פלשתינאית השכנה תוכל לבוא לכלל ביטוי ההווה העצמית של הערבים, הפלשתינאים והירדנים, תוך שלום ושכנות טובה עם ישראל. ישראל שוללת הקמת מדינה ערבית נפרדת נוספת ממערב לירדן.

במהלך הברורים על הקמת הממשלה היוצאת על-תה השאלה כיצד תנהג הממשלה אם לאחר משא-ומתן עם ירדן תגיע שעת ההכרעה. התשובה בנדרון היתה ברורה: הממשלה תנהל משא-ומתן עם ירדן ותקבל החלטות בכל שלב משלבי המשא-ומתן, אך לא ייעשה חוזה שלום עם ירדן אם יכלול ויותר טריטוריאלי על חלקי יהודה ושומרון בטרם נשאל את העם בבחירות חדשות. הבטחה זו ניתנת גם על-ידי הממשלה החדשה.

בהקשר זה עלי לציין שהממשלה החדשה תמשיך במדיניות הממשלה היוצאת לגבי ועידת ז'נבה ומש-תתפיה. ועידה זו נועדה לקיים משא-ומתן בין המדינות הנוגעות במישור בנושא השלום במזרח התיכון — מצרים, סוריה, ירדן ולבנון — הגובלות בישראל. אם יוצע להזמין גורם נוסף כלשהו תהיה הצעה כזאת, כמו כל הצעה המועלת במסגרת הוועידה, טעם נה הסכמה מוקדמת של כל המדינות שהסכימו להש-תתף בוועידה. ישראל שוללת הזמנת נציגים מטעם אירגוני חבלה וטרור כמשתתפים או כמשקיפים. ממ-שלת ישראל לא תנהל משא-ומתן עם אירגוני טרור אשר מטרתם המוצהרת היא הריסתה של מדינת ישראל.

באשר ללבנון, בינינו לבין לבנון אין כל מתקור-קת בנושא טריטוריאלי ונקל להגיע עמה לשלום. אולם, למרבה הצער, ממשלת לבנון אינה נכונה עדיין לעשות עמנו שלום. יתרה מזו: לבנון נעשתה בסיס מרכזי לפעולות אירגוני החבלה והטרור, אירגונים המבצעים מעשי רצח נפשעים. על ממשלת לבנון מוטלת החובה ומלוא האחריות למנוע את פעולות האיבה המתוכננות ומבוצעות משטחה, שאם לא כן תשא לבנון בכל האחריות המתחייבת מהפעילות הטרוריסטית אשר מקורה בשטחה.

באחרונה הגבירו אירגוני הטרור הפלשתינאיים את פעילותם — חרירות, פיגועים, נסיונות לתפיסת בני-ערובה ומעשי רצח נפשעים. מטרתם המוצהרת של אירגונים אלה היא לחסל את מדינת ישראל. לערער את מרקם היחסים הטובים השוררים בישראל בין יהודים לערבים. הם מתאמצים ליצור אווירה של פחדים ובי-הלה. יידעו המחבלים ומנהיגיהם כי מטרה זו לא תושג

ממשלת ישראל החליטה עוד ב-1971 לבחון אפשרות של הסדר חלקי עם מצרים, הסדר הכרוך בני-סיגה מוגבלת. ובהמשך למגמה זו יש לראות את הס-כמי הפרדת הכוחות עם מצרים וסוריה שהושגו עתה, מבחינה מסוימת, כחלק מתפיסה כוללת הגורסת הת-קדמות לשלום בשלבים. ואמנם בכל אחד מן ההס-כמים על הפרדת הכוחות נאמר במפורש שהסכם זה הוא שלב לקראת השגת שלום צודק ברי-קיימא במזרח התיכון.

לאחר שנחתמו ההסכמים נשאלת השאלה: ומה הלאה? מכאן לאן? מדיניות הממשלה החדשה תהיה, ראשית כל, לבחון כיצד מתגשמים ההסכמים. קודם כל יש לבחון את ביצוע ההסכמים בחלקם הצבאי הקשור בקיום הפסקת-אש קפדנית ביבשה, באוויר ובים. וכן בנושא דילול הכוחות בצד הסורי, כפי שה-דבר התגשם בגיזרה המצרית. אולם לא פחות מכך עלינו לבחון באיזו מידה אמנם תגשים מצרים את כוונותיה בדבר שיקום ואיכלוס ערי תעלת סואץ ופי-תחת תעלת סואץ לשיט בין-לאומי. יש לעקוב ולבחון את צעדיה של סוריה, האם תחזיר את תושבי הכפרים במובלעת ובקונייטרה, על-מנת שיהיו לישובים אזרחיים שלווים החיים בשלום בצד ישובינו ברמת-הגולן. אכן, רק כאשר ניווכח שפני מצרים וסוריה לקיום מלא של הסכמי הפרדת הכוחות יגבר הסיכוי להמשך ההי-דברות לקראת שלום.

בשנים מאז קום מדינת ישראל הוכח שהמפתח לה-ליכה למלחמה או להתקדמות לקראת שלום נעוץ במ-דיניות של מדינות ערב כלפי ישראל. בראש וברא-שונה תלוי הדבר בגישתה של מצרים, שהיא המדינה הראשית בעולם הערבי. לא היתה מלחמה בין מדינות ערב וישראל מבלי שמצרים היתה מעורבת בה במי-שרין. לא היה סיום למלחמה מבלי שמצרים היתה זו שהחליטה על הפסקתה. כך היה במלחמת העצמ-אות, כך במבצע "קדש", כך במלחמת ששת הימים וכך אירע גם במלחמת יום הכיפורים, ואחריה.

לולא הסכימה מצרים להפסקת-אש, לולא חתמה על הסכם שש הנקודות, לולא שלחה נציגיה לוועידת ז'נבה וחתמה על הסכם הפרדת הכוחות, לא היינו מגיעים להסכם הפרדת כוחות עם סוריה. מכאן שהשלב הבא בדרך אל השלום צריך להיות בין מצרים לישראל.

הסכמת ישראל להשתתף בוועידת השלום בז'נבה היתה מבוססת על ההנחה כי בוועידה זו ייבנה הבסיס להסדרים בין ישראל לבין כל אחת משכנותיה. הבעיות השנויות במחלוקת בין ישראל לבין כל אחת מש-כנותיה שונות זו מזו. כל הסדר והסדר חייב להיות על בסיס דו-צדדי. כל הסדר חייב להיות בנוי על נטילת התחייבויות הדדיות מפורשות בין מצרים לישראל, בין סוריה לישראל, בין ירדן לישראל ובין לבנון ליש-ראל. אין מקום לכל גורם נוסף להיות צד במשא-ומתן לשלום.

באשר ליחסים בין מצרים וישראל ניתן להבחין בשתי אפשרויות: הראשונה — מעבר ממצב של הפרדת כוחות אל שלום חוזי בדבר היסול המלחמה אחת ולחמייה ובדבר עשיית שלום-אמת בין עמינו ומדינותינו; השנייה — הליכה לשלב נוסף בדרך לקראת שלום שבו תוותר מצרים על קיום מצב הלי-חימה.

חוברת י"ט, ישיבה נ"ג

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (רבין) —

התיכון, מחייב הדבר שבירת המועצות תשנה את מדיניותה כלפי ישראל, תחדל לעודד את העויות והקיצוניות במדינות ערב, תמנע עצמה מכל צעד המסייע לאסקלאציה מלחמתית ותכיר בזכות של ישראל לגבולות בני-הגנה.

בכמה מדינות באירופה מתרחשים עתה שינויים פוליטיים. הבה נקווה כי שינויים אלה פותחים פתח לשיפור יחסיו עם המדינות ביבשת זו. לקשרינו הכלכליים עם אירופה נודעת חשיבות רבה וטמונה בהם תועלת הדדית. הגברת השותפות בינינו לבין ארצות אירופה בכלל, והשק המשותף במיוחד, תהיה אחת המשימות החשובות במדיניותה של הממשלה החדשה.

מלחמת יום הכיפורים ומשבר האנרגיה השפיעו לרעה גם על יחסי מדינות אפריקה כלפינו. אפריקה זקוקה למשאבים רבים כדי להתמודד עם בעיותיה, והודקקות זו עוררה את האשליה כי הממון הערבי יענה על בעיותיה. אל לנו להתפסס להלך רוח של אכזבה ולגטיות של בדלנות. אנחנו חיים בעולם של תהליכים משתנים בתאוצה רבה, ומדינות אפריקה, אסיה וגם אמריקה הלאטינית עוד יכירו בתרומה רבת-הערך שישלם יכולה לתרום לפיתוחן. יש בסיס איתן לידידות בינינו: האינטרס המשותף לעמינו ולמדינתנו תינו להבטיח בעולמנו זכות קיום גם למדינות קטנות, ללא ניצול, ללא אדנות, על בסיס של חירות והדדיות. חברי הכנסת, זכותו של כל יהודי לעלות לארץ היא יסוד מוסד לקיומה של מדינת ישראל. זכות זו נחקקה במגילת העצמאות וניתן לה חוק משפטי בחוק השבות. עליית יהודים לארץ היא זכות לכל יהודי, וחובתה העליונה של המדינה לעודד ולקלוט כל אחד הבא בשערי הארץ. לא נרפה מן המאבק לשיחרור אסירי ציון ולעלייתם של יהודי ברית-המועצות. נקרא לאומות העולם לעמוד לימין אחינו בברית-המועצות במאבקם לעלייה. נעשה למען שלומם והצלחתם של אחי-נו יהודי סוריה.

העם היהודי בתפוצות היה ויהיה תמיד בעל הברית האמיץ והנאמן ביותר למדינת ישראל. הממשלה תפעל להגביר את הזיקה בין התפוצות ובין הארץ. נפעל במגמה שיהודי התפוצות יהיו מעורים בהווית המדינה, נחפש דרך לשותף אותם במחשבה, בבעיות הגורליות העומדות להכרעה, ולהקל עליהם בהשקעת משאבים רוחניים ולא רק חמריים בישראל.

כאמור, תעודד הממשלה בכל דרך אפשרית תנועת עלייה לארץ ותפעל לשיפור תהליכי הקליטה. כדי לייעל את הקליטה צריכים העולים ליטול חלק אקטיבי בהגשמת היעדים הראשיים של חברתנו. אנו קוראים לעולים להשתתף במפעלי ההתיישבות וההתחללות אשר יימשכו בהתאם להחלטות שיתקבלו בממשלה.

השאפה ליצור חברה של שוויון וצדק היא מערכי היסוד של מדינת ישראל. מציאות של מצוקה ועוני עומדת בניגוד מהותי לערכים החברתיים של ישראל. מדיניות הרווחה של מדינת ישראל ניצבת לפני האתגר הכבד של חיסול המצוקה, קידום השכבות החלשות וצמיצום הפערים החברתיים. בחיסול המצוקה וקידום השכבות החלשות נראה אחת ממטרותיה העיקריות של הממשלה. לצורך זה תפעל הממשלה בארבעה תחומים מרכזיים: חינוך, שיוך, הבטחת הכנסה נאותה

וכי זורעו של צה"ל חוקה ואמיצה. צה"ל יפעל נגד אירגוני החבלה בשיטתיות ובתעוזה, וידנו תשיג אותם בכל עת ובכל מקום, ככל שיידרש.

בתוכני כי תושבי גבול הצפון, חרף פיגועים ומאבקים קשים, ימשיכו ליצור, לבנות ולפתח את ישראל. האירועים הטראגיים בקריית-שמונה ובמעלות הבליטו כי תושבי ישובים אלה נושאים יותר מאחרים לא רק בעול בעיות בטחוניות אלא גם במשא של בעיות חברתיות וכלכליות. נפעל בדחיפות לפתרון הבעיות הכלכליות והחברתיות במקומות אלה על-מנת לחזק את כושר עמידתם, כי למרות ריחוקם הגיאוגרפי ממרכז הארץ קרובים הם לכל אחד ואחד מאתנו. פעור לות אלה יתבצעו עכשיו על-מנת לפתח ולחזק ישראל ביום אלה, אולם הן חייבות להיות חלק אינטגרלי של תכנית סוציאלית-כלכלית כוללת ולא כתגובה שלאחר מעשה. הממשלה קוראת גם לציבור להתנדב למען ישראל ביום אלה ולצאת לעזרתם. התנדבות של יחידים ואירגונים חשובה לא פחות מפעולה מאורגנת של הממשלה בהקלה של מצוקות חברתיות אלה.

ההתרחשויות האחרונות בצפון הארץ ונסיגות הפיגוע מצד המחבלים מחייבים את הממשלה לערנות להמשך טיפוח השכנות הטובה בין יהודים לערבים ודרושים. האוכלוסיה הערבית והדרוזית בארץ הוכיחה נאמנותה גם במצבים קשים בעשרים-ושש השנים מאז הקמתה של המדינה והיא ראויה להערכה על כך. ממשלת ישראל תעשה כמיטב יכולתה למנוע הידרדרות של יחסים אלה ותמשיך לפתח יחסי כבוד ואמון הדדי בין העם היהודי והעם הערבי והדרוזי בישראל.

מלחמת יום הכיפורים, משבר האנרגיה וניתוק היחסים הפורמאליים עם מספר מדינות יצרו בארץ תחושה של בדידות מבוססים לא רק על ערכים נאצלים המושרים בארצות-הברית ועל הדמוקרטיה ששני העמים דבקים בה, אלא גם על אינטרסים משותפים. לקשרי הידידות היו תוצאות ממשיות בחיוקיה של ישראל מבחינה צבאית, כלכלית ומדינית. ליד ביטוי בולט באה נכונות ארצות-הברית לסיע לישראל בעת מלחמת יום הכיפורים. עתה, לאחר השגת הסכמי הפרדת הכוחות עם מצרים וסוריה, יש יסוד לאמונה שארצות-הברית תגביר את הסיוע הממשי לישראל. יחסי הידידות בינינו לבין ארצות-הברית והאינטרסים המשותפים לשתי המדינות לא מנעו בעבר ולא ימנעו בעתיד לעמוד בקפדנות על עמדות חיוניות לקיומה והתפתחותה של ישראל גם כאשר עמדותינו לא תהיינה מקובלות על ארצות-הברית.

בשנים האחרונות התבססו והתחזקו קשרי הידידות של ישראל עם ארצות-הברית, נשיאה, מנהיגיה ועמה. הקשרים בינינו מבוססים לא רק על ערכים נאצלים המושרים בארצות-הברית ועל הדמוקרטיה ששני העמים דבקים בה, אלא גם על אינטרסים משותפים. לקשרי הידידות היו תוצאות ממשיות בחיוקיה של ישראל מבחינה צבאית, כלכלית ומדינית. ליד ביטוי בולט באה נכונות ארצות-הברית לסיע לישראל בעת מלחמת יום הכיפורים. עתה, לאחר השגת הסכמי הפרדת הכוחות עם מצרים וסוריה, יש יסוד לאמונה שארצות-הברית תגביר את הסיוע הממשי לישראל. יחסי הידידות בינינו לבין ארצות-הברית והאינטרסים המשותפים לשתי המדינות לא מנעו בעבר ולא ימנעו בעתיד לעמוד בקפדנות על עמדות חיוניות לקיומה והתפתחותה של ישראל גם כאשר עמדותינו לא תהיינה מקובלות על ארצות-הברית.

חברי הכנסת, בשתי המלחמות האחרונות מילאה ברית-המועצות תפקיד שלילי מבחינת קיום שלום: תרומתה לחימוש אויבנו, בכמות הנשק, בטיב הנשק ובהרכבו; הסיוע הצבאי הסובייטי נתן בידי אויבנו עוצמה צבאית רבה. הננו נתונים בעידן הדטאנט ואם אכן רצון המעצמות להביא את ההפשרה גם למזרח

הממשלה ומוכנה לפעול לביצוע תוך אחריות משותפת. קיימות מפלגות המתנגדות למדיניותנו. התנגדותן למדיניות הממשלה באה לאחרונה לידי ביטוי בהצבעה נגד הסכם הפרדת הכוחות בחזית הסורית, בשבוע שעבר.

אני מצטער על כך שלא נמצאה הדרך להמשך השותפות ההיסטורית בין המפד"ל ותנועת העבודה. שותפות זו הצמיחה ברכה רבה לעם ולמדינה. אני תקווה שתימצא הדרך להצטרפותה של המפד"ל לממשלה החדשה. לשם כך הפקדנו את התיקים שהיו בידי המפד"ל בידיהם של שרים אחרים, ונעשה מאמצים נוספים לחיפוש פתרון מוסכם בנושא אשר מנע את כניסתם לממשלה.

בממשלה שאני מציג היום אישור הכנסת חברים השרים הבאים:

יצחק רבין — ראש הממשלה

יגאל אלון — סגן ראש הממשלה ושר החוץ

אהרן און — שר החקלאות

שולמית אלוני — שר ללא תיק

משה ברעם — שר העבודה

חיים בר-לב — שר המסחר והתעשייה

ישראל גלילי — שר ללא תיק

גדעון האוזנר — שר ללא תיק

שלמה הלל — שר הפנים ושר המשטרה

אהרן ידלין — שר החינוך והתרבות

גד יעקבי — שר התחבורה

אהרן יריב — שר ההסברה

חיים יוסף צדוק — שר המשפטים ושר הדתות

משה קול — שר התיירות

ויקטור שם-טוב — שר הבריאות ושר הסעד

אברהם עופר — שר השיכון

שמעון פרס — שר הבטחון

יהושע רבינוביץ — שר האוצר

שלמה רוזן — שר הקליטה

תיק התקשורת יופקד לעת עתה בידי ראש הממשלה, ואני מקווה כי תוך זמן קצר אציג לפני הכנסת את השר המיועד לתיק זה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מאז מלחמת יום הכיפורים נפל דבר בארץ הזאת. אף על פי שנחלנו כשל-חמה זו אחד הנצחיות הגדולים ביותר, מתהלכים רבים בקרבנו ומועקה כבדה בלבם. הרגשה זו נובעת מצירוף של שני גורמים: ציפיות חסרות הצדקה נמוגו כשל-חמה זו; והתוהו על חיי אדם שנתקפדו במערכה. אנו רגישים לחיי אדם, והמלחמה על אבידותיה ופצועיה מטביעה את חותמה העמוק על חיינו. אולם מה ושמ נמצאו כאלה שניצלו הרגשת מועקה זו כדי להרחיב מבוכה ולזרוע רפיון וחולשת דעת. יש שניסו להפוך חילוקי דעות לגיטימיים — לדושיה של חרשים; סובלנות להדית — לציד מכשפות; ויכוח ציבורי — לפלגנות. יש ששכחו את הלך ההיסטורי העתיק כי בשל שנאת חנם חרבה ירושלים. שומה עלינו להתנער מחולשת רוח. צדקתנו איתנה וכוחנו מתעצם; וזכותנו מלאה ועוצמתנו הרוחנית לא איבדה את תנופתה. אנו

ושיפור מערכת שירותי הרווחה. בפעולה זו תפעל הממשלה בהתאם להמלצות ד"ח ועדת ראש הממשלה לילדים ונוער במצוקה ותיתן יתר משקל לוועדת השרים לענייני רווחה ולרשות הנוער שהוקמה לידה. כן אמליץ כי במקום ועדת השרים לקימוצים ולייעול יוטל על ועדת השרים שתקום לעשות לייעול המבנה והתיחום של משרדי הממשלה, במטרה לייעל את עבודת הממשלה ולשפר את השירותים הניתנים לאזרח.

כדי להגיע ליתר שוויון ולמיוזג אמיתי בין העדות יימשך פיתוחה של מערכת החינוך בכל הרמות, החל מגני-ילדים וכלה במוסדות להשכלה גבוהה. ייעשה לפתרון בעיית השיכון של משפחות הגרות בצפיפות רבה ותימשך תכנית פינוי המשפחות המתגוררות בצפיפות של יותר משלוש נפשות בחדר. יחד עם מתן תנופה לתכניות הללו נקנה יותר מאמצים למציאת פתרונות דיור לזוגות צעירים.

כדי לקדם את מצבן של השכבות מעוטות היכולת תפתח ממשלת ישראל את השירותים הסוציאליים שתכילתם להעלות את רמת הרווחה של כלל האוכלוסייה, ואת השירותים המיועדים לשכבות החלשות ובמיוחד למשפחות מרובות ילדים. על כן מדיניות הכלכלית של הממשלה צריכה להביא לשמירת רמת החיים של כלל הציבור, אך בעת ובעונה אחת עליה לכוון כך שתימשך העלייה ברמת החיים של שכבות חלשות. על השכבות החזקות יהיה לשאת בעיקר הנטל הכלכלי. ריסון עלייתה של רמת החיים הוא תנאי להבטחת היעדים הכלכליים והחברתיים שלנו. עלינו לשאוף להשיג שיפור באיכות החיים שלנו ולא דווקא לעלייה מתמדת ברמת החיים של רבדים אשר כבר השיגו רמה נאותה.

העובר בארץ לארכה ולרחבה ומאזין לצעירים, לזרמים שחזרו מהחזיתות, ייווכח כי רבים וחזקים הכי מיהה והנעגועים לשינוי, לתקון ולתמורה. לא תמיד יודעים הצעירים להגדיר באופן ברור את רצונם בדבר תכנון של השינוי הנכסף. לא תמיד יש פרופורציה מתאימה בין התביעה לשינויים לבין הפתרונות המוצעים. אך עובדה היא כי יש תסיסה והיא יכולה להיות פורית. הממשלה תטה און למאווים אלה, לכמיהה זו. אני תקווה כי רבים יותר יהיו מעורבים עתה בחיי הציבור ויהיו מוכנים לפעילות בתחומי החברה והמדינה. חובה לעזור להם במגמה זו בתוך המסגרות הציבוריות ובמיוחד במסגרות הפוליטיות. הדבר תלוי בעיקר לא בממשלה אלא בכל אירגון ואירגון. הרבדים המבוגרים בחברה יכולים ויחייבים לסייע. עלינו לדעת ולזכור כי אם רצוננו לבצר את משטר חיינו הדמוקרטיים חייבים אנו להתגבר על ניכור הצעירים ולסלול להם דרך להשתתפות בעיצוב ההכרעות ובביצוע המשימות.

חברי הכנסת, הצגתי לפניכם עתה את מדיניותה של הממשלה החדשה בנושאים המרכזיים. את קווי היסוד של תכנית הממשלה ואת ההסכמים הקואליציוניים הנחתו על שולחן הבית. בממשלה זו המוצגת היום לאישור הכנסת משתתפות סיעות המערך — מפלגת העבודה, מפ"ם והרשימות הערביות — המפלגה הליברלית העצמאית והתנועה לזכויות האזרח.

איננו פוסלים שום מפלגה מלהיות שותפה בממשלה כל עוד מזדהה היא עם מטרותיה ומדיניותה של

חוברת י"ט, ישיבה נ"ג

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (רבין, לורד); מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (ישעיהו, לורד); התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (ישעיהו, בגין, כרמל) —

מאבק יוצר בין דעות. נכבד האחד את דברי השני גם כאשר הננו חלוקים, ונחלוק כבוד האחד לרעהו גם בעת ויכוח נוקב. מעבר לחלוקה של ממשלה ואופוזיציה אל לנו לפגוע ביסוד החשוב ביותר בחיינו — באחדותנו הלאומית, אחדות המבוססת על שותפות גורל, על אמונה בצדקתנו, על רצוננו הנחרץ לבנות את המדינה, לשמור על בטחונה ולפתח את היצירה, ולעשות לעילוי היחיד והחברה בישראל.

אדוני היושב-ראש, הנני מבקש להביע אמון הכנסת בממשלה המוצעת.

מוזכר הכנסת נ. לורד:
כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת קמים בצאת נשיא המדינה מן האולם)

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היום הונחו על שולחן הכנסת קווי היסוד של תכנית הממשלה והסכם קואליציוני בין הסיעות: המערך (מפ"לגת העבודה, מפ"ס, רשימות ערביות), המפלגה הליברלית העצמאית והתנועה לזכויות האזרח.

חייבים לחזק את בטחוננו העצמי ולהחזיר את מלוא האמון בעצמנו.

מבט לאחור על תקופת התחיה והתקומה מלמד אותנו כי השכלנו להפיק לקחים גם מן המשברים הקשים, וכי דווקא המבחנים הכבדים חישלו את כוחנו ועזרו לנו למצוא כיווני דרך חדשים. אם נסתכל במבט היסטורי על הדרך הארוכה שעשינו: המשברים של תחילת ההתיישבות, הסבל של תחושת השואה ושיקום שארית הפליטה, מלחמת הקוממיות, העלייה ההמונית, המשברים הכלכליים והמלחמות; אם נסתכל ממעוף הציפור על מה שיצרנו בארץ; אם נראה את דמות האדם שצמח בתהליך בניין הארץ והגנתה — נוכל להסתכל אל העתיד בתקווה ובבטחון.

אנו חיים במשטר דמוקרטי, ונשמור עליו מכל משמר. אנו רוצים במגוון דעות, בחופש דעות ובי

היוז"ר ישעיהו:

נשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורד:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי

ג. התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת

1. דיון

היוז"ר ישעיהו:

חברי הכנסת, אנחנו נגישים לדיון. ועדת הכנסת הקצתה לדיון הזה שש שעות, והוא יהיה סיעתי.

הנאום הראשון — חבר-הכנסת בגין, ואחריו חבר-הכנסת בן-אהרן.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, מורי ורבותי חברי הכנסת, הבורקר, בהתאם לנוהג הפארלאמנטארי הנאה, אברך בשם האופוזיציה את חבר-הכנסת רבין לנאום הבכורה שלו כמרכיב הממשלה הראשה. הערב נביע להם אי-אמון.

ממשלה זו — עיניה יוניים, אך כולה לא יפה. מומים רבים בה, לרבות המומים על הרכבתה —

(קריאות: לא שומעים)

משה כרמל (המערך):

לא קלטו את הפנינים.

מנחם בגין (הליכוד):

— ממשלה זו — עיניה יוניים, אך כולה לא יפה. מומים רבים בה, לרבות המומים על הרכבתה. היא קמה לנו לאחר שהסתיו עבר, עת הזמיר הגיע, וקול התור נשמע בארצנו. שובך כזה לא נתינון לנו מימי תיבת נוח, אשר לפחות בדורותיו צדיק היה.

אדוני היושב-ראש, מה הן ההערכות לגבי ממשלה זו, הרכבתה, תכניתה, דרכה? כדי להשיב לשאלה החשובה, יש לנו מסמכים רבי-משמעות.

"ללכת לקואליציה של 61 — זה לזרוק, לפי

דעתי, את הטלית והתפילין". קראתי בעתון "דבר", במאמר ראשי, כי למר רבין חסר נסיון מדיני פנימי. סגולה חדשה לראשות ממשלה. לכן חובתי להסביר לו כי כאשר נאמרו המלים "לזרוק את הטלית והתפילין" לא היתה הכוונה למפלגה, אלא לעקרונות, למדיניות, למזהות, לנשמה.

סיפור המעשה שהיה בדמיונו של עמנו כך היה: ספינה הולכת בים סוער, גלים אדירים מכים בה, היא חיישה להישבר. רבי-החובל דורש מן הנוסעים להטיל הימה את כל אשר להם כדי להקל על הספינה. אחד מהם מטיל הימה את השקית עם הטלית והתפילין.

מי אמר את הדברים האלה על הממשלה הזאת? איש האופוזיציה? חבר הליכוד? — לא. את הדברים האלה השמיעה ראש הממשלה ומנהיגתה — כמקובל לומר — של מפלגת העבודה. בממשלה הזאת נזרקו לפני הכל הטלית והתפילין.

לצד הדימויים שמענו על חלומות. לפי הערכתו של חבר כנסת אחר — אני מביא את דבריו המקוריים: "בחלומותי השחורים ביותר לא ראיתי את עצמי תומך בקואליציה זו". מי אמר את הדברים האלה? איש האופוזיציה? חבר הליכוד? — לא. השמיע אותם חבר נאמן של מפלגת העבודה, הלא הוא חבר-הכנסת משה דיין. חלומות שכאלה, והנה לפני השחור שבהם. ומהו הפתרון?

ועוד מסמך: "מחולשים שלטוני רצוף. שום בשורה של תיקון החברה; שום מאמץ לברר את יעילותה של משנתנו הסוציאלי-דמוקרטית בעולם משינה; שום מאמץ לרתום את נכסי העם במדע ובתורה

יש יוצאים מן הכלל מעטים מאוד שהיה להם מוח מקיף והצטיינו בשטחים שונים: אריסטו, ליאונרדו דה-וינצ'י, הרמב"ם. מעטים מאוד. והנה כי כן סגן ראש הממשלה רצה להיות, כידוע לכל, שר הבטחון. הוא היה שר העבודה, שר הקליטה, שר החינוך, ועכשיו יהיה שר החוץ ויוסיף להיות סגן ראש הממשלה.

סגן ראש הממשלה י. אלון:

גם הגברת מאיר היתה שרת העבודה לפני שהיתה שרת החוץ ולפני שהיתה ראש הממשלה.

מנחם בגין (הליכוד):

מר אלון, כל הכבוד, לו רצית ללחוץ עלי שאצרך לרשימה הקצרה הזאת את הגברת מאיר, הרי, מתוך נימוס, הייתי עושה זאת. אבל עדיין יש הבדל ביני ובניה.

מאידך גיסא עלי לומר למר אבן, לחברנו בכ"נסת: מה קרה? היית שר חוץ ולא תהיה עוד. אם כך, זה אחד הימים הקודרים בחיינו? מר אבן ואני נמנים על דור אחד. רבנו דכולי עלמא, מה לא עבר על הדור הזה, איזה סבל, כמה דמעות, כמה גהרי נחלי, דם, אילוי, שאיפות, חלומות, קרבנות בדרך, דאגה מכרסמת ביום ובלילה, ובעיקר לחיי אדם. וזה היום הוא אחד הקודרים ביותר בחייך ובחיינו?

אדוני היושב-ראש, את המלה "אגואיזם" תרגמנו לעברית חדשה "אנוכיות". איך נתרם את המלה "אגואיזם"? אני מציע להשתמש במלה הפשוטה "אניות". איוו אניות? אדם פסק להיות שר חוץ. ובכן, לכל עם ישראל יש תיסכול רגשי ורוחני, והתיסכול ירד למעמקים, והיום הזה הוא אחד הימים הקודרים ביותר בחיינו? לא כך. ביטוי לפינוק הוא, להרגלים שלטוניים שאין להם מקום בחברה דמוקרטית.

בהמשך ראיונותיו שולל מר אבן ממר רבין את התכונות הדרושות לראש ממשלה. בוויכוח זה אינני רוצה להתערב. נראה בעתיד. אבל מצאתי באחד הראיונות האלה משפט הנושא חומרה רבה מבחינת המדינה, ואותו אציג לידיעת הכנסת. מה היו חיי לוקי הדעות בימים שמר רבין פעל תחת הנהגתו של שר החוץ מר אבן? זו התשובה של שר החוץ: "אני רצוני של מר רבין להשלים עם חילוקי ההערכה, כאשר הוא היה סבור כי הסלמה במלחמה נגד מצרים איננה בניגוד לרצונה של ממשלת ארצות-הברית."

אני סבור שעדיין לא קרה בישראל, ששר לש-עבר פירסם גילוי ממלכתי כזה מנסיונו. אילמלא דאגתי לאינטרס הלאומי העליון של המדינה הייתי מפרש את המשפט הזה והייתי מציג שאלות רבות לגבי תכנון אמנע מכך. אבל הכנסת חייבת לרשום לעצמה את ההזיז דעה הזאת שלגבי מלחמה והסלמתה — כך נאמר — השיקול היה אי-התנגדות מצדה של ממשלה אחרת. חמור מאוד.

הנה כי כן, אדוני היושב-ראש, הסיכום על-פי ההערות מן הצד הזה של הבית לגבי הממשלה שהוצגה לפנינו הוא: טלית ותפילין נזרקו, הצגתה חלום שחור, מאבק שלטוני, מאבק-שדים שלטוני רצוף, והמאבק הזה היה למטרה.

מה יכולים אנו להוסיף על דברים אלה? נוסף, מר רבין הציג לפנינו היום ממשלת מיעוט בישראל.

לשירות המדינה: שום בירור תכוף בהלכות מדיניות. מאבק שלטוני המתנהל במנותק מכל דינאמיקה מחשבתית ואחרת. מאבק שלטוני ההופך למטרה במקום להיות אמצעי לקידום מטרות שיש בהן שמץ של חזון ותרבות. "שמץ של חזון, שמץ של תרבות" — אין, מי אמר את הדברים האלה? נציג האופוזיציה?

(קריאות מספספס לי המערך: לא.)

איש הליכוד?

(קריאה: אתה עורך חידון?)

השמיע אותם הדובר הראשי של מפלגת העבודה בחוץ-לארץ, ושל הממשלה, כמובן, חבר-הכנסת אבא אבן.

מישה ורטמן (המערך):

שתי נקודות.

מנחם בגין (הליכוד):

יש לי עוד מסמכים בתיק. התאזרו בסבלנות.

"מחול-שדים שלטוני". כך הוקמה ממשלה זו.

יחד עם הערכה זו הסביר לנו שר החוץ כיצד ניטל ממנו משרד החוץ. הוא לא ידע דבר. הוא ניהל משא-ומתן חשוב. מרכיב הממשלה לא שוחח איתו על הנושא. נפגשו שני חברים, מרכיב הממשלה וסגן ראש הממשלה, והסכימו ביניהם ללא ידיעתו של שר החוץ כי התיק הזה יועבר מיד ליד. יש גם פואזיה בתי-אור הזה, כיצד סגר סגן ראש הממשלה דלת וחלון כדי שלא יהיה מרחב נשימה בשביל זולתו. אבל זה לא כל-כך חשוב.

אני מבקש לומר שכתוצאה מן העובדה שכך הועבר תיק החוץ מיד ליד, קובע חבר-הכנסת אבן לאמור: "אני סבור שמדינת ישראל נמצאת עתה במעמקי התיסכול הרוחני והרגשי. הצגת הממשלה החדשה היתה בשבילי, ובשביל אורחים רבים, אחד הימים הקודרים ביותר בחיינו."

באשר לתיק של משרד החוץ רציתי, כחבר כנסת זקן ורגיל, להעיר לחבר הכנסת החדש, מרכיב הממשלה וראש הממשלה המיועד: אכן, לא כל גוהמים דרושים יחסי אנוש גם בין יריבים פוליטיים, גם בין חברים.

יצחק בן-אהרן (המערך):

שמואל תמיר.

מנחם בגין (הליכוד):

אילו קרא מר רבין את זכרונותיו של צ'רצ'יל היה למד כיצד נוטלים ומעבירים תיק. אבל לא צריך אדם להיות צ'רצ'יל כדי לנהוג ביחסי אנוש. כשהוא היה מחליט להחליף חבר בממשלתו, היה כותב אליו מכתב והיה אומר לו כך: מאחר שהגעתי למסקנה כי דרוש שינוי בהרכב, אבקשך להעמיד לרשותי את התיק. ואני סובר שכך צריך היה לעשות מר רבין לגבי מר אבא אבן ולא להעמידו לפני עובדה קיימת.

באשר לשר החוץ החדש, סגן ראש הממשלה, אני רוצה פה להביע התפעלות מריבוי כשרונותיו הברוכים. בדרך כלל מווח של אדם מוגבל לשטח חשיבה אחד, בייחוד אם אדם הוא מוכשר, ואין ספק שמר אלון הוא אדם מוכשר מאוד. בכל תולדות האנושות

הממשלה לא תסכים בשום פנים ואופן לחזור לקווי ה-4 ביוני 1967 אפילו במסגרת של חוזה שלום. שמעו הי-טב מה אמרתם. אויבנו אומרים שלעולם לא יהיה שום הסכם שלום אם לא נחזור לקווי ה-4 ביוני 1967. פירוש הדבר שגם על-פי הודעותיכם איננו הולכים לשלום. לדידכם, על-פי ההצהרות שמסרת הבוקר, מר רבין, לא תוכלו עוד לטעון שאמונה בארץ-ישראל מונעת שלום, באשר הודעתכם זו, על-פי המציאות, כבר איננה מאפשרת, בגלל עמדת האויב, חוזה שלום. אבל הלחץ הבינ-לאומי מתדפק על הדלת. האם ממשלה זו תע-מוד בפניו?

בדאגה עמוקה בלב אנחנו משתתפים היום בדיון על הצגת ממשלת המיעוט הזאת ונציע עשייה לאר-מית: ראשית — התנחלות רבתי ללא דיתוי ברמת-הגולן, אם ברצינות הושמעו ההצהרות ש"לא עוד" — אומרים אנו לעומת זה שיש להעלות עוד ישובים ברמת-הגולן ולבצר את בטחונה, ועלייה את בטחון המדינה; וכן התנחלות רבתי ביהודה ובשומרון ובאשר חלקי הארץ. האם ממשלה זו תעסוק בעשייה לאומית כזאת? שנית — חידוש המערכה על שיבת ציון מברית-המועצות. חלה בימים האחרונים ירידה רצינית במספר העולים המגיעים מרוסיה, ועלינו ללא דיתוי לחדש את המערכה ההיסטורית למען שיבת ציון חפשית משם. עלינו לחבוע שוב הנשיא ניקסון, העומד לבקר בברית-המועצות בקרוב, שהוא יתבע את הזכות הזאת ליהודים בברית-המועצות. שלישית — חידוש המערכה למען הצלת אחינו מסוריה ללא דיתוי. זה לא היה תנאי להסכם הפרדה, והם בגטו. וכיוון שהנשיא ניקסון עומד לבקר בסוריה, שוב עלינו לחבוע ממנו שיעמיד במרכז שיתותיו עם שליטי דמשק את הוצאת כל היהודים מארץ הרדיפות והגטאות לשם הבאתם לחוף מבטחים. בעשר טיסות של מטוסים חדשים אפשר להור-ציא את כל אחינו ולגאול אותם. רביעית — חינוך לאהבת ארץ-ישראל ולאמונה בזכותו של העם היהודי עליה. אנו שומעים את הקולות בממשלה הזאת, שם יושבים דוברים מוצהרים של מה שמכונה "הישות הפלשתינאית" הקמה עלינו לגזול מאתנו את הזכות לארץ-ישראל. יש לחנך את הדור הצעיר על יסוד ההכרה שאנחנו היהודים שחירנו את ארץ-ישראל, נעשה נסיון לגזול אותה מאתנו, הוא לא הצליח, ומ-שום כך אירעו כל התקלות בדור הזה; ארצנו היא. האם זה החינוך שיינתן לדור הצעיר על-ידי הממשלה הזאת? אפילו חברה-הכנסת שלום לזיון מספק בכך בקשר עם מינוי שר החינוך והתרבות החדש. חמישית — יש לבטל את העוני שהוא חרפה לכל חברה הטוענת לכתר חברה מתוקנת. יש לייצב את המשק, להבטיח השקעות הון, לפתור את בעיותינו באינפלצציה, בירידת ערך המטבע, בהתרוששות. האם הממשלה הזאת תהיה מסוגלת לפתור את הבעיות האלה? מכל מקום, כש-לון במשק עירוני אינו נראה להיות מרשם טוב להצ-לחה במשק הממלכתי. שביעית, ומעל לכל — בעקבות מלחמת יום הכיפורים נפתחו פצעים בעם הזה. צריך לרפא אותם. האם הממשלה הזאת, ממשלת המיעוט, כפי שתוארה גם על-ידי חברי המפלגה שממנה היא באה, היא תוכל לרפא בימים אלה את פצעי עם ישראל? אין שום ספק שבימי המשבר הללו ציפה הרוב המכריע של עמנו לממשלת ליכוד לאומי. ניתנה לו ממשלת עלבון לאומי. ואם מר כרמל, בישיבה

אם חברי הכנסת מניחים לרגע כי באמרי זאת הת-נוונתי לכך כי בין שישים-ואחד התומכים בממשלה יש חמישים-ושמונה חברי כנסת יהודים ושלושה ער-בים או דרוזים — טעו. אני מאמין בכל לבי ובכל נפשי בשיווי זכויות בין כל האזרחים. אין שום הבדל בין חבר כנסת יהודי לבין חבר כנסת ערבי בהצבעתו בכנסת. שום הבדל. אותו קול ואותו משקל. ואף-על-פי-כך אני קובע כי זו איננה אלא ממשלת מיעוט. הכי-צד? —

תופיק זיאר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אתה אומר את הדבר ואומר את היפוכו. מדוע אתה מוציא שלושה ערבים אלה? מדוע אתה מוציא אותם אם אינך גועני?

נאולה כהן (הליכוד):
הוא לא הוציא אותם.

מנחם בנין (הליכוד):
— ואף-על-פי-כן אני קובע כי אין זו אלא ממשלת מיעוט. מדוע? חברה-הכנסת דיון לא זו בלבד שטען כי אפילו בחלומותיו השחורים ביותר לא ראה את עצמו תומך בממשלה זו, הוא גם אמר שיצביע בע-דה כאילו כפאו שד. איז לה לממשלה אם לעזרתה צריך לקרוא ליצור הזה. במלים אחרות, מר דיון מצביע בלבו נגד הממשלה, אך הוא ירים את ידו. גם מר אבן דיבר על שדים ורוחות. בלבו הוא נגד הממשלה, אך הוא ירים את ידו. היתיד שיפעל וידו כלבו יהיה חבר-הכנסת בן-פורת. אבל מבחינה מוסרית, מבחינת היחס אל הממשלה הזאת, ברוך לכם, מורי ורבותי, כי אין לכם אלא 58 תומכים בממשלה הזאת.

מובן שתופעה זו, אחד בלב ואחד בפה, כאשר היא באה מראשי העם, מדובריו, אינה יכולה אלא לג-רום לדמוראליזציה, עמוקה מאוד, בייחוד בקרב הדור הצעיר. אבל זו אחריהם.

ממשלה זו היא ממשלת מיעוט מבחינת התמיכה האמיתית של הבית בה. למה הוצגה לפנינו בימים כאלה ממשלת מיעוט? החומרה היא מבחינת הערך הגדול והאדיר בחיינו — הדמוקראטיה. המדינה הקטנה הזאת קמה במלחמה מהפכנית, בתנאים שלא היו דו-מים מאז השקענו כולנו מאמץ בלתי-פוסק לחנך לאהבת הדמוקראטיה ולכיבוד, והתדרנו את ההכרה: הרוב מחליט. אפילו החלטותיו אינן מוצאות חן בעי-נינו, אפילו לעתים מקוממות את נפשנו, נקבל את דעת הרוב. אמנם, כן, עד היום רק החלק הזה של הבית כך חונך את הדור הצעיר. אני מקווה שגם החלק השני, בבוא היום, כך יחנך. אבל בינתיים מציגים לנו בימים כאלה ממשלת מיעוט. גיפסו קבע את הכלל הגדול: ממשלה בהסכמת העם. והרי הרוב של העם, על-פי נציגיו ושלוחיו בבית הזה בהודעותי-הם ובכתביהם, עומד נגד הממשלה הזאת. למה ייעשה כדבר הזה לעם הזה בימים כאלה — להציג לפנינו ממשלת מיעוט? האם ממשלה זו מסוגלת לעמוד נגד לחץ בין-לאומי, שראש הממשלה המיועד הוכיר אותו והוא מתדפק על דלתנו? הרי רובה ככולה נמנית עם מבקשי הווזיה; הממשלה הזאת רוצה בחלוקתה מחדש של ארץ-ישראל. יש חשש שלא יהיה צורך לל-חוץ עליה כדי להביא לחלוקה. היא עלולה ללחוץ על הלוחצים שילחצו. היום הודיע לנו מר רבין כי

יצחק בן-אהרן (המערך):

אני חושב שזו שיגרה של לשון, אשר אין בה עוד הבחנות, אפילו של טונים. גם בריטוריקה סיר למוות, כמו במסיקה, ואפשר היה, בין ממשלה לממלכה ובין אירוע לאירוע, למצוא את המלים האופייניות והתואמות; אולם המשך הקו הנטוי מן התקירות משנות הארבעים של ממשלות בן-גוריון, הסערות, הסופות, והשנאות העזות שצמחו כספיחים מימי אצ"ל והמאבקים נגד שלטונות המאנדאט, ההגנה, הקמת המדינה וחלוקת ארץ-ישראל, עד היום הזה, עד הממלכה הוותיקה, עד האירוע הזה — הדבר רק מעמיק את הרגשות התפלות ולעתים אפילו הרגשות הלא-יושן מן העמידה הצחיחה של הישות הפוליטית בחיננו.

חבר-הכנסת בגין, גם בשורות שלך, תבטט מימנה ואחורה, יושב כבר איזה ברטוס. מאז ומתמיד היה זה ספרוט מעניין מאוד להרחיב את מרחבי הוויכוח. אולם בזה הפעם, אולי בשפל גדול יותר משידענו אי-פעם כתנועת העבודה, והיא הנוחנת, אולי כאן היה צריך חבר-הכנסת בגין למצוא איזו מלת זכות ליצחק רבין. אין זו השעה היפה ביותר לתנועת העבודה בישראל. אין זו השעה היפה ביותר ליחסי הכוחות, החטיבות, הסיעות ואף היחסים האישיים. עברו עלינו ועוברות עלינו שנים קשות. בנסיבות אלה, מול אור פוליטיקה אשר הצביעה שלשום נגד הצעת הסכם הפרדת הכוחות, והיום טוענת וקובלת מרה על שום מה לא צורפה לממשלה, כתנאים ובנסיבות כאלה, להביא לעם — וזה מהלך ממלכתי — להציג לפני העם ממשלה לכהונה, הרי זה מעשה מרכבה גדול, קשה וכאוב ולא יותר אסתטי מאשר חבלי לידה. ואף על-פי-כן אנחנו יודעים שאלה הם חבלי לידה.

בימינו אנחנו הוותיקים אולי פעם שוחחנו בינינו ושאלנו את עצמנו איך תיראה ממשלה שתהיה ראשית של הדור החדש. הפעם לפנינו ממשלה משולבת — חלק ותיקים וצעירים, הלא כל אחד ואחד מאתנו חלם בהקצין, בקול רם, בליבו פנימה, על משכבו, כיצד ייראה הדור הבא אשר לידי נעביר את מעשנו הטורבים, החלוציים, הגדולים, ההירואיים, ואת מחדלנו, כשי-לונותינו וקטנותינו, והנה היום הזה באתי לברך את יצחק בן רוזה לבית כהן ונחמיה רבין עליהם השלום. באתי לברך את התלמיד של בית-הספר לילדי עובדים, את בן הפלמ"ח, הרמטכ"ל, נושא המטה על הר הצופים. ולבי מלא בטחון והרגשה שגם בכך הדור שלנו הורד מעל הבמה הפוליטית לא הכיבו. ואין זה עניין טפל של גאווה וספיפוק — העניין הוא חמור מדי. גם המשימה והכהונה שמוטלים עליו חמורים מאוד. תנועת העבודה בישראל היא המציגה היום בראש ממשלה אחד מבניה הטובים — בנה של לוחמת בנשק להגנת ישראל, לוחמת לזכויות הפועלים מזו הרעב; בנו של נחמיה מניח היסוד לאיגוד המקצועי, פועל המתכת, פועל הצבע, עובד חברת החשמל, ממל"ח ינחם היסוד של אחדות העבודה, איש עמל כפיים. איש הגנה. שניהם ממגיני ירושלים, בנסיון ראשון של ממשלת מאנדאט למסור אותנו למאכלת פראי המדבר. ועם יצחק רבין, כל אלה אשר עמו, ותיקים וחדשים, תבורכו ותתחזקו במשימתכם.

ברגעים הספורים העומדים לרשותי אני חייב לומר משהו לחברינו מהמפד"ל שאינם מצטרפים לממלכה של חברים, מדבר אליכם איש חילוני, אדם המאמין

הקודמת של הכנסת, הטיל באוני הליכוד את המלים "הפקרות" ו"הרפתקנות", הרי בהיותו חבר כנסת ותיק הוא חייב לדעת שבבית הזה מעולם לא מסתיים הדבר שית, ולכן אומר לו כי מעשה המרכבה של ממשלה כזאת בימים כאלה הוא מעשה הפקרות הרפתקני, וסמל ההתחדשות שלה הלא הוא שר השיכון החדש.

נתייצב במלוא כוחה של אופוזיציה נגד ממשלה כזאת. במשטר פארלאמנטארי אין זו רק זכותה של האופוזיציה לשאוף להורדת הממשלה ולהחלפתה, זוהי גם חובתה. ובאשר ליחסנו לממשלה הזאת בימים הבאים: כמובן, אם תעשה מעשה טוב, נעלה אותו על גס; לא נעשה שום מאמץ שלא להודות בכך, לפי טבע הדברים ולפי טבע היחסים בין אזרחים ובין בני עם אחד. אבל בידענו את הרכבה ותכניה ודרכה הנגי בא לומר כי אנו נמלא לא רק תפקיד קונסטיטוציוני כדי להביא במהרה להעברת ממשלה כזאת מכהונתה. זה יהיה תפקיד לאומי. ככל שיקצרו ימיה בכנסת כן ייטב לעם ישראל. ואני אומר לידידים וליירבים גם יחד: הרי זו איננה, לכל הדעות, שעה רגילה בישראל. כולנו דואגים לעתיד. אנחנו שומעים את קולותיהם של אזרחינו: נסיגה טוטאלית, פתרון הבעיה של העם הפלשטינאי. כולנו יודעים כי שני התנאים האלה פירושים אחד: החזרת מדינת ישראל. זאת שאיפתם. אני סובר שכבר בשלושת הימים האחרונים התרפאו רבים מן האשליחות. אנחנו הולכים לקראת ימים קשים, לקראת מבחנים גדולים. מדוע הוטל על העם הזה בניגוד לרצונו ממשלת מינוע שכזה? אבל נסכים כולנו, נלך אל עמנו, שימו לבכם למה שנקרא בלשון העממית: הכוונת שעמה הלכנו לבחירות. מי נותר? אם זכרוננו אינו מטעני היו בה: הגברת מאיר, מר ספיר, מר אבן, מר דיין, מר אלון, ולחלופין — מר יערי ומר חוגי. מכולם נותר אחד בלבד. עם הצוות ההוא ביקשם את אמון הציבור. מלבד אחד, איש מהם לא נותר. בואו בדרך הגונה, לאור מה שקרה, לקראת המבחנים הבאים, ונצא אל עמנו ונשאל את דעתו באיזו ממשלה הוא רוצה. נלך איפוא לבחירות בזמן הקרוב ביותר, האפשרי, והעם חליט. המערכה צריכה להיות כנה, כל אחד על דגלו ועל תכניתו, בעניינים מדיניים, בטחוניים, חברתיים ומשקיים. ובין התכניות ובין האנשים יבחר העם. אני מאמין כי אז תקום לנו ממשלה עם טלית ותפילין, ממשלה של אהבת ארץ-ישראל ואהבת ישראל, ממשלה שיש בה חזון ותרבות, בטחון ושלוש ותקון החברה.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות ההיבור לחבר-הכנסת בן-אהרן, ואחריו לחבר הכנסת בורג.

יצחק בן-אהרן (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, הייתי מתרשם היום מההלקאה של חבר-הכנסת בגין לממשלת רבין אילו יכולתי לומר ליצחק רבין שחבר-הכנסת בגין היה נוהג להקביל את פניהן של ממשלות דוד בן-גוריון, שרת, אשכול וגולדה מאיר בפנים יותר שר-חקות.

יוחנן בדר (הליכוד):

גם אתה.

חברת י"ט, ישיבה נ"ג

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (בן-אהרן, הורביץ, לבני, ש. תמיר, בן-פורת) —

לשאת במשימה זו, את כל אשר עם לבי. כבר מאותנים לי. אולם במשפטים אחדים אוכל לומר את הדברים הבאים:

בעיות שלום ובטחון שממשלת גולדה מאיר נתנה להן בשנה האחרונה — דווקא בתקופה הטראגית מאז מלחמת יום הכיפורים — את התנופה וההעזה התיבטאו בהשגת שני ההסכמים להפרדת כוחות. בכך נתנה לנו הממשלה ראשית דרך לציפיה ואולי אף לשלום. ברוצני לומר לכם, חברים נכבדים: המשיכו בדרך יוממה של מדיניות שלום ובטחון. אל תחזינו לדפיקת על הדלת ועל השער, ללחצים שונים. האם יש גיבורים כאלה הסבורים שיש מדינה כלשהי בעולם המקיימת את יחסיה הבין-לאומיים ללא לחצים מצד גורמים גדולים וקטנים ממנה? אני מאחל לכם יומה גם בתחום זה ששמו: ערביי ישראל, ישות פלשתינאית. יש צורך בהתקדמות במחשבה, בהגות ובחיפוש דרכים, ואין להמתין לפתרונות מבחוץ, או לכפיות מבחוץ. כל שנקדים מחשבה משלנו, עצה משלנו, פתרון משלנו — יבורך הדבר.

ואחרון אחרון: הייתי בין המבקרים החריפים ביותר — ואני עדיין בין המבקרים החריפים ביותר — של טיב החברה הישראלית שנתהוותה כאן במשך עשרים-ושש שנות עבודתנו והגשמתנו בארץ, בייחוד מאז מלחמת ששת הימים. אינני בא על סיפוקי בנוסחאות ששמעתי אותן גם היום, נוסחאות קולניות למדי, שאינן נעצות באותם הדברים החמורים שהושמעו בימים האחרונים, שאינן נעצות במציאות הדואבת של חברה מרוסקת מעמדית, של מאגרי עושר ומיתרות, שאין לאל ידנו לשאת אותם, בצד כיסי עוני וקיפות.

איתן לבני (הליכוד):

אלה מצביעים בעדכם.

יצחק בן-אהרן (המערך):

כן, אלה מעשי ידינו. מה עוד אתה אומר לי? כל מה שיש לכם לומר וכל מה שכדאי היה לשמוע בדבריו של חבר הכנסת בגין היום — אלה ציטטאות מדברים שלנו. אמרתי בהזדמנות קודמת שאפילו את ההשמעות עלינו אתם צריכים ללמוד מאתנו.

שמואל תמיר (הליכוד):

הוא החסיר את הציטוטים שלך. זה היה החלק הפיקאנטי ביותר.

יצחק בן-אהרן (המערך):

אני רוצה לומר לראש הממשלה המיועד ולכל חבריו: הבעיה הטעונה כיום פתרון בתחום הכלכלי והחברתי היא אחת ולא שתיים — וזו משמעותה ותמיכתה של ציונות מגשימה, של ציונות גדולה, קולטת ובינה — והיא: לשנות דרכי יסוד במדיניות הכלכלית והסוציאלית. הבעיה איננה שולית, הבעיה איננה תקציבית, זוהי קודם כל בעיה קונספצינאלית-אידיאולוגית. חברת השוויון והצדק היא חברת הציונות המנצחת.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לחבר הכנסת בורג, ואחריו לחברת הכנסת גרוסמן.

בעתידה של הדת בישראל, דתם, יצירתם ומורשתם של נביאים ומורדים, מוכיחים והוגים. דת שלא תיבנה מן הכפייה הממלכתית של הכנסת, של הקואליציה; מדבר אליכם אדם המאמין שלרוח לא תוסיף חוקת הכנסת. הרוח פירושה חירות, פירושה הפרדה בין סמכות חילונית לבין סמכות של מצפון ודת. אני מאמין ביום של הפרדת הפונקציה הזאת, כאשר הדת תעמוד בכוחה, בזכותה ובערכה. מדבר אליכם אדם בשנת 1974 שביחסו לערכי הדת איננו דומה לאדם של שנות השלושים או הארבעים. חברינו מן המפד"ל, אתם נפרדים מאתנו בשעה כמעט גרוטסקית מבחינת ההערכה שלכם. אתם חייבים לראות מה מתרחש בקרב המוני ישראל, תנועת הדור הצעיר. תנועת הפועלים בין גנים האחרונות מעולם לא ראיתי אותה יותר צמודה לערכי יסוד של יהדות, להיצמדות ליהדות, על ערכיותה, כמו בשנים אלה. האמינו לי, אני מדבר קצת מתוך גסיון, שאתם נפרדים מהשותפות בממשלה, בעשייה, במנופי הביצוע והאחריות, תוך עשרים-וארבע שעות אתם אנשים אחרים, לא אלה שהתכוננתם להיות. האם הפירוק המזרחי, הקיבוץ הדתי, המושב הדתי, בני-עקיבא היו בני ברית ליריבי תנועת הפועלים, ליריבי הסוציאליסטים היהודי, הציונות הסוציאליסטית? האם יהיו יריבים של המוני העם? האם אתם באמת מאמינים שתנועת העבודה לא תתחשל ותגבר על מחדליה ומשריביה?

מסתבר שיש ריענון לא רק כאשר מצטרפים לממשלה. גם מי שעוזב את הממשלה מתרענן פתאום ומגלה לנו דינאמיות וכוח ביטוי — לא כל-כך של ביקורת עצמית, אלא של ביקורת הזולת. יש איזון מעלה גם כאשר עוזבים את הממשלה. אני מקווה שעור הלשון והתרבות יובילו אותו להתבטאויות קצת יותר מעמיקות מאלה שהוצגו לפנינו.

חברי המפד"ל, האם סבורים אתם שתלכו בקרי עם תנועת ישראל, עם תנועת העבודה הסוציאליסטית, או שתקיימו את הדת בישראל, את האמונה בישראל?

יגאל הורביץ (הליכוד):

מי הם פועלי ישראל?

יצחק בן-אהרן (המערך):

אני חייב לומר שמאמינים, שומרי דת ופולחן ומסורת יש במערך מבחינה מספרית וערכית לא פחות מאשר באיו מערכת פוליטית אחרת.

חברי מן המפד"ל, אני רוצה לומר לכם: לא נבוא לידי הסכם בשאלות השנויות במחלוקת בדרך של כפייה, בדרך של לחץ; זה עניין של הסכם, של הידברות במעמקים; זה לא עניין של נוסחאות בנות יומן, זה לא עניין לקואליציה חולפת. אלה נוסחאות שעליהן צריך לבנות את חיי הרוח של העם, את אחדות העם הצומח בארץ עם בני העם בגולה. אלה הם דברים שבשורש. אתם טועים באסטרטגיה שלכם מכל הבחינות. אני מזמין אתכם בכל הכנות ואני בטוח שכל חברי המערך שותפים להזמנה זו — לחזור למקומכם, לתפוס את מקומכם ליד שולחן הממשלה תוך נשיאה באחריות המאבק והביטחון.

רבות המשאלות ורבים המאווים שבהם מלווה כל אחד מאתנו כל ממשלה וגם את הממשלה הזאת. אין לי שהות לשטח לפניכם, חברי הנכבדים ההולכים

כארטה כזאת אין לשום אומה ומדינה בעולם. חוק השבות הוא חוק של צדק היסטורי לאומה דוויה — אבל ברוב הזעום של תומכי הממשלה המוצעת, הן בהצבעה חיובית והן בהימנעות, נמצאים כאלה אשר אמונתם בצדקת חוק השבות מעורערת או אינה קיימת. המאבק שלנו בנושא תיקון חוק השבות אינו מאבק מפלגתי. אנחנו מאמינים שאנו ממלאים שליחות לא-מית ודתית כאחת במאבקנו זה. תיקון חוק השבות בתחילת השנה 1970 היה אקט היסטורי בעל משמעות יהודית-ערכית. הכנסת אימצה לה או הגדרה הלכתית בקבעה את הקריטריון: "בן לאם יהודיה או שנת" גייר". לצערי, נתעוררו שאלות וספקות, ניתנו פירושים בלתי-מוסכמים למושג הגיור, וכך נוצרה בעיה אשר בהיקפה הכמותי קטנה היא, אבל גדולה ביותר במשקל האיתותי והסגולי.

גם בעידנא דריתחא כמו האידנא אין לשכוח כי מור קד הבעיה אינו כמו שהיה ב-1958 וב-1970 "מיהו יהודי". הוויכוח היום הוא על דרכי ההצטרפות אל העם הזה. אני קובע שבויכוח זה, כאן בארץ וגם בחוץ-לארץ, נעשה נסיון פסול של סילוף ציר הוויכוח הזה, משמעות הוויכוח הזה. זהו נסיון פסול מעיקרו לשרבב לתוך הוויכוח שלנו את מעמדם של זרמים או אישים יחידים ביהדות בחוץ-לארץ. איש מאתנו אינו רשאי לפסול את יהדותו של יהודי אחר. השתייכותו לזרם פלוני או אלמוני היא סוגיה אחרת לגמרי. כאן השאלה היא כיצד מצטרפים לעם היהודי הגדול והנדרף הזה.

לא ייתכן שמוסדות המדינה, ללא ביקורת, ללא נוהל תקין, ירשמו בתור יהודי מישהו אשר בקהילה בלתי-יודעה, במדינה בלתי-יודעה, עבר אצל ראביי בלתי-יודע פרוצדורה בלתי-יודעה. אם אתה נוהג בעניין זה לפי ההלכה, אזי דרך ההצטרפות ברורה, וכך מקובל בעם ישראל מדורי דורות. ברם אם סוטים מההלכה, הרי אז הכל אפשרי ושום דבר לא בטוח.

העמדתנו את שאלת ההצטרפות לעם היהודי לדיון קואליציוני כאקט ציבורי, כביטוי לאמונתנו ששרשי המדינה הזאת עתיקים יותר ועמוקים יותר מאשר תופעות אופנה קהילתיות בים של נישואי תערובת האוכלים כל חלקה טובה בארצות הגולה. אנו סבורים שהצעותינו בעניין הרישום החוקי של מעשי גרות בחוץ-לארץ עשויות להביא רגיעה לעם היהודי בקטע זה של חזית קשה וחזות קשה במלחמת הקיום נגד התכור ללות וטמיעה.

צר לי שנסיון ההידברות בנושא כאוב זה לא נשא פרי בגלל סיעת העבודה, או בגלל סיעות בעבודה. כנראה היה קל יותר להושיט יד לסיעה פוזיאדיסטית של שלושה מאשר לתנועה בעלת שרשים. כנראה קל יותר לעסוק במעשה מרכבה ולצרף אנשי הפיקניקים מצפון תל-אביב מאשר חברי טירת-צבי וגוש-עציון, וכך אנו רואים בין תומכי הממשלה הזאת גם אלה שהגיעו מתוך חברות עם חוגי "העולם הזה" אל החברות לשולחן הזה.

לדעתנו, לא עשה המיועד לראשות הממשלה נסיון פוליטי, אינטלקטואלי רציני ונמרץ, לא בעניין רישום גיורי חוץ-לארץ ולא בהקמת ממשלת האחדות הל-אומית. עמדתנו בנושא האחדות הלאומית אינה נובעת מתפיסה פוליטית-מפלגתית גרידא. עמדתנו מושרשת

יוסף בורג (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעת המפלגה הדתית-לאומית תצביע נגד הממשלה המוצעת היום עליידי המיועד לראשותה, חברי-הכנסת יצחק רבין. באותם ימים שהממשלה היוצאת עסקה בסוגיה של הפרדת הכוחות שמעבר לגבולות המדינה הגבירה הממ של המוצעת את כוחות ההפרדה והפירוד בעם. הכמות הזעומה של תומכי הממשלה המוצעת יחד עם איכות החוק הפנימי ודיבוק חבריו של הרוב הזה אומרות יחד כי האריתמטיקה שבכנסת אינה מבטאת במקרה זה את רצון העם. זמנים בלתי-רגילים דורשים פת-רונות בלתי-רגילים. במקום זה מוצעת לנו היום ממ-שלת הפאראדוקס הטראגי: בתקופה של האתגרים המרובים ביותר מציעים לכנסת את הממשלה המצומצמת ביותר בבסיס שלה, במרכיביה-תומכיה.

כנסת נכבדה, אני שייך למחנה של אלה שמבי-טים בגאווה על הבנייה ההיסטורית שנתקיימה במשך שלושה דורות בין הציונות הדתית לבין תנועת העבודה הציונית. גם ברטרנספקטיבה, אילו צריכים היינו להת-חל מחדש, הייתי מחייב את הדרך הזאת והייתי חוזר על אותה דרך. ביחד תכננו דפים מזהירים בתולדות העם והמדינה. ברם מפלגת העבודה הפירה את הבטית הזאת אשר הייתה מיוסדת על תפיסת אחדות ורציפות של קורות ושל דורות, על זיקת נצח בין עם, ארץ ומדינה.

המפד"ל, המזרחי, ובייחוד הפועל המזרחי, היוו גשר בין מחנה התורה ובין מחנה העבודה. תנועתנו בעצם קיומה ובדרךה כאחד מנעה את הקיטוב בין הדורות, מנעה את הקיטוב בין המחנות. בארבעה מעגלים התבטאה השותפות הזאת: בתנועה הציונית, בהתיישבות החלוצית ובהגשמה העצמית, במערכת ההג-נה, בהנהגת המדינה. אכן, בכל המעגלים האלה הייתה זו שותפות מבורכת לטובת העם ולמען ערכים יסודיים.

במסגרת הזמן שכולנו מוגבלים בו אין אני נוגע בשאלה כבדת המשקל שחברי-הכנסת בן-אהרן, בכונה טובה, הביא לפנינו. אני יכול לומר שסימן-השאלה ליחסים בין המחנה הדתי ובין המחנה הכללי, מימין ומשמאל, לא נעלם ממני. במערכת הדת בתוך החברה ובמערכת הדת בתוך המדינה מרגישים אנו לעתים בדידות. וזוכרים לנו היטב אותם דברים שנאמרו בר-איון, נדמה לי שבעתון "מעריב", עליידי אלופים מהחלק האחד של הבית אלופים מהחלק האחר של הבית. כמוכן, באשר ליחסם לדת ולמסורת ולמעמך הדת והמסורת בתחיקה ובחיים הדמיניים אין הבדל בין אלה ובין אלה. ימין ושמאל תפרוצי...

אני רוצה לומר כאן — ואני אומר זאת לא רק לחברי-הכנסת בן-אהרן, ואני אומר זאת לא רק לחברים מכאן, אני אומר זאת גם ליהודים טובים ולרבנים טר-בים בארץ ובחוץ-לארץ — שלא תעלם מהם התודעה מה המשמעות של בדידות במערכת דת ישראל וקדשי האומה בתוך מציאות כפי שאנחנו חיים בתוכה. אלא שבדושיה אין שאלות חד-סטריות. בדושיה צריך השואל להיות גם העונה, והעונה גם בבחינת שואל.

כנסת נכבדה, כאשר נתקבל בפעם הראשונה חוק השבות ראינו בזה ביטוי לייחוד וללייעוד של המדינה הזאת, מאגנה כארטה של בנים השבים לגבולם. מאגנה

מפעם בנו רצון אדיר לתקן, לחדש, אולי גם להשתחרר מדפוסים ומפעילויות שלפנים היו אולי הדינאמיות בהתגלמותה ובשנים האחרונות אולי רפו, אולי גם העלו אבק, אמנם לא כל מה שהיה בעבר טעון היום שינוי; אולם לא כל מה שטעון שנוי מובטח מעצמו ומאליו כי ישנתה. התמורה אינה צריכה להיות בבחינת השלכת טלית ותפילין. אין להתפרק מערכי יסוד של תנועת העבודה ומייסדיה. אולי הולך ונעלם דור נפילים, דור של פייטיגים והוויזים שהציונות התברכה בהם. בימי העלייה השנייה והשלישית מצאת אותם על כל מדרג כף רגל, מהרצל, א.ד. גורדון, בורוכוב, כנצלסון, טבנקין, בן-גוריון ועד יערי, ייבדל לחיים ארוכים, וארוכה השורה.

היחפנים שהיו חולי-מעש — הם לא רק ישבו על הגורן ושרו שירים לאור הירח, אלא גם הביאו את התמורה, המהפכה בחיי העם. העם היהודי השתנה בזכותם שינוי מוחלט ושב אל אדמתו לעבדה, והוא למד להגן על עצמו ועל חייו.

בימי המתח בגליל המערבי שהיו לפני שבוע שימש בקיבוץ שלנו "בוגר" רמת-הגולן, והוא עדיין נער בת-פ"קיד סדרן השמירה. הוא אמר בחיך קצת ממזרי: עם הוותיקים אין בעיות, מבקשים מהם להתייצב לש"מירה, הם לוקחים את ה"פאסט" ואת המקל ובאים. אם כן, כאלה הם הוותיקים.

עם התמורה התבצעת אין כוונה להתפרק מחוון, אין כוונה להתבסס על טכנוקראטיה שאפתנית, על אנוכיות, על רדיפה שלוחת רסן אחר סטאטוס. גם לא לעודד פרסומת, הילפות וראיונות ווליים.

אני חייבת לומר מלים אחדות לחברים היוצאים מן השורה או מן הממשלה — לראש הממשלה היוצאת גולדה מאיר, לשרים ספיר, דיין, אבן, גבתי שנשאו שנים כה רבות בעול הכבד: הפרידה מכם, כמו היפר-דוהם אתם מן הממשלה, היא עניין כואב, הן בצורה והן בנסיבות שבהן זה אירע.

יגאל הורביץ (הליכוד):
למי זה כואב?

חייקה גרוסמן (המערך):
לי.

יגאל הורביץ (הליכוד):
כן?

חייקה גרוסמן (המערך):
אולם כבא זה לא יוכל לפגוע בזכויותיכם הח-

שובות בכל מה שנוגע לנשיאה ללא ליאות בנטל, במתח הבלתי-פוסק שבו עבדתם ברגעים של אסונות כבדים וסכנות שהיו נשקפות כל רגע. נשיאה זו בעול ובאחריות עלינו ללמוד מכם.

צר לי לציין כי במהלך המשאומתן על הרכבת הממשלה לא נראו שום סימנים לחמורה ולריענון הר-צויים, אף שהתחלפו אישים בתפקידים. לא נראו סימנים מספיקים להשתחררות משיקולי יוקרה, המל-חמה על עמדות לא חפפה את המלחמה על קווים פוליטיים ועקרונות.

כואבים ולא מובנים לי המאבקים הפנימיים במפ-לגת העבודה. הדור הוותיק חייב היה להימנע מהתשה

בתשתית רעיונית של מקורות האומה, גורלה ותקוותה כאחד. צר לי לקבוע, ואני מאמין שרוב העם אתי בקביעה זאת, שמרכיב הממשלה התעלם מרחשי-הלב של אזרחי המדינה הפצועה, אשר הימים הנוראים שהתחילו ביום הכיפורים טרם נסתיימו להם. חבל על ביזבוז שעה היסטורית לאומית גדולה שהיתה יכולה לפתוח תקופה של הוד ועוצמה.

אנו כמפלגה דתית-לאומית מייצגים את דגל האח-דות. עשינו זאת בימי מריבה מרים, ימי אלטלנה; עשינו זאת ערב מלחמת ששת הימים, והמשקל המכריע בהקמת ממשלה ליכוד לאומי היתה העבודה שלנו. לדעתנו, זקוקה המדינה, זקוק העם, לממשלת האח-דות הלאומית, היום יותר מאשר אי-פעם. אלא הכי-תחיות הכריעה את הכף בניגוד לאינטרסים הממלכתיים. הממשלה המוצעת היום יש בה פגם מלידה. היא גול-דה צרת-בסיס וצרת-יעין; היא בעלת רוב פארלאמנטא-רי זעום; אין רוב האומה אתה ואין רוב האומה מא-חוריה. בעטיו של הפגם מלידה פוזלת ממשלה זו לעברם ולתמיכתם של גורמים שאינם מאמינים בקיום היהודי ובזכות הקיום של מדינת היהודים. הצעת ה-הצגת ממשלה זו היא בעיני הימור פארלאמנטארי והרפתקה לאומית גם יחד. אנחנו עוברים לאופוזיציה וננהג כפי שאופוזיציה חייבת לנהוג.

ממשלה שאין היהדות הדתית יכולה להיות שותפה בה היא ממשלה של ניתוק היסטורי, ולא ניתן בה אמון. גם ניהול אופוזיציה תקיפה לא יטשטש את היי-חוד ואת היסוד הדתי-לאומי שלנו. לא שאפנו למ-צב כזה, אבל לא אהבת כסאות ולא יראת אופוזיציה מכתיבות את הדרך שלנו.

אין אנו מפלגת יום הבחירות, כמו אחת המרכי-בות, כלומר אחת הסיעות הרכיבות של הממשלה המו-צעת המקוטעת. יצרנו במשך דורות, דורות של הי-שוב ודורות של המדינה, מפה של גיאוגרפיה, מפה של מולדת גדולה, מפה של תורה, מפה של נשמה והג-שמה שכולה אומרת כבוד. עם כל הוויכוחים שיש בתוכנו, והם סימן לחיים תנועתיים תוססים, יש בקרבנו דור המשך מפואר אשר הוכיח שרשיות ונאמנות בהג-שמה אישית ובהתנהלות ובמלחמות ישראל. לא צפוי לנו כרת פוליטי גם בהיותנו באופוזיציה.

כנסת נכבדה, מדינת ישראל יקרה לנו. הקימונו אותה יחד עם מחנות אחרים. השתתפותנו בממשלות ישראל נתנה להן תוקף, כוח, צביון וממד מיוחד. ולכן ניאבק על דרכה ועל תכנה של מדינת ישראל, מתוך אחריות לאזרחי המדינה, ליהודי הדור הזה וליהדות כל הדורות גם יחד.

הו"ר מ. בן-פורת:
רשות הדיבור לחברת-הכנסת גרוסמן, ואחריה לחבר-הכנסת נסים.

חייקה גרוסמן (המערך):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כאשר שמעתי את חברת-הכנסת בגין נזכרתי במה שהיה נוהג לומר המשו-רר שלונסקי ז"ל. הוא היה אומר שהוא משוחח עם עצמו בקריאות-ביניים. הייתי מציעה לחברת-הכנסת בגין לקרוא לעצמו לפעמים קריאות-ביניים.

אדוני היושב-ראש, אין לחשוש מפני חילופי מש-מרות כאשר נשמר הרצף ההיסטורי. השינוי מגיע בעתו.

נפשה. מי שאמר לנו לא להתחשב בעובדות, לא למצות את האפשרי, לא לסגת, לא הסכמים חלקיים כחלק וכדרך לשלום, לא ויתור כלשהו, או הכל או לא כלום — מציע לנו למעשה להיות תמיד על החרב. הוא מציע לנו את הטראומה של מצדה ושל השואה כנתון היחיד האפשרי לעתיד. אלה הדוגלים בכך רוצים גם להגשים את ישראל המבודדת, המנותקת מידידותה של ארצות-הברית ועמים אחרים, ללא קשרים עם הקהילות היהודיות.

חברי כנסת נכבדים, הד"ר קסינג'ר, שאולי יירשם כגדול המדינאים בדורנו, כותב בספרו "נשק גרעיני ומדינות חוקי": "שום דבר אינו מסכל את המחשבה הצבאית כפי שעושה מלחמה שנשתיימה בנצחון, משום שבמקרה זה חייב להיות חידוש כל שלבי חוסר המי-עשה שקיבלו הכשר חוקי מכוח ההצלחה". הממשלה היוצאת בראשותה הדגולה של גולדה מאיר לא טאהה במחדל צבאי. כפי שחטאה בריאליות מדומה של סטא-טוס קוו וראייה פוליטית לטווח קצר. אך, רבותי מהספסלים מימין: הטוב שהיה בממשלה היוצאת היה כל מה שנגד את עמדותיהם וזה היה הדומינאנטי. המחל נבע בעיקרו מאותם גרעים שבהם העדיפה את ההסתגלות אליכם על פני העמידה על עקרם, וכך במקום לעצב דעת קהל לא פעם נכנעה לפניו.

יצחק מודעי (הליכוד):
סוף סוף מצאת אשם. זאת בושה להגיון.

חייקה גרוסמן (המערך):
דמוקראטיה פורשת כר נרחב לדמאגוגיה. לנהל מדינה בשיטות דמוקרטיות, להצר צעדיהם של דמא-גוגים באופן אידיאולוגי ורוחני, לא בצעדים אדי-מיניסטרטיביים וזהי בעייתה הערכית של הממשלה הנכנסת. לפני מיצוי האפשרי, בהתחשב באפשרויות המחר ולא האתמול בלבד. בצד הריאליות חייבת להד-ריך אותנו אידיאולוגיה חברתית ומדינית, והיא חייבת לתפוס מקום נכבד יותר.

חילוף המשמרות הוא תמיד דבר כאוב. אך הוא כאוב פחות אם נוהגים לפי הכתוב: "זה דור דורשיו — נחלקו בכך ר' יהודה נשיאה וחכמים; אחד אמר: דור לפי פרנס, ואחד אמר: פרנס לפי דורו." ושניהם צדקו. הפרישה של המייסדים קלה יותר אם יודעים הם כי יכולים הם להפקיד את האשראי בידיהם הטובות של ממשיכיהם; הנכנסים הצעירים — מלאכתם תהיה בטוחה יותר אם יידעו כי המורשה שהופקדה בידיהם גם היא זקוקה לתקון ולעידכון. למשל, מי ששלל את מסמך גלילי לא צריך היה מתוך פראגמ-מאטיות כביכול להצביע בדור, בדרך זאת, לפי דעתי, אין להמשיך. אך יש להמשיך מהנקודה החיובית שבה מסיימת הממשלה היוצאת: מהפכתו, מהערכת מבנה הכוחות באזור ובעולם, מהגמישות ומהתבונה. מי שרו-צה תמורה צריך לדחות את ירושת האינטרסים מאת מול. מהו הסגנון החדש שנדרש? מהי התמורה, מה הן הציפיות? הציפיות הן כי סמכויות הממשל לא יבואו לו מכוח המנגנונים אלא מכוח הסדר והמינהל התקין. מתן זכויות לאזרח אומר כי על האזרח לקבל את המגיע לו בלי צורך להודק לזכויות יותר והתער-בות מה הצד.

יחדל היחס הסלחני לגבי כשלונות גם כשהם הכרי-

פנימית. תוך אחריות וגישה ממלכתית צריך לאפשר לממשלה המבוססת על רוב, גם אם הוא קטן, לעמוד בצוק העתים יש לתמוך בה כדי שתוכל לעמוד כסלע איתן במשימות השעה ולחוק את כל מה שהתכווץ באחרונה בחברתנו. ולכן כולנו אחראים.

בעת זו ראו הכל ל"מפ"ם לא השתתפה במירוץ מגישי האולימפיאטומים ומנצלי הקשיים. אנו סבורים שיש לתת אשראי למפלגת העבודה שהטילה על יצחק רבין החייל, המדינאי, חניך הפלמ"ח, להרכיב ממשלה. אין אני מקנאה בו שצריך היה בנסיבות הקיימות לע-שות מלאכת המרכבה. השר רבין עשה מאמצים עליו-נים כדי לשמור על הגותל ולהרכיב ממשלה שהיא בתנאים הנתונים הטובה ביותר ובעלת התמיכה הנרחבת ביותר בעם. בשעה קשה למדינה, כאשר על סדר-יומה עומדות בעיות קיומיות והכרעות קשות כשאל, קמו לנו פאטיריטים, כביכול טובים יותר, הצועקים: "האויב עומד בשער; תבוסתנים, הנהגה עייפה, עלי-כם, יהודים — הבה נקים ממשלת ליכוד לאומי". עם מי אתם רוצים להקים. שותפות? עם אלה שאתם מכריזים עליהם שהם מסכנים את קיומם של העם והמדינה? ואני יכולה לצטט את דברי חברי-הכנסת בגין.

הכינד נמצאו בעלי מצח נחושה בפוליטיקה ובין מושכים בעט לכנות את יצחק רבין "תבוסתן", את מי שעמד בראש הנצחון המזהיר ביותר שלנו? אני יודעת שהליכוד מפורד, אבל הוא התאחד בועקת "הזעם והיגיון" יחד עם חוגי הצעירים במפד"ל. אחרי הרצח במעלות ועקו ממודעות משולמות, בכתורות שמנות: "האם קולות הזעם והיגיון אינם מועילים גם לאזניכם? האם יכולים אתם לאטום לחלוטין את לבכם בפני רצון העם? האם חוסר האמון של העם במנהיגות כפי שאב לידי ביטוי בעת לוויית החללים אינו מספיק?" המס-קנה שלהם: הם זקוק לממשלת אחדות לאומית. הרצח במעלות לא היה מתארע כביכול לו היתה ממשלה לפי רוחם. האם רוצחיו של חוואתמה היו נרתעים לו היה בגין בממשלה? דיבורים אלה הם יסוד לדמגוגיה, באותה מנהיגות שאין בה אמון בעקבות רצח מעלות אתם רוצים להקים אחדות לאומית? האם אין בכך זיוף פאטיריטי והולכת שולל?

אולם, חברי כנסת נכבדים, די להתווכח עם בעלי הסגנון העצבני של הליכוד וצעירים ממפד"ל. סגנון זה מוכר היום בציבור. כאשר אומרים כי על אותם קווי היסוד של הממשלה הקודמת אפשר לבנות אחדות לאומית, הרי זה מקסם שווא ואחיות עיניים, בבחינת כפור הם, וזה כמו שלום בלי נסיגה, או המשך המלחמה עם שלום, או הסדר עם עצמנו. לדידכם כל שטח שנכבש בעתות מלחמה נעשה קדוש, וממנו אפשר לזוז רק קדימה.

תנועת העבודה היתה מראשיתה סינתזה בין החזון הציוני הגדול לבין הריאליה בהתחשב עם הסובב אותנו. היה זה צירוף של: ציונות גדולה והתחשבות בעובדה שהעם הערבי חי גם הוא פה מדורי דורות. בכך נבדלה הבדל היטב מן האסכולה שהתבססה על הכוח, והכוח בלבד, נבדלה מן המיסטיקה הגובלת בפראוואולוגיה ומתעלמת מן התנאים הריאליים והי-מנבולות. זוהי התעלמות מההערכה האובייקטיבית של התנאים שבהם נגזר על ישראל לפעול ולעמוד על

הלכתי. אך לא יכולנו להסכים לגירסה האומרת שגם הקואליציה הממשלתית היא מושג הלכתי ויש לשאול את פי הרבנות בדבר כשרותה. חברי מהמפלגה, אתם הסתבכתם. נפלתם בפח כחמימים. חיפשתם אליבי בפני כמה חברים צעירים שמעוהו אני לפסקק אם רק עניין מיהו יהודי הטרדי לא מנחותם. עובדה היא שהם מוכנים לוותר על הסכנה האורבת כביכול לישראל ולטוהר המוצא היהודי ובלבד שתקום ממשלה עם הלי-כוד. המקומות בממשלה שמורים לכם עם כל ההסתייגויות מהאופציות שהשגתם בלחץ ובמשא-ומתן בלי-תיימכובד משני הצדדים. ננהג לפי סדר העדיפויות והאחריות הממלכתית נוכח הבעיות החמורות שהמדינה עומדת לפניו. תבוא הממשלה ותקום ותעשה את המוטל עליה. יש לתת לה אשראי והיא חייבת לעשות הכל כדי להצליח.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת נסים, ואחריו לחברי-הכנסת אברמוביץ.

מושה נסים (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה, אפתח בווידיאו קטן. כשהוטל על מר יצחק רבין להרכיב ממשלה ביש-ראל נתגבש בתוכי איזה שביב של תקווה שתפתח תקופה חדשה, שיטל דרך חדשה, דפוסיים חדשים, היתכנות מקלישאות העבר שאבד עליהן הכלל. כי הלא מדובר באדם שכל ימיו היו קודש לישראל, היו קודש לממלכתיות. אבל לצערי ולדאבוני לא חלפו אלא ימים אחדים ונחלתי אכזבה. אני סבור שהיום האכזבה היא גם נחלת העם. וכך קרה, לצערי, שמגולם לא נתקבלה ממשלה בישראל בקבלת פנים כה זועמת, כה חסרת אמון, כמו היום הזה.

מר רבין הבטיח, כאשר הופיע לפני נשיא המדינה, כי זוהי ממשלת המשך ושינוי. ומה מסתבר? המשך — כן, אבל עם כמה מגרעות נוספות; שינוי — כלל וכלל לא. הממשלה שהוצגה היום אין בה שינוי ואין בה תמורה. אין בה לא תמורה מדינית ולא בשורה פרסונאלית, אלא המשך של שגרה, של תופעות חמורות, שהתגלו הפעם שבועיים; תופעות של התבונות והתקלסות פומבית שלא היה להן אולי אח ורע בעת הקמת הממשלות הקודמות.

ראשית היתה תקווה: הנה הממשלה תורכב, כך הובטח לנו, תוך ימים אחדים, והאמנו — ללא אותו משא-ומתן מורט עצבים, ללא ביוזי. והתוצאה: קרוב לארבעים ימים חלפו-עברו עד שהוצגה ממשלה זו לפני הכנסת. וארבעים יום אלה לא הוקדשו, חלילה, לדיון על מדיניות, על דרך, על דרך לחלץ את המדינה ואת העם ממכאוביו ולחלץ את העם מהאסונות שפקדו אותו באשמת אותו מחדל גודע; לא דיונים כי-צד לשקם את הצבא; לא דיונים כיצד לטפל בבעיות החברה הבוררות ושעור יבערו; לא דיונים כיצד לגייס את העם היהודי ולרתקו מסביב למדינת יש-ראל; לא דיונים כיצד להגדיל את העלייה ולהפחית את הירידה; לא דיונים על התנחלות — והרי ראינו בימים אלה מהו ערכה של ההתנחלות, אותה ההתנחלות ברמת הגולן; לא דיונים כיצד ללכד את העם במדינת ישראל כדי להרחיק לחצים ולהכשיל מזימות אויב.

חיים, ויש כשלונות הכרחיים. שליחות ולא שררה. עלינו לעשות מאמץ רציני להתחדשות אירגונית. עלינו להביא בשורה חדשה לתקון החברה. לא מאבק שלטוני אלא התגוששות והפריה הדדית של אידיאות. נחדש את האמינות למלה הנאמרת. נאמר לעם את האמת. אל נחתם על שטרות ללא כיסוי. דרוש אומץ-לב ליהפך מנושאי תפקידים למנהיגים. כל מנהיגות יכולה להיות היסטורית אם היא מנסה לעצב את המציאות ולא להיחסף עם הגלים המצויים. באמרי שיש לנקוט מנהיגות נבונה ומתקדמת אין כוונתי דווקא למדיניות רפה והיענות ללחצים והתקפלות. ישראל זכאית להתמקח על החשוב לה לבטחון. ערבויות בשטח הן לא פחות חשובות ואולי חשובות יותר מסיפוח כפרות ארץ. בצד הרוב הפארלאמנטארי המצומצם של 61 קולות הקואליציה יש להעמיד חוסן פנימי ולעצב חוט שיד-רה חברתי להרחקת הצל של ברית בין הימין לבין העובד הדתי. נעשה לעיצוב החוויה העובדת, מול היסטוריה, הסתה פרועה ובריונות פוליטית.

מושה נסים (הליכוד):

העובד הדתי נמצא דווקא בתוך המערך.

חייקה גרוסמן (המערך):

ובמקביל תיעשה בדיקת המשנה הסוציאליסטית ודרכה של תנועת הפועלים. תיעשה הבדיקה לפי סדר העדיפויות, תוך שימת הדגש בעיקר ובחשוב ביותר: 1. להגיע מהסדרי הפרדת הכוחות להפסקת הל-חימה, ולא להשלות את העם, שהרי הפרדת כוחות אין בה עדיין כדי ליצור קווים לסטאטוס-קוו חדש. עלינו להיות מוכנים לשלם מחיר תמורת שלום ריאלי. יש למנוע מלחמה על-ידי יומה מדינית. נעמיד הו-דמנויות מול קפאון חדש.

2. סתימת הפערים החברתיים. יש לבצע את המ-צות ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במ-צוקה, ולהקים משרד או ועדת שרים לרווחה חברתית. מסקר "דפוסי העוני בישראל" 1971 מסתבר כי 60 עד 70 אחוז מהחיים בישראל על קו העוני וממתחיו הם בני משפחות של שכירים ועצמאיים. יש להסיק מזה מסקנות בתחום השכר הנמוך, בתחום השיכון, בתחום הביטוח הלאומי וביטוח בריאות וחניון, כדי לעקור מה שורש את המיררות והניכור. כל זאת כדי להתקדם לחברה צודקת יותר ואולי שוויונית יותר. לבל יוכלו דמאוגים חסרי מצפון לומר כי לו היו יל-די צפון תל-אביב במצבם של ילדי מעלות היו מצילים אותם. שמעתי את הדברים, נדהמתי והודעו-עתי. ואני יודעת שיש תמימים המאמינים בכך, ויש רשעים המנצלים את התמימות והמיררות. לא יועילו דיבורים, ועת לעשות. נדלק אור אדום לתנועת העבודה, ואל ייש-מט מידינו הפקדון היקר ביותר שהעם הפקיד בידינו. לא רצינו דווקא בממשלה הנשענת על 61 חברי כנסת. חברית ההיסטורית עם העובד הדתי ועם מפלגתו של משה חיים שפירא ו"ל לא היתה מן השפה ולחוץ ולא בגלל מפ"ם לא הצטרפה המפלגה לממשלה. היו אפילו בינינו חברים שטענו כי מוכנים הם עצמם להניח תפילין שנה תמימה ובלבד שתהיה כתף פאר-לאמנטארית רחבה יותר להכרעות הכבדות שלפנינו, ובלבד שלא לסכן את עתיד המדינה להרפתקנות עקרה. השלמנו עם הנוסח האומר שהגורל הוא מושג

מדינת ישראל. אבל אם וכאשר התיק הזה יילקח מידו, אדוני ראש הממשלה המיועד, האם לא הגיעה השעה — ואני מעולם לא דיברתי באפיק זה של עדות ועדותיות, זאת הפעם הראשונה שמעל במת הכנסת אני מתבטא בעניין זה — האם לא הגיעה השעה, עשרים וחמש שנים לאחר כינונה של הממשלה הזמנית, שתיק המשטרה, אם בכלל יש לו זכות קיום, יימסר פעם לשר שאיננו מעדות המזרח? עודני מברך את חברי הכנסת אברהם עופר על שזכה, או עמד לזכות, בתיק שר התקשורת, שר התקשורת הראשון ממפא"י, ממפלגת העבודה, שאיננו מעדות המזרח, וכבר הועבר לכהונת שר השיכון.

מנחם הכהן (המערך):

והשר שמעון פרס?

משה נסים (הליכוד):

אדוני, השר פרס היה שר התחבורה, ותיק התקשורת היה בידו יותר פקדון או נספח מאשר תיק נפרד בממשלה. ואינני סבור שתיק התקשורת ראוי לשר נפרד.

(קריאה: והשר בורג?)

אמרתי: שר ממפלגת העבודה, ממפא"י. הגיע הזמן לשנות מדיניות נפסדת זו, המשאירה את "הג' כס" של תיק התקשורת או המשטרה בידי חלק זה של האוכלוסיה.

מנחם הכהן (המערך):

ותיק החקלאות?

משה נסים (הליכוד):

אתה שואל שלא ממין העניין.

(קריאה: זה תיק שנמסר לאיש עדות המזרח. זה לא נוח לך.)

הממשלה הזאת מוקמת תוך כדי אטימות וניכור מרחשי העם. העניין, הדאגה, היו בשמירת ההגמוניה המפורסמת ולא בשיקום רוחו של העם, ולא בפתרון בעיות היסוד של המדינה לאחר מלחמת יום הכיפורים.

למעשה, ניתן לשאול: מי מרוצה מהממשלה הזאת — פרט אולי לאחדות העבודה, בגלל העושר ה"רוחני" שזכתה לו בממשלה זו; פרט לרק"ח שזאת הפעם הראשונה שממשלה בישראל נזקקת לה כאוויר לגשימה, ומי יודע אם אף לא תחזור אחריה? מי מרוצה מה ממשלה הזאת? האופוזיציה? מפ"ם — שתצביע בחי" רק שיניים על שלא ניתנו לה עוד תיקים בממשלה, על שלא הוחלפו תיקיה? מפא"י? היש צורך להו" סיף כאן מלים? ורבותי חברי מפא"י, זו הסיעה הקמה עתה: איפה אתם? הנה דיון על הרכבת ממשלה — בן-אהרן, חייקה גרוסמן, נבו, כולם מחטיבות המ"י עוטים במערך — היכן אתם? האם זה כך רק בממשלה, או גם בכנסת?

ואינני רוצה לחזור על כל הציטאטות מפי אישים מהממשלה הקודמת, ממפלגות הקואליציה. מי מרוצה איפוא מן הממשלה הזאת? העם? אדוני המיועד לראש הממשלה, סוק חזי מאי עמא דבר.

אחת המערכות הקשות שנעמוד בהן היא המערכת הכלכלית. היא החמירה שבעתים. לפני ימים אחדים אמר נגיד בנק ישראל את דברי הביקורת הקשים שלו,

והממשלה המוצגת היום, משענתה — משענת קנה רצוף. היא תיהנה היום אולי מרוב זעום בכנסת, אך תהיה רחוקה מליהנות מאמון העם. ממשלה זו תהיה תלויה בחסדן של קבוצות לחץ, של חטיבות. והיא תצטרך להיכנע לכל תביעה, אולי אפילו של יחיד, כדי למנוע מעצמה מפלה.

סברנו שמא דרושים למועמד להרכיב ממשלה ימים ושבועות כדי לבצע רפורמות במשרדי הממשלה, שמא שוקד מרכיב הממשלה — נוכח הצרת בסיסה של הממ"שלה — על צימצום המשרדים, על ייעול. ומתחוויר: ככל שקטן הבסיס כן גדל ההיקף, ולפנינו — כך אנו שומעים וכך מתפרסם — עוד שורה ארוכה של מ"י נויים בדרג של סגני שרים.

מרכיב הממשלה אמר בנאום הבכורה שלו שהממ"שלה תשקוד על ריאורגאניזציה ותקים ועדת שרים שתפעל בכיוון זה. רצוני לשאול אותך, אדוני מרכיב הממשלה: כיצד תוכל לייצל את הממשלה, כיצד תוכל לעשות רפורמות במבנה הממשלה, כיצד תוכל לבצע ריאורגאניזציה, אחרי שכבר הרכבת ממשלת עשרים? האם יש להעלות על הדעת שמספר השרים יפחת? האם תפטר שרים?

ואני חייב לומר שבכל פעם כשאני קורא כיצד מורכבות ממשלות בצרפת, בגרמניה, מתמלא אני קנאה. לא חלף יום אחד, לעתים יומיים — וכבר ממשלה מכהנת, עם כל השרים, לרבות שר אוצר. וה"ממשלה מצומצמת: 14, 15 תיקים. במדינת ישראל, בממשלת ה-61, או ממשלת המיעוט — 20 שרים, ועוד היד נטויה.

סברנו שמא משתהה מר רבין כדי לברור לו נבחרת, צוות של אישים משכמם ומעלה הראויים להנהיג את העם בשעה קשה זאת. ומסתבר, כדברי חברי הכנסת אבא אבן: "נבתייב בנפש האמת אם לא נודה כי התוצאה מאכזבת מאוד; מפלגת העבודה לא הצליחה לכבד את רצון הציבור, הן מבחינת ההרכב הקוראליציוני והן מבחינת הרמה הפרסונאלית. זאת ממשלה ענייה בנסיון, בהשכלה, בשאר רוח ובסמכות."

אילמלא השעה הקשה, אילמלא נאבק העם על עצם קיומו, היה זה משעשע לראות את מאבק האיתנים על תיקים ועל כסאות, לחצים משמאל ומימין, איומים מכל צד, ומעל לכל — מלחמת "א" נגד "א" — וכל זה על מה? על כהונת סגן ראש הממשלה במדינת ישראל, כהונה ריקה מכל תוכן משמעותי, כהונה שאין עמה אלא לטירה של כבוד. והעם, זה העם הנזקק כיום לשיקום רוחו, רואה ומשתאה עד היכן הגיעו מנהיגיו, ישראל.

ומסתבר שאף 40 יום אינם מספיקים להרכיב ממשלה. למעשה, הממשלה טרם הורכבה במלואה, כל-שוננו של השר אבא אבן: שלושה שרים ללא תיק, וארבעה תיקים ללא שר. וברוך השם, זכינו היום לשר האוצר, ואני חושב שהמערך חייב להודות לליכוד ולראש עיריית תל-אביב מר שלמה להט, על שבסופו של דבר נמצא שר לאוצר. אבל עדיין אין הממשלה מאוישת, אין התיקים מאוישים במלואם.

אמנם אחד התיקים המיועדים למפד"ל נמסר לשר המשטרה, שלמה הלל. שמא זה פיצוי זמני על "הנכס הגדול" שנמסר לעדות המזרח בישראל מיום שקמה

הכנסת בן-אהרן. אגב, עם חילוף המשמרות, כאשר חבר-הכנסת בן-אהרן נעשה ראשון דוברי הקואליציה, ואבא אבן נעשה ראש וראשון למשחית הסכנים, סברתי כי לשמוע היום מפי בן-אהרן איוון חכנית. סברתי שחבר-הכנסת בן-אהרן ידבר על הבעיות החברתיות החמורות שבה הירבה להתריע עליהן. אבל לא היא. ברכה וקינה. קינה על כך שהמפלגה הדתית-לאומית עזבה את הממשלה.

אני רוצה לומר לחברים מהמפד"ל: זו הפעם הראשונה שאתם הולכים אחר הברית ולא פניתם ליצר.

דוד קורן (המערך):

איוון ברית? על מה אתה מדבר?

משה נסים (הליכוד):

חבר-הכנסת קורן, עד כדי כך אינך מבין? השאלה היא אם היצר יתגבר אם לא. אני חושב שבצעדכם זה, על-אף קינתו של חבר-הכנסת בן-אהרן, נתתם דוגמה כפי שמפלגה פוליטית חייבת לנהוג. אבל אם יגבר היצר, סבורני שלא תהיו ראויים לברית.

הו"ר מ. בן-פורת:

רשות הייבור לחבר-הכנסת אברמוביץ, ואחריו לחבר-הכנסת פינגרמן.

יהודה מאיר אברמוביץ (חזית דתית תורתית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפנינו מוצגת היום ממשלה חדשה. החזית הדתית התורתית אינה משתתפת בה והיא תביע את אי-אמונה לממשלה זו. את דברי אייחד להנמקת עמדתה. נמשך להיות איר פוויציה, ובכל העניינים גדון לגופם של הדברים וניא בק בכל התוקף למען העניינים הנוגעים לגפש האומה ועיקרי הדת. לא נוותר ולא נתפשר עליהם.

חברי הכנסת, הממשלה היוצאת נאלצה ללחום בעת ובעונה אחת בשלוש חזיתות — החזית הבטחונית, החזית המדינית והחזית הכלכלית — ואילו הממשלה החדשה תיאלץ ללחום בחזית רביעית כדי להבטיח את קיומה היומיומי מול ההסתערות הבולטת-פיוסוקת של האופור-יצייה בכנסת.

אין ספק שהממשלה היוצאת כללה בתוכה אישים חזקים ומוכשרים, והעדרם מן הממשלה מביא להחלשתה. החוגים הרחבים שהתאכזבו מהממשלה היו צאת ותלו תקוות מרובות בשינוי פני השלטון, האשראי שהתכוונו לתת לצוות החדש התבוננו עוד בטרם הורכבה הממשלה, בימי המשא-ומתן הלא-מכובד בין שותפי הקואליציה החדשה והמירון המרשים לקבלת תיקים או להחלפת תיקים בעמדות מכובדות יותר.

יהדות התורה אינה יכולה להתעלם גם מהגיון האנטי-דת הברור של הממשלה החדשה, העולה במי שור זה על הממשלה היוצאת. הצטרפותם של חוגים עוינים לדת מעמידה את היהדות הנאמנה במצב חדש המחייב הגברת הערנות והיערכות למאבקים לא קלים הצפויים לנו כנראה כבר בעתיד הקרוב. עוד בטרם הוצגה הממשלה כבר אמר בגלוי אחד מראשי המפלגה הליברלית העצמאית כי כל ההסדרים עד עכשיו בתחום הדת אינם לפי רוח חברי, וכי קצרה רוחם מלהמתין עד למועד שבו יוכלו, יחד עם חבריהם מרשימת ר"צ, לשנותם ולהעמיטם עד לאפס. בתחום זה הרחיקו לכת עד למאוד מרכיבי הקואליציה. הם נקטו עמדה נוקשה

ואינני רוצה לחזור על הדברים. זוהי אחת המערכות הקשות. בתקופה זו צריך יהיה לומר לעם דברים קשים. צריך יהיה לומר לעם את האמת מה צפוי לו מבחינה מדינית, בטחונית וכלכלית. יהיה צורך לקרוא את העם לקרבות בכל תחומי החיים. מה אתה מציע, אדוני המיועד לראש הממשלה? איוון ממשלה? האם ממשלתך תוכל לומר לעם את האמת? האם תוכל לקרוא לעם לתת קרבות? האם תוכל הממשלה לגר קוט אמצעים קשים, לבצע, ניתוחים משקיים, כלכליים וחברתיים, כשהיא נהנית מאמון כה זעום בבית הזה?

ואיזה צוות אתה מציע, אדוני ראש הממשלה המיועד, לטפל בנושאים הכלכליים, החשובים והמכריעים, המרכזיים היום בחיינו? מהו הצוות שאתה מציע? איוון הנהגה כלכלית לעם ישראל?

שמחתי על הציטוט שלך, "לא חרבה ירושלים אלא על שנאת חנם". הלוואי שהדברים האלה היו נלקחים ונחשבים עלייך בטרם נאמרו.

דיברת על אחדות. הגורל של עם ישראל מעבר לאופוזיציה וקואליציה. אמת, מה נעשה בכיוון זה אם לא ההיפך מכך?

אדוני היושב-ראש, מאז מלחמת יום הכיפורים שריו העם בדכאון. רוח נכאים פשטה בעם, לצערנו ולדאבוננו. רוח נכאים זו לא רק שאינה הולכת ומתרחקת מאתנו, אלא היא אף מעמיקה יותר. ככל שמצבנו המדיני, הבטחוני והכלכלי מחמיר, מחמיר שבעתים מצב רוחו של העם. ולזה אין ולא תהיה שום תקנה, לא יהיה שום תחליף, אלא אחדות אמת של העם, ליכוד העם בהנהגה אחת, הנהגה מלוכדת. היינו מצווים להדליק ניצוץ בעם, לתת לו איזה פתח של תקווה כדי להוציאו מן הרוח הרעה שפשטה בו. לא עשית דבר בעניין זה. לא נדברת בעניין זה. דיברת על אחדות הגורל מעבר לקואליציה ואופוזיציה, האם ניסית לבדוק את הדבר?

אני חייב לומר, מעבר לשיקולים של קואליציה ואופוזיציה: לו היתה מוקמת היום הנהגה לעם, לו היתה מורכבת היום ממשלה יציבה, עם הליכוד או בלי הליכוד, לו היתה מצליח להקים צוות, נבחרת של אישי סגולה שינהיגו את העם, והעם זקוק לזה היום כאוויר לנשימה — אני הקטן הייתי מעז לברך ממשלה זו, גם אם הליכוד היה מחוץ לממשלה. כי הליכוד אין ייעוד של השתתפות בממשלה קואליציונית. הליכוד לא רדף אחרי ממשלת ליכוד לאומי. הליכוד סבר שיהיה שעה מחייבת זאת. אדוני המיועד לראש הממשלה, לא הקמת ממשלת ליכוד, לא הקמת ממשלת חירום, גם לא הקמת ממשלה של צוות, של נבחרת, ממשלה אמינה היודעת לחשל את העם, עם כוח של סמכות. זוהי ממשלה ללא חוץ, לא השראה. היא איננה הנהגה לשעת חירום. זוהי ממשלה שהורתה ולידתה במיקוח וברפרקים. היא היתה מסוכסכת טרם הרכבתה, ולפי כל הסמינים תהיה מסוכסכת לאחר הרכבתה. היא לא תוכל, לצערי ולדאבוננו, לעמוד במשימות של התקופה. אין בה אהבת ישראל ולא חינוך לאהבת ארץ-ישראל. מצווה עלינו להיאבק נגד ממשלה זו כדי לקצר את ימיה. זוהי היום שלחות לאומית, עד רדתה של הממשלה הזאת.

הייתי רוצה לומר מלים אחדות לאנשי המפד"ל. שמעתי את קינתו, את קריאת ה"איכה" של חבר-

אין לנו אמון בממשלה שאינה מסכימה לתקן את חוק השבות ולהוסיף כי גיור הוא רק על-פי ההלכה. בשתי עשרות השנים הראשונות לקיום המדינה היה קיים נוהג המעוגן בהנחיות שר הפנים, נוהג שלפיו נקבע כי יהודי הוא רק מי שהוא יהודי לפי ההלכה. לפני ארבע שנים שונה המצב. בלחצם של חוגים שטובת אחדותו של העם וקשריו לישראל סבא היא מהם והלאה נעשה שינוי בחוק. גברה ידם של אותם חוגים הרוצים לסלק את דמות הגיור הנהוג בישראל זה אלפי שנה. אנו, נאמגי התורה וההלכה, לא השלמנו ולא נשלם עם שינוי זה. אנו חרדים לגורלו ועתידו של עם ישראל ונמשך להיאבק לתקון המעוות. המלך שלה הנוכחית החדשה, המלך החשוב ביותר המלכד אותה הוא התנגדותה לתיקון חוק השבות. היא מוכנה להסער במעשיה את היהדות בארץ ובתפוצות, אך לא לתקן את החוק, דבר שיפיר בפשה של האומה כולה תלויה בו, תיקון שהוא הכרת צורך עליון חיוני ביר. חר. למען ייחודו ואחדותו של עם ישראל, קדושתו ושלמותו בארץ ובעולם.

חברי הכנסת, חזרתי לפני ימים אחדים מביקור באי-רופה, ארצות-הברית וקנדה. שאלה אחת חורה ונש-נתה בכל מקום שאלו הגעות, והיא הושמעה מפי יהודים מכל החוגים, ולא דווקא דתיים, וזו השאלה: וכי כל מה שקרה אצלכם בזמן האחרון עוד לא מס-פיק שתתרומו למה שצריך להתאחד ולפתור בעיית "מי הוא יהודי", וכי ממשלת ישראל אינה יכולה להתעלות על עצמה ולתקן את המעוות שאלה כה גורלית לייחודו ועתידו של עם ישראל? ואלה המעלים הצעות פשרה יודעים שכל הצעת פשרה היא כסות עיניים והונאה מדעת. יש רק פתרון אחד, והוא: תיקון החוק ול-הוסיף המלה "כהלכה". אין לנו אמון בממשלה שדו-קת את רגליה של שבת מלכתא. במדינת ישראל על-ידי חילולי שבת בפרהסיא, בהתבזוזה, במתן היתר עבודה בשבת ללא כל צורך, ובהפעלת כלי התקשורת. אין לנו אמון בממשלה האוטמת אזניה משמוע את התח-נונים שאנו מתחננים לחוקק חוק לאיסור ניתוחי מתים ללא נטילת רשות לכך ממשפחת הנפטר, או מהחולה בחייו. אין לנו אמון בממשלה הנותנת למיסיון להש-תולל בארצנו ואינה מחוקקת חוק שיאסור גזילת נפ-שות תמימות מחיק האמונה היהודית. אין לנו אמון בממשלה שאינה מוכנה לוותר על החובה של גיוס בנות לצבא, למרות הנסיון במשך הרבה שנים אשר הוכיח את צדקת ההלכה היהודית הנצחית ועמדת גדולי התורה בימינו שאין לגייס אשה לצבא.

כבוד היושב-ראש, יהדות התורה לא תרפה ממ-אבקה. היא הולכת ומתחזקת, ברור השם, בארצנו הק-דושה והיא תעמוד איתן על המשמר להגן על מצוות התורה וקדשי ישראל. ואנו בטוחים ומקווים שיבוא היום, והוא קרוב, והעומדים בראש המדינה והממשלה יכירו בטעותם, יכירו באמת ובצדק שבמאור היהדות ויידעו כי חובתם והמשמיה ההיסטורית המוטלת עלי-הם היא לתת דמות יהודית מקורית למדינת ישראל שתהיה נאמנה לתורת ישראל.

ולעם ישראל בארץ ובעולם, השרוי בדכאון, בחרדה ובדאגה על המצב במדינה ועל דמות הממשלה הזאת, אנו אומרים: הבה ונתחזק ונשים בטחוננו באלוקי ישראל, בשומר ישראל אשר לא ינום ולא יישן. נקווה ונאמין בלב שלם כי יתקיים בנו דבר ה' ביד נביאו

ועיונת לדרישות הדתיות, ובקלות דעת, מבלי לשקול את ההשפעות שתהיינה לדבר על היהדות בארץ ובעו-לם, וחמו על הסכם קואליציוני עם גורמים אנטי-דתיים קיצוניים ביותר. ויפה הגדירה ראש הממשלה היציאת את הממשלה החדשה כשהמשילה את צירופה של רשימת ר"צ לממשלה לזריקת הטלית והתפילין מתוכה. לצד מרחיק לכת זה יהיו ללא ספק השלכות שליליות ביותר בעתיד, צעד העשוי בהחלט להתגלות כבומרנג מסוכן לממשלה החדשה.

כנסת נכבדה, צר לי שעלי להרים את ידי נגד הממשלה החדשה, אף שיהיו בה שרים שאני מעריך את כשרונותיהם, ובייחוד שני שרים חדשים, יהושע רבינוביץ ואברהם עפר, שאותם עבדתי יחד הרבה שנים. במישור המוניציפאלי, שאת כשרונותיהם אני מכיר מקרוב ויכול להעיד על כישוריהם לתפקידם. ביי-סודה זוהי ממשלה בלתי-יציבה, בניגוד למה שדרוש לנו היום; זוהי ממשלה מצומצמת, ממשלה אנטי-דתית בצורה קיצונית, וזה ההיפך מרצון העם, בישראל ובגולה.

חברי הכנסת, טוענים נגדנו, נגד היהדות החרדית: הכיזר? בשעה קשה כזו מעלים אתם בראש דאגותינו נושאים דתיים, כמו מי הוא יהודי, חילולי השבת, גיוס בנות לצבא ועוד? האם זה הזמן המתאים, כשיש צורך בדאגה לאחדות ושלמות העם? אך כל אלה שמ-עלים נגדנו את השאלות אינם נותנים לבם למעשיהם הם. צר לנו, אך אנחנו מוכרחים לשאול את כל אלה: וכי באמת נתונה דאגתכם לשלמות העם ואחדותו? וכי בשעה קשה זו היה מקום לכל מה שהצגתם לעיני העם, לפני התפטרות הממשלה הנוכחית ולפני הקמת הממשלה המוצגת לפנינו היום? נאבקתם והתפוררתם בתוככם סביב ענייני יוקרה וסיכסוכים אישיים קטנוניים. לא כל יהדות התורה. אנו נאבקים על יסודות חיינו — יסודות התורה, יסודות שקיום העם תלוי בהם. אנו חדורי אמונה עמוקה כי חיינו בארץ הזאת מותנים בהלי-כתנו בדרך התורה. זאת דרכנו ושליוחנותנו. לנו אין כל אפשרות לוותר ולהתפשר כי אנו נצטוו להקריב נפשנו על קדושת העם והארץ, ועל יהדות התורה בא-רץ אפשר לומר "אשריך שנתפסת על דברי תורה", אנו מצטערים צער רב כאשר אנו מסתכלים סביבנו ורואים על מה נאבק הציבור החילוני ועל מה נאבקים מנהיגיו הנתפסים על דברים של יוקרה וכבוד, מת-כדים בקלון חברים ומוציאים מתוכם כוחות טובים ששירתו בנאמנות את המדינה, וכל זאת בשל שיקולים אישיים קטנוניים.

חברי כנסת, חכמינו ז"ל אומרים במסכת יומא, דף ט', כי מקדש שני חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם. האם לא הגיעה השעה שנתרומם ונגרש מתוכנו את שנאת האחים ובמקומה נכניס ללבבותינו אהבת יש-ראל איש לרעהו? האם הם שאירע בארצנו בשמונת החודשים האחרונים אינו רמו מאת הקב"ה על קריאתו התוזרת ונשנית: "שובה ישראל עד ה' אלקיך"? האם אחרי כל מה שעבר עלינו לא הגיעה השעה להתקרב אל ה' ולהכיר כי "אין לנו להישען אלא על אבינו שב-מים"? האם לא הגיעה השעה לקום כולנו יחד מתוך אהבת ישראל ואחדות פנימית ולומר "אלכה ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה", כדברי הנ-ביא?

כנסת נכבדה, אין לנו אמון בממשלה החדשה.

האיוון הנכון בחתירה לשלום תוך מתן תמורה בטרם טוריות, ועם זאת תוך שקידה על ביצור המינימום ההכרחי לבטחוננו בתחום הטריטוריאלי, בתחום המשק, בתחום הצבא ובתחום החברה, תחום שאיננו המרכיב האחרון בכוחו האמיתי של עם. זהו תפקיד קשה מאוד למצוא את האיוון, ואני רוצה לקוות שיימצא בממשלה הזאת הכושר לעשות זאת, ואני מניח על סמך כל מה שאמרתי לעיל שלתקווה הזאת יש אחיזה בהרכבה של הממשלה.

כאמור, יש לשקוד על חיזוק צה"ל. למרות היותו צבא מנצח, למרות העובדה, שאנו נוטים לשכוח אותה, שנצחנו במלחמה זו הוא אולי הגדול בנצחונות צה"ל במלחמות ישראל על אף הנאי הפתית של המלחמה כפי שהיו — למרות זאת זקוק צה"ל לחיזוק. הוא זקוק לחיזוק בציד, הוא זקוק לחיזוק בתמיכה ובה כרה מחודשת של העם בתפקידו המרכזי של צה"ל בעצם קיומו ובעצם חינוך פה — וזאת גם זאת משימה של הממשלה לשקוד עליה.

ומשימה שלישית: חיזוק התמיכה הבין-לאומית והרחבתה. אני מודע לכך שבהסכמים האחרונים שני עשו באזור בתיווכה של ארצות-הברית, או בתיווכו של שר החוץ של ארצות-הברית, או מזכיר המדינה כפי שהוא נקרא בלשונם, הביענו לחיזוק התמיכה האמריקאית, או לחיזוק הברית לבין ארצות-הברית. אבל אין די בכך. אני חושב שגם בעולם שהתנער מאתנו — אותו עולם שנמנה עם ידידינו והתנער מאתנו, בחלקו בשל הטראומה בעקבות משבר האנרגיה וחרם הנפט — גם שם ניכרים סימני פסחון ומנינים, ואחד התפקידים של הממשלה לגרום לכך שסימני ההתפכחות האלה יקרמו עור וגידים ויביאו לחידוש ההכרה של קהיליית העמים הנאורה והתרבו-תית בוכות קיומנו פה ובצורך לסייע לנו.

בתחום המשק אנו ניצבים לפני תופעות של גידול הפער במאזן התשלומים, אינפלציה דוהרת, גידול החוב הלאומי וגידול הצריכה הבטחונית. כל זאת מחייב מדיניות של הידוק חגורה והפניית כל המשאבים לפי תוח משק, לקליטת עלייה, לצימצום פערים ולחיזוק בטחוננו. כלומר: הממשלה הזאת צריכה לגרום לכך שכל משאבי המשק יופנו רק אל השכבה מעוטת היכולת, ואילו כל יתר חלקי הרבה לפני מלחמת אוקר חלקם לפיתוח המשק, לביצור הבטחון, לקליטת העי-ליה ולהעלאת רוחותם של החלשים עלידי הידוק חגורתם של החזקים.

משימה נוספת העומדת לפני הממשלה הזאת היא להוציא את הכלכלה הישראלית מן המעגל הצר שהיא שרויה בו עכשיו ולקדם את ההשתלבות בשוק האירופי המשותף, דבר שדיברו עליו הרבה לפני מלחמת אוקר טובה, שעמדנו על ספו ושחובה לשקוד עכשיו במאמץ צים מחודשים על קידומו וזירורו. ויש בכך משום ציון דרך להעמדת המשק הישראלי על בסיס רחב יותר ובי-טוח יותר.

בתחומי החברה: דיברתי קודם על מעוטי היכולת ועל המשאבים שיש להקצות מן המשק, אבל הבעיה איננה יכולה לבוא על פתרונה רק בהקצאת משאבים או בהקצאת כספים. יש צורך גם בהגברת רוחותם של מעוטי היכולת בתחומי החינוך, בתחומי השיכון ובעיקר, או מעל לכל, בטיפוח הרגשת ההשתייכות וההשתתפות.

ישעיה: "ואתה ישראל, עבדי יעקב, אשר בחרתיך...", אל תרד כי עמד אני..., יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך, כי אני ה' אלוךך מחזיק ימינך, האומר לך אל תירא, אני עזרתך".

היו"ר מ. בן-פורת:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת עוזי פיינרמן, ואחריו לחבר-הכנסת מיכה חריש.

עוזי פיינרמן (המערך):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני רוצה לפ-תוח את דברי בברכות לממשלה היוצאת ובמיוחד לשרים שאינם נכללים בממשלה החדשה.

יגאל הורביץ (הליכוד):
הממשלה היוצאת שיצאה גם מאולם המליאה.

עוזי פיינרמן (המערך):
תיארת לעצמי שתעכבו על העובדה שגם יצאה בפועל מן האולם, אבל היות ואנחנו מדברים הרבה פעמים אל הפרוטוקול, אדבר בהנחה שהדברים יגיעו לידיעת הנוגעים בדבר, ואם לא — יימצאו נשכרים אלה היושבים פה ושומעים אותי גם אם אינם חברי ממשלה וגם אם אינם עתידים להכנס לממשלה. ודו-מני שגם אף אחד מן המיועדים להיות שרים איננו באולם.

(קריאה): זאת הודמנות לתפוס את השלטון.)
זאת אולי באמת הודמנות מתאימה לתפוס את השלטון או לפחות את שולחן הממשלה.

אני רוצה להניח לרגע לנימה שבשתרבבה לכאן ולומר שבממשלה היוצאת היו רבים שהייתי רוצה לראות אותם בממשלה הנכנסת. יש ביניהם כאלה שהיעדרותם תורגש ותחסר, ויש ביניהם גם כאלה שאף-על-פי שבלהט הסערה הציבורית שקמה בארץ דחתם, הרי עתה מתחילים לחוש בהירחרור שני ובי-שמץ חרטה בצירור, והלך הרוחות בתחום זה מתבטא ברצון לראות ליד הגה המדינה בימים קשים כאלה הצי-פויים לנו את אלה שהוכיחו את יכולתם לעמוד ליד ההגה בזמנים קשים, ובראש ובראשונה ראש הממשלה היוצאת, שר הבטחון היוצא וכמותם שר האוצר היו-צא, שר החקלאות היוצא ושר החוץ היוצא.

לממשלה הנכנסת יש גם יחידים משלה. למרות כל דברי הביקורת שהוטחו נגדה צריך לדעת שעיקרי מרכיביה של הממשלה החדשה הם אנשים צעירים, בחל-קם ילידי הארץ ובחלקם כאלה שהגיעו אליה כילדים ואת חינוכם קיבלו בארץ הזאת ואישיותם נתעצבה בה. ויש בכך שינוי לעומת ממשלות קודמות. יש בכך כדי מתן תקווה שהממשלה החדשה תהיה מודעת יותר לצרכי הארץ, מכוח הכרתה אותם בחיי יום יום, ומי-סוגלת להתמודד אתם מתוך הכרת הצורך מצד אחד, והיותה מצוידת ביכולת ביצוע מצד שני.

לממשלה המוצגת היום לפנינו צפויים מבחנים קשים בתחום החוץ והבטחון. בראש ובראשונה חתירה לשלום תוך נכונות לווייתורים טריטוריאליים, אבל רק תמורת שלום ובטחון, כלומר עמידה על גבולות בני-ההגנה העשויים להשרות בטחון גם במקרה של הפרת הסדרים או הפרת הסכמים, אם נזכה ונגיע לכך. יש למצוא את

יצחק בריאהרן (המערך):
בהתיישבות.

עוזי פינירמן (המערך):
כן, ופנייתי מופנית אליו גם כאל חבר ההתיישבות של החזית הדתית-לאומית.

הברית שהיתה קיימת ביניכם לבין מפלגת העבודה במשך כל שנות קיומה של הציונות ושל ההתיישבות בארץ היא ברית שאסור לכם לתת לה להיפסק. אף אם אירע ליקוי מאורות רגעי, ואף אם איתרע מזלנו ושמענו היום את השר בורג כנואם אופוזיציוני לראש שונה בשנים האחרונות, אני קורא לכם ולנו לראות בזה רק ליקוי מאורות זמני ומעוות הנחת לתיקון. אין שום סיבה עניינית לכך שהשותפות הזאת לא תימשך. אין שום סיבה עניינית לכך שתשבו בחיק האופוזיציה, גם אם הוא נראה לרגע נעים וחם, אין שום דברים תלויים ועומדים בינינו שיש בהם כדי להעיב על הצורך המשותף שלכם ושלנו להתמודד עם הקשיים שאנחנו שרויים בהם ועם האחריות הלאומית העצומה הרובצת עליכם ועלינו והמחייבת הליכה יחד. אני קורא לכם: שובו. אני יודע שאצלנו קיימת האפשרות, קיים הרצון וקיים החום הדרוש כדי לתת לכם הרגשה נוחה בבית המשותף הזה.

מנחם ידיד (הליכוד):
הם רוצים את התפילין בחזרה.

עוזי פינירמן (המערך):
ולבסוף, כמה מלים לדוברים מן האופוזיציה. שמעתי את חברי הכנסת בגין שהופיע על תקן שהוא הציב לעצמו — בוחן לבבות. הוא לא הסתפק בזה שציטט מובאות מדבריהם של פלוגי ואלמוני: הוא קבע גם שאין לממשלה הזאת רוב בעם, וקבע זאת על סמך בחינת לבבות של מה שפלוגי אומר בלבבו, ומה חז"ש אלמוני בלבבו ומה יעשה פלמוני. אני מציע לחברי הכנסת בגין שיקשטו את עצמו תחילה, ואת המחזה הזה של חקר לבבות יעשה אצל חבריו שלו שבחלקם נעלמו מן האולם בהצבעה שהיתה על הפרדת כוחות, ואני מברך אותם על כך. בהצבעה זו שהיתה לפני זמן לא רב נעלמו כמה מחבריו מהאולם. אולי כדאי שיחקור את לבבם מה הם סבורים על דרכו שלו; וגם ביחס לחברות הייתה מפנה אותו אל החברות שהוא צריך לשקוד עליה בסיפתו שלו והייתי מצטט לו את כינויו שלו: "נושך השטיחים" לשמואל תמיר, "השובב הנאמד" לעזר וייצמן ועוד כהנה וכהנה. בשיטה זו של הטלת שיקוצים והכאה על החזה של הזולת יש למטבע שני צדדים, מוטב לחברי הכנסת בגין לראות גם את הצד השני של המטבע.

אני מסיים ואומר כי מבחנה של הממשלה יהיה בעיצוב מדיניות נכונה והגשמתה ובהיערכות מחדש לקראת צרכי העתיד וקשייו. והמינימום הנחשב מן האופוזיציה, אופוזיציה מסודרת ואחראית, כמקובל בארצות המתוקנות שבעולם — שיינתן לממשלה אשראי כדי שתביחן על-פני מעשיה ומדיניותה, ולא על-פני הערות והערכות מוקדמות שיש לאופוזיציה. והואל והמרכבה שהורכבה בקשיים גדולים יוצאת לדרך במעלה ההר, מעלה תלול מאוד, ובדרך לא סלולה, מותר לדרוש לפחות שלא יושמו מקלות בגלגליה.

נבקעו בקיעים, מכובדי חברי הכנסת, בייחוד בשנה האחרונה, בין ישראל הראשונה לבין ישראל השנייה, בין חושבי מרכז הארץ לבין חושבי הספר, בין אלה שיש להם יותר לבין אלה שיש להם פחות. הבקיעים האלה מצאו להם את ביטויים בכל מיני גילויים, תרבו תיים ולא תרבותיים, והם כולם תולדה של חוסר הרגשת שותפות מספקת ושל חוסר הרגשת השתייכות מלאה. שורש מה על הממשלה החדשה, בנוסף להקצאת משאבים, לשקוד על הקנייתם של הרגשת ההשתייכות וההשתתפות וחיווקה.

אני רוצה להזכיר לאלה שנטו לשכוח — ובעיקר לדוברי האופוזיציה — את העובדה שהממשלה החדשה נתכוננה על בסיס ההסכם הקואליציוני הקודם ועל קווי היסוד של הממשלה היוצאת. אני דוחה בשאט נפש כל נסיון להדיק לה תג של ממשלה שונה, בעיקר בתחומי חוץ ובטחון. אני מקווה שממשלה זו שהיא ממשיכתה של קודמתה, וכך גם נאמר לנו על-ידי ראש הממשלה המיועד —

זלמן שובל (הליכוד):
אתה דוחה בשאט נפש, ואחרים ממש משתוקקים לזה.

עוזי פינירמן (המערך):
ככל חבר הכנסת מן המניין עולה אני על הדוכן הזה בהרגשת אחריות כבדה ואומר מה שאני חושב ואינני מתיימר להיות לפה לאחרים. והייתי רוצה שהיחס לדברי יהיה כיחס שלי לדבריהם של חברי האופוזיציה.

— אני רואה בממשלה החדשה את ממשיכתה של קודמתה, ולא רק אני — הצהיר על כך גם המיועד לראשות הממשלה — ואני משוכנע כי היא תעמוד איתנה על משמר בטחונה של המדינה. ובהתאם ל-14 הנקודות המשמשות יסוד מוסד להסכם הקואליציוני תחוק גם את ההתיישבות בכל מקום שבו ניתן לחזקה ולהקימה. זאת אני אומר הפעם לא רק כאיש התיישבות, אלא כאזרח ישראלי המשוכנע שהתיישבות חזקה ונרחבת קובעת בסופו של דבר את יכולתנו הבטחונית, את חסנו החברתי ואת מפותינו הגיאוגרפיות.

אני רוצה לגעת בנקודה נוספת שצריכה לעמוד לפני הממשלה החדשה, לפי ערכתי, והיא בחינת מבנה הממשלה בכיוון צימצום מספר המשרדים והתאמת המבנה לצרכים. ובעיקר, אני מתכוון להקמת משרד לרווחה חברתית שירכו בתוכו אותם הנושאים הקובעים רווחה זאת וישמש כחובת אחת לביצוע אותן הפעולות שהוכרתי קודם כחיוניות בתחום החברה וצימצום הפערים, והנהלה כלכלית או קבינט כלכלי למשרדים הכלכליים השונים בממשלה. יש הכרח במציאות חיינו היום להביא ליתר תיאום, ליתר אחידות וליתר ריכוז בתיכנון הכלכלה ובביצוע התכניות.

אני רוצה לפנות כאן בקריאה אל חברי מן החזית הדתית-לאומית, ופה במקרה זה נמצאת לי אוון שומעת פסיט אחת, שלא כמו במקרה הקודם. יושב פה החבר אבטבי מן החזית הדתית-לאומית.

זלמן שובל (הליכוד):
שתי אוננים.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דין) (דרניצקי, חריש, שובל, ידיד, זילברברג) —

המלחמה רק מפני שאתם לא יושבים בממשלה. אתם יוצרים היסטוריה בעם על כל נושא ונושא, אתם מנצלים זאת להיסטוריה. שמעתי את נאומה של חברת הכנסת גאולה כהן ביום חמישי שעבר. היה זה נאום הסתה. היא ניצלה לרעה את גורל יהודי סוריה כאשר היא ידעה מפי חבריה בוועדת החוץ והבטחון מה הוא הטיפול שנעשה בעניין זה.

אברהם זילברברג (המערך):

איפה חברי סיעת הליכוד? חברי הכנסת בגין נאם, מדוע הוא לא נשאר לשמוע מה אומרים אחרים? איפה האופוזיציה? זהו יומה של האופוזיציה. היכן הסיעה? השאירו כאן חבר כנסת אחד כדי לקרוא קריאות-ביניים.

מיכה חריש (המערך):

קיבצו את זמן הדיבור שלי בשליש, ואתה, חבר הכנסת זילברברג, מקצץ אותו בשליש נוסף.

יש נקודה אחת בקשר לארצות-הברית שצריך לך חת אותה בחשבון. ארצות-הברית יצאה מווייטנאם כא"ר הממשל רצה להמשיך ולהישאר שם. ארצות-הברית יצאה מווייטנאם משום שדעת-הקהל בארצות-הברית פנתה נגד המעורבות האמריקנית בווייטנאם, מפני שלא רצתה לתמוך במדיניות דרום-וייטנאם. התפנית הזאת הביאה לתפנית בקונגרס, אותו קונגרס שהוא הבסיס העיקרי לתמיכה של ארצות-הברית במדינת ישראל מול לחצים אנטי-ישראלים שבאים מכל מיני גורמים. אפשר לקיים את התמיכה של הקונגרס הזה במדיניות גמישה ונכונה, תוך הליכה לווייתורים תמורת שלום. אותו קונגרס מוכן לקיים את התמיכה בישראל גם כאשר ישראל אומרת לא, אם גם הם מאמינים שאותו "לא" הוא משמעותי, הוא "לא" שמבוסס על הצרכים האמיתיים של בטחון ישראל. הוא לא יתן את תמיכתו למדיניות האומרת לא על כל דבר העומד על הפרק.

ומה קרה באוגוסט 1970? אני מכיר ויודע את התיקון המתמיד של חברי הכנסת בגין: הפסקת-אש — הם היו בעד, אבל לא בעד אותה הפסקת-אש שאף שר היה להשיג. הפרדת כוחות עם מצרים — בעד, אבל לא בעד הפרדת כוחות שאפשר היה להשיג; הפרדת כוחות עם סוריה — בעד, אבל תמיד לא מציאותי ובלתי-אפשרי. והפירוש הוא: לא, לא, לא. וכאשר מגיעים ליהודה ושומרון — אף שעל בשום אופן לא, גם תמורת שלום.

במדיניות שכזו אפשר להגיע למצב שבו נפסיד את ידידנו הטובים ביותר, אותם ידידים שהם חיוניים לבטחונה של מדינת ישראל משום שהידידות שלהם מתבטאת בהמיכה מעשית.

זהו הסיבה שאנו מקיימים היום קואליציה של 61 חברי כנסת. לצערי המפד"ל, מסיבות שונות, לא מצאה אפשרות להצטרף לקואליציה על אותו בסיס ובאותה מדיניות שהם היו שותפים להם עד אתמול. ונשאלת השאלה: במצב שבו קמה ממשלה כה מצומצמת, על בסיס פארלאמנטארי כה צר, מה הוא תפקידה של האופוזיציה בכנסת כזאת? במצב שיש רוב גדול לממשלת ישראל — הבעיה איננה מתעוררת. מניחים מראש שאין השלכה מעשית לעמדות של האופוזיציה.

אפשר לשאול: למה אני, איש מפלגה הנמצאת בשלטון מאז קום המדינה, מדבר על תפקידי האופו-

זיו"ר י. דרניצקי (יודין):

רשות הדיבור לחברי הכנסת חריש, ואחריו לחבר הכנסת הורביץ.

מיכה חריש (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, דומני שכולם נהנו מהנאום ההומוריסטי של יושב-ראש האופוזיציה חברי הכנסת בגין, אבל תוך כדי ההומור הרב בנאומו דומני שהוא שכח להתייחס ברצינות לנושא העומד על הפרק, עכשיו אנסה לדבר על הקמת הממשלה קצת יותר ברצינות.

הממשלה המתייצבת לפנינו היא ממשלה שקמה בעקבות המשבר במשטר מדינת ישראל שנבע ממלחמת יום-הכיפורים, משבר שבעקבותיו הציבור, בבחירות שנערכו לאחר מלחמת יום-הכיפורים, ביטא את אכזבתו בכך שהפחית את תמיכתו במערך; אבל אותו עם כנראה לא סמך לא על הליכוד ולא על מדיניותו של הליכוד, ולא העביר תמיכה מספיקה לליכוד על-מנת שירכיב ממשלה חדשה. זוהי המפה שעליה מתבססת גם הקמתה של הממשלה הנוכחית אותה הכרעה של הציבור לאחר מלחמת יום-הכיפורים.

במצב הפארלאמנטארי שנוצר בעקבות אותו בחי-רות חובה להקים ממשלה לפי חוקי ישראל, על-פי רוב שאפשר לקבל בכנסת ולפי יחסי הכוחות שנקבעו על-ידי הציבור באותן בחירות.

למה לא קואליציה עם הליכוד, למה לא קואליציה יותר רחבה? רבותי חברי הליכוד, יש בינינו ויכוח מהותי עמוק בנושאים מדיניים מרכזיים העומדים על הפרק. יש לנו הערכות שונות לגבי המצב בעולם; יש לנו הערכות שונות לגבי הסכנות האורבות למדינת ישראל; יש לנו הערכות שונות על האופציות הפתוחות לפני מדינת ישראל. מכאן יש לנו מסקנות שונות לגבי המדיניות המתחייבת לצרכי בטחונה וקיומה של מדינת ישראל.

חברי הכנסת שרון, בדיון שהתקיים בכנסת ביום ה' שעבר, התרעם בפעם-המיידע על שמגדירים את הליכוד בתור מפלגת מלחמה, ואת המערך — בתור מפלגת שלום. אני חושב שהוא מתרעם בצדק. אינני מאמין שיש משהו בעם שאיננו רוצה בשלום. אני חושב שלא זוהי האבחנה בין חלקי הבית השונים. אבל יש הגדרה אחרת, שנדמה לי שהיא הרבה יותר חמורה. אני חושב שההבדל נעוץ בכך, שהמדיניות שבראשה עומד חברי הכנסת בגין היתה יוצרת מצב, שאם היינו מגיעים למלחמה לא באשמת ישראל אלא באשמת הערבים, היינו עלולים להתמודד עם מצב שבו יש התערבות סובייטית ללא ניטרול של מעורבות ארצות-הברית — וזוהי הנקודה העיקרית.

זלמן שובל (הליכוד):

קייסינג'ר הכחיש זאת בראיון שהתפרסם בעתון "טיים".

מנחם ידיד (הליכוד):

אמנם קיימת סכנה סובייטית, אבל היא לא כל כך חמורה ולא צריך להפחיד את העם על-ידי גיפוף בסכנה הזאת.

מיכה חריש (המערך):

אתם מפחידים כל הומן את העם בכל עניין מאז

לתנועה, שבחרה באיש הערכים: יצחק רבין, לעמוד היום בפרץ ולהציל את החברה הישראלית מהתמוטטות והתדרדרות. אני מאחל לו שכל מה שאמרו עליו יוגשם, והוא יהיה נציג נאמן של תנועת העבודה הישראלית. כפי שהיתה פעם. אבל לכל אלה שניסו להאציל על יצחק רבין את ההילה הזאת אני מציע היום לעסוק בעניינים עצמם. אם הם רוצים לתקן את תנועת העבודה ולקרוא לציבור לחדש את הערכים, יעשו זאת בדרך הפשוטה עליידי תיקון המהלכים בתוך ההסתדרות, בתוך "חברת העובדים", בתוך החבר'ה הישראלית, ואל ינספפו היום בדגל: אנחנו מעמיתים היום בראשנו את איש הערכים יצחק רבין. אנחנו יודעים להעריך נין ונכד או עובר של ערכים שהיו פעם. יש דרכים מצוינות לתקן את החברה הישראלית בלי לנסוף דיוקה בדגל זה.

אדוני היושב-ראש, הממשלה החדשה היא ממשלת מעבר. האופי הארעי שלה איננו מתבטא במעמדה החוקי אלא בהרכבה ובמהותה. היא איננה ממשלה שתור כל לנווט את מדינת ישראל בתקופה הקרובה. הרוב הפארלאמנטארי שלה מצומק ורעוע. אפילו בסיסה בתוך מפלגת הרוב הוא מפוקפק ונתון לזעזועים. ממשלת יצחק רבין לא פתרה ולא תפתור אפילו את הבעיות הפנימיות והחריפות ביותר בתוך מפלגת העבודה, לא כל שכן אין בה להציע פתרון לבעיות החמורות של המדינה בשעה זו.

תהליכי הרכבת הממשלה ואיזון התיקים היו פארכה מגוחכת יותר מתהליכי הרכבת הקואליציה היוצאת. זוהי ממשלה המורכבת משרים שנאנסו לקחת תיקים שאינם חפצים בהם; שרים בלי תיקים ותיקים בלי שרים. זוהי ממשלה "מרוענת" בשרים ותיקים ובישרים חדשים שהם בשר מבשרו של המנגנון המפא"י, שכלולו התגלה בתקופה האחרונה לכל אורך התזית והוא פורע היום את מחיר חיסולה של מפא"י ההיסטורית לפני כעשר שנים. חטיבה אחת בלבד עמדה כצוק איתן בתוך הסערה: זוהי חטיבת אחדות העבודה, ששני שרי "המטבח" שלה לא ראו ולא שמעו על אחריות מיניסטריאלית ולא היו שותפים להכרעות הקריטיות ערב יום-כיפור. השר אלון, שדאג תמיד להיות העין המפקחת על מדיניות הבטחון, עלה בדרגה וקיבל את משרד החוץ. לא זו בלבד שלא נשא בשום אחריות אלא עוד עלה בדרגה בהירארכיה הממשלתית, ואיש לא היה מסוגל להוציא מידו את התואר המכובד סגן ראש הממשלה, משום שבעל התואר פשוט נעלם לכמה ימים, לא כדי "למלא מעצבים" בגניסור, אלא כדי להתחמק מהשר אבן שרצה, כך סיפרו אנשי חטיבת אחדות העבודה, "לשפוך את דמו". וגם השר גלילי, יועץ בכיר של ראש הממשלה ואיש "המטבח" הבכיר שלה, חזר לממשלה ומופיע שוב עם תיק בממשלה, עם אותו תיק בלי תיק.

אדוני היושב-ראש, יש לי הזדמנות חד-פעמית לברך את שר החוץ היוצא. מר אבן פתח סניף של האופוזיציה בתוך מפלגת העבודה. היום הוא — כך אמר בשינוי ראינות גם יחד — הוא "אחד הימים הקודרים" בחייו. הנדיר זאת בהצלחה רבה ובכשרון חברי-הכנסת בגין. אצל ראש הממשלה המיועד אין מר אבן מצא "את הכישורים הדרושים לראש ממשלה: נסיון פארי-לאמנטארי ומיניסטריאלי, חכונות אופי ומבנה נפשי מתאים". נגד חוות-דעת נחרצת כזאת, הכאה מצד

וציה? אבל כפי שחבר-הכנסת בגין הראה היום, אנו הרבה יותר טובים באופוזיציה מאשר האופוזיציה עצמה. נדמה לי שאנו יכולים לתת שיעורי-בית לחבר'ה האופוזיציה כיצד להמאס את החיים על הממשלה. לכן אני מרשה לעצמי לדבר גם קצת על תפקידי האופוזיציה.

שאלה שהיא גם אתגר למפד"ל, אותה מפד"ל שעד היום נמצאה בצד האחד של המיתר, וממחר עוברת לצד השני: האם יוכח עכשיו שהמפד"ל קבעה את עמדותיה בזמן שהיתה בממשלה על-פי עקרונותיה ומדיניותה, או האם המיקום הטופוגרפי-פוליטי הוא שקבע את עמדתה? האם תהיה עכשיו נקיטת עמדה חיובית להצעות הממשלה באותם נושאים שבהם מפד"ל היתה תומכת אילו היתה ממשיכה להשתתף בממשלה, או האם לאחר שעברה לאופוזיציה תנקוט מראש עמדה שלילית בכל נושא? בעצם אני מפנה שאלה זו רק לחלק מהמפד"ל, לאותו חלק שאני רואה אותו כחלק הקונסטרוקטיבי. אינני פונה בשאלה זאת לחבריה-הכנסת המר ובן-מאיר, אשר לפי דעתי יכולים לקבל חברות כבוד בליגה נגד כפייה דתית, מפני שמה שהם עשו לדת במדינה לא הצליח לעשות שום גורם אנטי-דתי.

מאיר פעיל (מוקד):
והם עוד יעשו.

מיכה חריש (המערך):

הזמן העומד לרשותי מסתיים, אבל ברשות היושב-ראש אני רוצה לומר עוד משפט אחד. משפט זה מופנה לגולדה מאיר. נדמה לי שגולדה מאיר עזבה את תפקידה במידה מסויימת של מרירות בגלל הצורה שבה הסתיימה תקופת תרומתה בתפקיד ראש הממשלה ובשורה של תפקידים במדינה הזאת. לצערי הייתי עד לנאום של חברת-הכנסת גאולה כהן, שהגיע עד כדי האשמתה של גולדה מאיר באי-רצון לטפל בבעיות שבויי סוריה ובתפקידת הציונות — אותה גולדה מאיר אשר זכויות העבר שלה, ובמיוחד לאחרונה זכותה בימים המכריעים ערב יום-הכיפורים ובימים הראשונים של מלחמת יום-הכיפורים רבות היו, ותרומתה כמנהיגה היתה מעל ומעבר למה שיכול היה אדם לתרום להצלתה וקיומה של מדינה זו.

אני מאמין שגולדה מאיר תלווה באהבת העם הזה על כל תרומתה למדינה, ואני מאחל לה שנים ארוכות ושלמות.

הוי"ר י. דרניצקי (יורדן):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חורביץ, ואחריו לחבר-הכנסת גולן.

יגאל חורביץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בתחילת דבריי אני רוצה לעמוד על הנסיון של בן-אהרן ודומיו להכחיר את ראש הממשלה המיועד יצחק רבין — בנוסף על מעלותיו האחרות — כגידול נאמן ומפואר של ההורים האידיאליסטים אנשי העלייה השנייה או העלייה השלישית, שבזכותם גדל הנצר המהולל הזה ששמו יצחק רבין. כמובן, לייחוס יש חשיבות, ואיש מאתנו איננו מתכוון להטיל דופי או להקטין את ערך הייחוס הנכבד. אבל נסיון זה היה מלווה במאמץ לקשור כתרים

יגאל הורביץ (הליכוד):

חבר הכנסת דוד קורן היקר, כאשר יתברר שמה שאני אומר נכון, אני מקווה שתסיקו את המסקנות. על כן אני אומר זאת. על כך אני מצטער יותר מכל, שגם החטיבה הזאת כחטיבה וגם עמדותיה, אותה חטיבה שייצגה את דרכו של בן-גוריון גמרה את חברית עם מוקד, עם רק"ח, עם יוסי שריד ועם בן-אהרן.

ולמן שובל (הליכוד):
ועם אברהם עופר.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, בפובליציסטיקה של השמאל חרז ומופיע טיעון אחד: ממשלת גולדה מאיר אחראית להתערערות מעמדנו בעקבות מלחמת יום-כיפור משום שלמעשה ניהלה את מדיניות הליכוד; ומכאן שממשלת גולדה מאיר והליכוד שותפים באחריות. ניסוח זה כבר מקובל. האמת היא כי הממשלה היוצאת, שלפעמים גילתה גילויים של עמידה איתנה בפני לחץ, ניהלה מדיניות כפולה, כשחברי הממשלה ניטרו אחד את השני, ולכן הססנית: מדיניות שלא ניצלה הזדמנויות ואשר המעיטה בכובד האיום הצבאי שעמדנו בפניו. היפוכה של המדיניות התקיפה והזהירה שחבצה הליכוד: מדיניות של עמידה על עיקרי היסוד של "אין נסיגה ללא שלום-אמת". וזאת תוך פקיתת עין מדינת ועמידה על המשמר, ובעיקר — ניצול הזמן כדי לקבוע עובדות ולא להניח לאויב לכרסם בעמדותיהן, כפי שקרה מאז אוגוסט 1970.

הממשלה הגנה על הסטאטוס-קוו הטריטוריאלי כדי לגסות להשיג שלום ולא כדי להנציח אותו. אבל באותו זמן עצמו לא חישלה את כוחנו הבטחוני והמדיני במידה מספקת. הממשלה היוצאת לא ניהלה, לצערי, מדיניות של הליכוד. אבל לאלה שטוענים כך ואינם מסתלקים מדעתם זאת אומר: ממשלה המנסה להגשים בחציפה מדיניות נכונה של מפלגה אחת גרועה יותר מממשלה המנהלת מדיניות עצמאית ולא נכונה משל עצמה. כפי שאמרתי, האחד ניטל את השני והוויכוח הפנימי במידה רבה לא נתן לנצל את הזמן. זהו ההבדל היסודי בין חיקוי ומקור, בין בטחון בצדקתנו לבין היסוסים והכובלים את היד. השמאל כולו הצטרף לתמיכה בממשלתו של יצחק רבין. אנחנו שמענו היום את שיר ההלל והתשבחות של חברי הכנסת יצחק בן-אהרן. אינני חרד כל כך להשפעה שתהיה לשמאל על ראש הממשלה המיועד כמו שאני חושש כי ממשיך שלוח הנסגרים להגשים את מדיניות השמאל הנסגני. שוב, לא משום שראש הממשלה סבור כי זוהי המדיניות הנכונה, אלא משום שחולשת ממשלתו, היסוסיה, איידיאולוגיה יובילו אותו לנסיגות נוספות ללא שלום, לויתור על שטחים בלי להשיג מותרתם דבר, לבד מהפסקות-אש ארציות תוך אימוץ מלחמה חדשים.

עלינו לפעול לפי הקו הבסיסי של ממשלת מצרים הקודמת, שלא עמדה בו: אין פשרות ואין ויתורים ללא הסכם שלום בריקיימא בינינו לבין הערבים. מדיניות ישראל היוצאת הודיעה פעמים אין ספור כי מדיניותה מתבססת על עקרונות, אבל שני הסכמי ההפרדה עם מצרים ועם סוריה היו בעצם נסיגה מהותית, לא טאקטית אלא מהותית, מעקרון יסודי זה. ממשלת ישראל הקודמת הכניסה אותנו לתוך מלכודת מסוכנת של ויתורים עקרוניים וטריטוריאליים, בלי

אישיות בכירה בצמרת מפא"י, לא קמה שום צעקה על "ציד מכשפות". אני שותף לדעתו של אבן על הרכב הממשלה וטיבה, אבל להבדיל ממנו, אינני סבור כי אילו התהפכו היוצרות וראש הממשלה המיועד היה מפקיד מחדש בידי מר אבן את חיק החוץ הכל היה בא על מקומו בשלום. כי מר אבן רחוק היה מאוד מחזונו האופוזיציוני, כפי שבא לידי ביטוי בראיונות האחרונים שלו, שבהם גילה כמיהה לשיקום המשבר הלאומי ב"תחומה של הרוח והנפש" ול"רוממות". בדרך כלל היה שר החוץ היוצא חריף וסארקאסטי רק כלפי האופוזיציה, ואני מברך אותו שימלא נאמנה, באותה חזית לשון, את תפקיד האופוזיציונר החדש בתוך מפלגת העבודה.

אוסף עוד עניין אחד המתקשר למבנה הממשלה החדשה. הרכב זה משמש מכה מוחצת לשיטה של ועדת מינויים. ועדת המינויים של העבודה הסכימה לתת לגברת אלוני מקום מרוחק ברשימתה, שלא סיפק אותה. בתגובה על כך פרשה והקימה ברנע האחרון רשימת מחאה עצמאית. לי אין ספק כי מחאה זו היא בשבילה חדיפעמית ואחרונה. גברת אלוני נכנסה עם שלושה צירים לכנסת, ובעזרתם הגיעה לכהונה שר בממשלה, על אפה ועל חמתה של ועדת המינויים ועל אפיו וחמתו של הגוש, שהיה זקוק לה עכשיו כאוויר לנשימה.

פרשה זו ראוי שתשמש לקח, אולי הלקח היחיד שהמנגנון עשוי ללמוד ממנו, כי תם העידן של ועדות הפועלות במסתרים וממנות נציגי ציבור ובחרי ציבור, וכי תרגילי ההשקפה למנוע את שינוי שיטת הבחירות חייבים להיפסק.

משפטים ספורים אני רוצה לומר לכם, חברי רפ"י. בידכם היה המפתח למנוע את הקמתה של קואליציה יונית כזאת —

משה נסים (הליכוד):

הפעם נכנסו לממשלה בלי איום מצפון.

יגאל הורביץ (הליכוד):

— משפטים ספורים לחברי רפ"י: בידכם היה המפתח למנוע את הקמתה של קואליציה יונית, הגש" ענת בין השאר על קולות מוקד ורק"ח, המתקבלת בקריאות הידד מצד השמאל הקיצוני הרואה בה ראשית הדרך לגאולה; קואליציה שדוברת הראשון בבית הזה היום היה חברי הכנסת בן-אהרן. איזו גאולה!

במו ידיכם לא זו בלבד שאיפשרתם את הקמתה של ממשלה זאת אלא שהשמטתם את היסוד האחרון של רפ"י, לא רק קבוצה פוליטית רעיונית מרכזית, כפי שהיתה בעבר, אלא אפילו קבוצת-לחץ. במלחמת החטיבות המתנהלת, שתתנהל גם להבא, בתוך מפלגת העבודה איבדה רפ"י היום את יכולתה ואת סיכוייה. ממשלה זו חותמת איפוא גם את חייה של חטיבה, שקמה בתוך אירועי 1963—1965, ועל כך אני מצטער יותר מכל.

דוד קורן (המערך):

לנו יש עוד סיכוי. אתה עברת לאופוזיציה לגמרי. למה אתה מקווה?

מנחם בגין (הליכוד):

אתה רוצה ממשלת ליכוד לאומי, מה אתה טוען נגדו?

הציוד, אבל מצד שני חשופה לפגיעה מצד מערכות הנשק החדשות של מדינות ערב הנמצאות סמוך מאוד ללב לבה של ישראל הקטנה.

ועכשיו מלים אחדות ליצחק רבין. מר יצחק רבין, אנחנו מכירים אותך ואת מעלותיך, ולא אנסה להמעיט בהן. אבל מניין יש לך היום — ולא מפני שאנחנו זקוקים, הליכוד לא זקוק למשרדים — מניין יש לך הארץ מץ היום, במצב הכלכלי של ישראל, במצב הבטחוני של ישראל, עם הצוות הזה, עם הכתפיים האלה, להנהיג את ישראל בקשיים כאלה, במאבקים כאלה, בסכנות כאלה? אנחנו יודעים אותך כאיש אמיץ, אבל אמיץ עד כדי כך? לא מובן לי.

היו"ר י. דרגניצקי (יודין):

רשות הדיבור לחבר הכנסת גולן, ואחריו לחבר הכנסת שריד.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חילופי משמרות בממשל מעוררים בדרך כלל ספקות והדבר מובן וטב"ע, בייחוד כשחילופי משמרות שלנו הם חדים למדי ויש בהם משום מיפנה. ייתכן כי בעיני רבים נראה הרכב הממשלה החדשה לעומת הכאריזמטיות של אנשי דור המייסדים כחלש יותר. אולם תמוה הדבר שכל אלה שלא זמנו הטיחו ביקורת קשה בממשלה היוצאת, תוך אירגון הפגנות ומחאות מרעישות, בתב"ע עם שינוי בכל מחיר — עתה, כשבא השינוי, אין הם מוכנים אפילו לתת לממשלה החדשה את האשראי ואת ההזדמנות כדי שהיא תוכיח את עצמה.

רבים מחברי הממשלה החדשה אמנם חדשים הם בכהונת שרים, אולם אינם חדשים בציבוריות הישראלי. אפשר לזקוף על חשבונם עבר רב-מעש ופ"עילות מפוארת בתחומים שונים וראויים הם לפחות שתנתן להם ההזדמנות, השאנס, שיוכיחו את עצמם. נכון, גם הפעם היו חבלי לידה קשים ובלתי-נעימים להרכבת הממשלה. אחרי שבמרכז מפלגת העבודה נבחר המיועד לראשות הממשלה היתה ציפייה לכינוס ממשלה בצורה מהירה וחלקה יותר, וללא תופעות-לוואי המש"אירות בדרך כלל משקע כבד בציבור. הפעם הקשיים לא נבעו מוויכוחים אתנו, הליברלים העצמאיים, כי הרי מלכתחילה סוכם שהממשלה הזאת תישען על קווי היסוד וההסכמים של הממשלה היוצאת. הקשיים היו בעיקר פנים-מפלגתיים, בין-חטיבתיים. עלינו לקבוע כי אנו נתונים במציאות שמפלגות התלכדו אמנם לגו"שים גדולים למען הפועה משותפת בבחירות, אבל עדיין לא הצליחו להגיע לאיחוד של ממש, וכל מבחן מדיני, כגון הרכבת רשימה לבחירות או הרכבת ממשלה, גורם לזעזועים פנימיים קשים. זה קורה במערך וזה קרה גם בליכוד.

הליברלים העצמאיים עמדו על כך שהממשלה הזאת תישען על רוב פארלאמנטארי, ולו גם קטן. לא גרסנו ממלכת-מיעוט בתנאי האווירה השרירות עכשיו בציבור.

משה נסים (הליכוד):

ועכשיו יש לך?

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

הרוב הזה, חברי הכנסת נסים, ולו גם קטן, נותן

שתוכל להצביע אפילו על הוכחה קלושה אחת כי וי"תורים אלה הם פריצת הדרך לשלום. הממשלה החדשה צריכה להוציא אותנו מתוך מלכודת זו, הממשלה הח"דשה הזאת. כי לפניה יעמדו אתגרים חמורים יותר והתביעות לנסיגה שיוצגו על שולחנה לפרעון בת"קופה הקרובה תהיינה כבדות וגמרצות, מצד מדינות ערב והממשל האמריקני גם יחד. לא ידרשו מאתנו ויתור על קילומטר ממערב לקו הסגול אלא ויתורים על קילומטרים רבים, ויתורים על כל השטחים בלי שלום. אי לנו כי זו הממשלה החלשה והחלושה שתצ"טרך לעמוד מול תביעות אלה.

אדוני היושב-ראש, ראש הממשלה המיועד ידוע בתפיסתו המדינית הגורסת צמידות קרובה ככל האפשר של המדינות הישראליות את צרכי הממשל האמריקני הנוכחי. רק ההיסטוריון יוכל אולי לשפוט כהלכה את האירוניה שמתגלה בתמיכה הקולנית והלוהטת של הש"מאל הציוני והלא-ציוני במדיניות האמריקנית הנוכחית במזרח התיכון, המתבססת על שאיפה לחזירה מחודשת של ארצות-הברית למהיבית ערב כדי להבטיח את השליטה העקיפה על מקורות הנפט כאן וכדי להגן על האינטרסים של חברות נפט מונופוליסטיות גדו"לות.

אנחנו רואים, כמובן, בחיוב את התחזקות מעמדה של ארצות-הברית באזור, אבל התגברותה של השפעה זו עלולה להיעשות על חשבונה של ישראל. מה שאר"צות-הברית יכולה להציע לערבים זה החזרתנו לגבולות מאי 1967, בלי שתוכל להבטיח לנו שלום אמיתי, כפי שלא היתה מסוגלת להבטיחו לפני מלחמת ששת-הימים. והסכנה הגדולה ביותר לעתיד היא, כי אם ניסוג לג"בולות ה-6 ביוני ירוויחו הערבים מארצות-הברית כל מה שביקשו להרוויח ויחזירו את המאבק נגד ישראל למקום שבו נפסק ב-6 ביוני 1967. ואז ייתכן מאוד ששוב יודקקו לשירותיה של מוסקבה, אותם ערבים שכאילו היום מתנערים ממנה ונלחצים אל ארצות-הברית. ההרגשה היא כי אנו מוכנים לקנות שקט להיום תמורת סכנות חמורות ביום המחרת, כי אנו מתעקשים פחות מדי בתחילת הדרך של המשא-ומתן, ובכך משמיטים מתחת רגלינו את היכולת להתעקש יותר בהמשך התהליך של ההסדרים במזרח התיכון. איני מזלזל אף לרגע בחשיבות החיונית של הנשק שמספקת לנו ארצות-הברית. אך אל נשכח: באוגוסט 1970 הנחנו למצרים לקרב טילים להעלת סואץ ותמורת שתתקן זו קיבלנו ציוד צבאי אמריקני, וכפי שנאמר לנו — לא מעט. הציוד היה חיוני, אך הטילים על גבול הת"עלה הכריעו את הכף בשלבי הפתיחה של המלחמה על התעלה ואילו אנו נזקקנו, למרות ההבטחות כי כוחנו התעצם, למשלוחי נשק בהולים ורחופים כדי שנוכל לבלום ולהדוף את האויב. ייתכן מאוד כי אילו היה מצוי בידינו פחות נשק בשלב הראשון, שלב הפתיחה, אך המצרים לא היו מצויינים במערכי טי"לים צפופים על שפת תעלת סואץ, ייתכן מאוד שמצבנו הצבאי היה טוב יותר באוקטובר 1973. נשק ומערכות נשק, עם כל החשיבות הגדולה שיש בהם, אינם תמיד תחליף למדיניות: לבונה ולהיערכות צבאית מתאימה. ולכן אני מציע שלא נשלח את עצמנו מחדש ונסמוך על הנשק לבדו. נסיגת ישראל מכל השטחים ללא שלום עתידה להוליד, חלילה, חזון בלהות של מדינה בג"בולות צרים, מדינת-חסות אמריקנית, חמושה במיטב

שלה הזאת, היוצאת, להישג מדיני בטחוני רב-ערך בחתמה על הסכם הפרדת כוחות בגבול הסורי, וזאת חודשים מספר לאחר שהשיגה הפרדה עם מצרים. את ההישג בהפרדת הכוחות עם סוריה אפשר היה להעריך יפה על רקע השמחה שהשתררה בשבת עם שובם של השבויים הראשונים ועם השבת השקט בגבול הצפוני. זו הפעם הראשונה שרבים מהורי בנינו ישנו בליל שבת האחרון שנת שלוה ומנוחה.

הסכם זה ישמש ודאי בשביל הממשלה החדשה מנוף להתקדמות נוספת להסדר באזורנו. אולם, חברי הכנסת, הממשלה הנכנסת תצטרך במהרה להתמודד עם כמה אתגרים גדולים ועם כמה בקיעים רציניים. ההו"ל כים ומתרחבים בבניין הגדול של מדינת ישראל. הממשלה הנכנסת תצטרך קודם כל להפיק את הלקחים ממלחמת יום-הכיפורים, תוך חתירה לתיקון מהיר של הפגמים שנתגלו, כדי לבצר ולחזק מחדש את כושר ההרתעה של צה"ל.

המשימה השנייה תהיה לתכנן כבר עכשיו את מהלכה לקראת חידוש המשא-ומתן ב'זנבה', שבו חצי-טרך להוכיח הבנה וכשרון על-ידי הודקקות לתקיפות ואיתנות מחד גיסא וגמישות ונכונות לפשרה נוצות מאידך גיסא.

במקביל תצטרך הממשלה להתמודד בכל המרץ עם בעיות הפנים, ובעיקר עם הבעיה הכלכלית.

חברי הכנסת, מחיר המלחמה היה גבוה. השל-כותיו של המחיר הזה לא הורגשו מיד; הן מורגשות עכשיו. הקשיים הכלכליים שלנו, הנובעים מן העומס הבטחוני העצום וצרכי הקליטה, באים לידי ביטוי בלחצים האינפלציוניים החזקים, תוך עלייה מדהימה במחירים, גרעון בתשבון השוטף, במאון התשלומים, וחוב חיצוני עצום. המספרים בתחומים אלה בלבד יש בהם כדי להסביר מה רבה החומרה במצבנו הכלכלי, ומה רבה הסכנה ליש הגדול שהקימונו. כי חוסנו הבטחוני מותנה בחוסנו המשקי.

הממשלה החדשה תצטרך לתת עדיפות יתירה לנושא הסוציאלי, שעוד לפני מלחמת יום-הכיפורים גרם לחסיסה עמוקה אשר יזעזעה את החברה. וזאת על-ידי קביעת מסגרת מתאימה בצורת משרד אשר יתלוש על מדיניות הולמת את הצרכים הסוציאליים של המדינה.

ולבסוף, בכניסתה לתפקידה נוטלת על עצמה הממשלה הזאת עומס רב, אתגרים גדולים בעלי חשיבות. העם יישוט את הממשלה החדשה לפי מעשיו, ולא רק לפי מספר חברי הכנסת התומכים בה. המבחן של הקואליציה הזאת יהיה אם אלה התומכים בה יפסיקו את עשיית החשבונות האישיים ביניהם ויתלכדו סביבה, ואם הממשלה הזאת תדע להאזין לרחשי הרוח של הציבור, לכוון את הדרך הצעיר הגלג בארץ, תעשה לקליטתם של העולים, תהיה לה אוזן קשובה לשכבות החלשות ותיתן את דעתה על הגברת האמינות במנהיגותה — עשויה היא להצליח במבחנה הגורלי ובמשימותיה החיוניות.

היו"ר י. דרניצקי (יורדי):

אני חייב להעיר לנואמים הבאים בתור: מונחת לפני היושב-ראש רשימת הנאומים, וליד כל אחד מצויין מספר הדקות שסיעתו הקציבה לו. זאת המס-

לממשלה תוקף חוקי וסמכות לפעול בכל התנופה והמרץ בכל תחומי חיינו.

משנה נסים (הליכוד):

גם ממשלת-מיעוט נותנת.

יצחק גולן (המפלגה הליברלית העצמאית):

אמנם דרוש היה, אולי, בסיס יותר רחב, אולם הדבר לא נסתייע. אין בכוונתי להיכנס עכשיו שוב לוויכוח בדבר אפשרות של הקמת ממשלת ליכוד לא-מי. אומר רק זאת לכם: עמדת הליכוד בשאלת הסכם הפרדת הכוחות עם סוריה ונאומי נציגיו בשאלה גורלית זו לא רק שלא תרמו כל תרומה לרעיון של ליכוד לאומי, אלא היו הוכחה נוספת באיזון מידה ממשלה כזו איננה אפשרית מבחינה אופראטיבית ומבחינת כושר הכרעה בבעיות חיוניות. ממשלה שבה היו מתנגשות שתי דעות כל כך מנוגדות בסוגיות כה רציניות וכה גורליות היתה הופכת לנטולת אפשרות פעולה לממשלת-שיתוק. אולם אנו מצטערים מאוד על העובדה שהמפד"ל לא מצא אפשרות להשתתף בממשלה הזאת. הדבר תמוה. כי הרי הקואליציה הזאת נשענת על אותם קווי יסוד ועל אותם הסכמים, ללא כל שינוי, אשר עליהם חתמה אך לפני חודשים מספר המפלגה הדתית הלאומית.

הממשלה היוצאת הרי לא נפלה בשל חילוקי-דעות בענייני דת, ובתחום זה לא חל כל שינוי. מהי איפוא הסיבה שמנעה בעת המפד"ל את השתתפותה בממשלה החדשה? מה עוד שאפילו שרי המפד"ל הודו בפה מלא כי בוועדה לענייני הגיוור, אשר הוקמה בעקבות ההסכם הקואליציוני שנשאר בתוקף גם עכשיו, נתגלה צרון כן מכל הצדדים להגיע לפתרון מוסכם בנושא מורכב ומסובך זה כבר בישיבתה הראשונה של הוועדה.

חברי הכנסת, במשך כל השנים מקום המדינה השתתפה המפד"ל בכל הממשלות הקואליציוניות כאשר הנושא היה של "מי הוא יהודי" נשאר ללא פתרון. בשנים האחרונות חלה דווקא התקדמות עם קבלת התיקון בחוק השבות המגדיר מי הוא יהודי, ועל החוק הזה אמר מנהיגה של המפד"ל, משה חיים שפירא ז"ל, כי התיקון אשר-נתקבל הוא "לכבוד ולתפארת ליש-ראל ולעם כולו". מדוע איפוא מצאה המפד"ל צורך להחריק את המאבק בנושא זה דווקא עכשיו, בימי חירות אלה, ולא להשתתף בממשלה? לא נשאר לנו אלא לקוות שתוך חודשים מספר תשקול המפד"ל מחדש את עמדתה ותמצא את הדרך להמשיך בשותפות אשר נמשכה זה עשרות בשנים.

אדוני היושב-ראש, עם חילופי משמרות אלה מעבי"רה הממשלה היוצאת לממשלה המתייצבת היום לפנינו יש גולר ורב בכל תחומי החיים במדינה: מערכת בטחון אדירה עם צבא מפואר ומהולל אשר עמד בכל ארבע המלחמות וזכה בנצחונות מוחצים; משק מודרני ומפותח אשר מוצריי התעשייתיים והחקלאיים רכשו להם שווקים ברחבי העולם; תשתית רחבה למדינת רווחה וסעד שבה יוכל למצוא כל אזרח את מבטחו בתעסוקה, בבריאות, בחינוך ולעת זיקנה; ישראל קבעה לעצמה מקום מכובד במשפחת העמים ובמיוחד זכתה לידידות ולתמיכה של ארצות-הברית, המדינה האדירה בעולם. ולסיום כהונתה וכתה הממ-

להמעיט מדמותה של הממשלה החדשה, לגרוע מיכולתה לנהוג ולהוביל. חברה אינם טירונים, והמשקל המצטבר של מעשיהם ונסיגונם מכריע את סיכוייה לעשות ולהחליט בתבונה ובאומץ לכף זכות.

כל מה שממשלה חדשה זאת צריכה הוא אשראי ציבורי, התאפקות בחריצת דין, הבלגה והסקת מס-קנות, רצון טוב במעקב ובשיפוט. אי-אפשר לתבוע ריענון, עירוי דם חדש, פנים חדשות, ובנשימה אחת לדרוש גם מוניטין של ותיקים ומנוסים, גם זכויות ומעמד של אבות-מייסדים. הדמויות והשמות החתשים, יחסית, סופם שיהיו. נטועים בעתיד הקרוב בתודעת הציבור הרחב, ולא דווקא בזכות מערכות של יחסי ציבור ופירסום, אלא יותר בזכות הישגים ממשלה, בזכות חותם של מעשים אשר יטביעו על חיי הארץ בכל תחומי הפעילות והיוזמה.

אל נמהר לשפוט אותם כשהם עדיין שרויים בצלה הארוך של הנהגה גדולה המסיימת את תפקידה ההיסטורי. נבחי להם לצאת אל מישורי העשייה הפתוחים, הנרחבים — ורק אז נחרץ עליהם משפט.

לעם אשר פונק רוב שנות עצמאותו במנהיגות סמכותית ראשונית, קשה להתאזר באורך-רוח; קשה לו גם להסתגל למערכת הנהגה שוויונית יותר ופחות ממכמה-זמלעה. אפשר אפוא שהגענו לתקופה המ-חייבת גם תמורה כלשהי באמות-המידה המסורתיות. המערך, בהציגו היום ממשלה חדשה, מוכיח שוב כי הוא קשור וער יותר מכל גוף פוליטי אחר בארץ לרחשי לבו של הציבור ולתביעותיו. תנועת העבודה בישראל היתה תמיד הראשונה לחולל את השינויים והתמורות המתחייבים ממסיבות הזמן ומדרישותיו. התביעה למנהיגות צעירה יותר יצאה מסוף הארץ ועד סופה, והיא באה עתה על סיפוקה בהרכבה של הממשלה החדשה ובכוחותיה. בעיקר מזדקק השינוי לעין אל מול קפאונה המוחלט כמעט של הנהגת האופוזיציה המסורתית. האופוזיציה ידעה להצטרף אל התביעה לשינוי ולחילוף משמרות בלי ששמה אל לב כי התביעה מופנית גם אליה.

הממשלה החדשה נשענת על בסיס פארלאמנטארי צר יחסית. וחברי-הכנסת בגין הפליג כאן היום ואמר שווה אפילו ממשלת-מיעוט. אולם בסיסה הציבורי הוא בלי ספק רחב הרבה יותר. עצם לידתה של ממשלה זו בנטיית לב עמוקה ובשאיפה מקפה של ציבורים רחבים. כל מי שרצה בשינוי — יתמוך בה. כל מי שרצה בריענון אישי — יתמוך בה.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אלו היו הסיסמאות שלך בבחירות לעיריית תל-אביב.

יוסף שריד (המערך):

חברי-הכנסת הורביץ, אינני עוסק כאן בתעמולת בחירות.

כל מי שרצה במיציא דין האחריות החיובית למדיניות ולניהולה — יתמוך בה. כל מי שרצה בחיפוש דרכים חדשות אל עבר יעדינו הלאומיים בצד הדרכים הסלולות — יתמוך בה. ייתכן מאוד כי ביום מן הימים תצליח האופוזיציה להפיל ממשלה זו בכנסת. היא לא תוכל להפיל אותה בארץ ובעם. הציבור הרחב יוסיף לתמוך בה בהצבעת תאמון החשובה והמכרעת יותר מכל הצבעת אמון אחרת — בבחירות אכלוליות.

גרת, ואני מבקש את הנואמים לשמור עליה. רשות הדיבור לחברי-הכנסת שריד, ואחריו לחברי-הכנסת מודיע.

יוסף שריד (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, תהליך חילופי המשמרות בהנהגת העם והמדינה התמשך אצלנו מעבר לכל מידה ראויה. הבעיות הכבדות של ישראל לא הניחו להנהגה ההיסטורית לנטוש את משמרתה. לא תאוות הקיום איפיינה את הקפאתו של תהליך החי-לוף, אלא חוסר נכונותו של רוב העם לראות בהפסקת שליחותם של מנהיגיו בעלי הסמכות האישית וההיסטורית. לרוב העם היה נדמה כי הסערות המטלטלות את חיינו מחייבות השארת ההגה בידיים בקיאות ומ-נוסות שכבר ניווטו אותנו לא אחת אל חוף מבטחים.

מדינת ישראל לא ידעה מעודה תקופה ממושכת של רגיעה, שתאפשר מהלך עקבי וקצב מהיר של חי-לוף משמרות בלי הסתכנות ודאגה. השתתחות הממ-שכת של תהליך החילוף נטעה בהדרגה את ההכרה כאילו אין להנהגה ההיסטורית תחליף.

מלחמת יום-הכיפורים זיעזעה את הדבקות בהנהגה המנוסה וזעזוע עמוק, שמעגליו הלכו והתרחבו עד שהקיפו, כך נדמה, את רוב העם. זעזוע זה טילטל חל-קים מהציבור. בארץ מקיצוניות אחת אל קיצוניות שנייה. הנהייה אחר הנהגה הסמכותית כאילו התחלפה בבת אחת ברצון ובדרישה להנהגה חדשה. ההסתגלות לחי-לוף משמרות הדרגתי, איטי מדי, התחלפה לעתים בתביעה לפינוי מקום כולל ושלם. ההטפה נגד ניסויים בצמרת השלטון בזמנים של סכנות ומצוקות התחלפה בהחלטה לנסות הנהגה אחרת לגמרי.

שתי התופעות הקיצוניות לקו בהגזמה רבה ומסו-כנת. קפאון יחסי איננו מסוכן פחות מרוח-פרצים הנושאת עמה את הכל. הממשלה החדשה המוצגת כאן היום מאופיינת במידת האיוון הנכונה בין בקיאות ונ-סיון לבין חדשנות ושינוי. היא איננה בעיני ממשלת-המשך, אך גם איננה ממשלה של ניתוק. היא איננה ממשלה הקשורה בטבור לקודמתה, אך גם איננה ממ-שלה של קרע. היא איננה ממשלה הירשת תכתיבים ונוסחאות מקודשות של הכרעה ושל ביצוע, אך גם איננה ממשלה של לוח חלק.

ממשלה חדשה זו השתרה על חלק מהציבור, כך אני חש, הרגשה של מבוכה מסויימת. גם מי שרצה בתמורה ועמד על חיוניותה הופתע בכל זאת במידת-מה משיעורה ומפחאומיותה. נוצר הרושם כאילו בבת אחת יורד מהבמה דור שלם, מורס, ובמקומו מתייצב דור חדש, אפור כלשהו, שירשת האחריות הנופלת בחלקו גדולה ממידת הכשרתו ונסיגונו לטפל בה.

עתה נדמה כאילו המעבר במסירת הסמכות ממשמרת אחת לשנייה איננו טבעי די הצורך, כאילו אדרת ההנהגה מוטלת על כתפיים צרות מדי. רושם זה עכ-שיו הוא הכרח המציאות הממושכת שהיינו שרויים בה עשרות שנים, מציאות חמורה מאין כמוה, שלא הרשתה כמעט מותרות של פרישת המצוץ, של הש-תמטות אנוכיות, של התעלמות נוחה מדינם של עם ושל תנועות בקירבו.

ייתכן אפוא שהמעבר הוא פתאומי, שהשינוי חד במידת-מה. אבל הפתאומיות וההדות אינן צריכות

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (שובל, הורביץ, שריד, דרניצקי, מודעי) —

טעות, להתחמק ממערכולות של יריבות ושל תככים, ולחתור אל עבר האדמה הבטוחה באמת.

היו"ר י. דרניצקי (יורדן):

חברי הכנסת, אני חייב לחזור על הערתי מלפני דקות אחדות. יודע יושב-ראש את נפש גואמיו. ואף-על-פי-כן אני מבקש להקפיד על הזמן שכל סיעה הקציבה לכל אחד מהמשתתפים בבירור. רשות הדיבור לחבר-הכנסת מודעי, ואחריו לחבר-הכנסת וילנר.

יצחק מודעי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הממשלה המוצגת היום בפני הבית אינה אחראית למצב הקשה שבו מצויים העם והמדינה. היא איננה אחראית לא לאסון יום-הכיפורים ולא לסכנות המדיניות והבטחוניות האור-בית לנו. היא איננה אחראית לפשיטת-הרגל המשקית שאנו נתונים בה, ולא לסרטן הפער החברתי האוכל בנו בכל פה. היא אינה אחראית להלכי-הרוח הקודרים מבית ולירידת קרן ישראל מבחוץ.

אבל אפילו לא היה בה בממשלה החדשה שר אחד מאלה שכיחנו בממשלת-המעבר היוצאת, ממשלה זו היא היורשת החוקית והמעשית של מצב הדברים כמות שהוא. ממשלה זו, ובמיוחד שרי ההמשך שלה, תקבל את פסק-הדין המרשיע של ועדת-אגרוני בעקבות אסון המחל החמור ביותר בתולדות מדינת ישראל. ממשלה זו תבוא כבר בתורשיה הקרובים תחת מכבש לחצים מדיניים לקראת ועידת ז'נבה, ותעמוד מול ההתפכחות המרה של העם לאחר אשליית הפרדת הכוחות. ממשלה זו היא שתתפשל בשברי המפלות הכלכלית הניחתים עלינו, ותתלבט במתיחת גשרים על פני תהומות הפער הכלכלי והחברתי. ממשלה זו תעמוד בפני משימות ממלכתיות בוערות שכמותן לא ידעה ממשלה בישראל.

משום כך, ולמען בית ישראל, וגם מתוך כבוד לאישיה, אני משתוקק לברך את ראש הממשלה המיועד ואת ממשלתו החדשה, אלא שאני מנוע מכך, משש ברכה לבטלה. שכן אפילו אם יתברר כי לאחר הריון מסובך ולידה קשה יהיה הולד הממשלה, הרי, חוששני כי לא יגיע למילה, ולא רק משום שלא נקבע אצלו מיהו יהודי.

מה תהיה דרכה של הממשלה המיועדת ימים יגידו. אולם כבר היום אפשר לצפות את סיכוייה על-פי הרכבה הקואליציוני, חלוקת תיקיה, נסיונם ועברם של אישיה, ובעיקר על-פי קווי היסוד שלה. אני מת-כוון לפוטקופי שקווי היסוד של הממשלה היוצאת.

יורשה לי אפוא, כבוד היושב-ראש, להעריך ציפיות אלו בכל האופטימיות האפשרית, אך גם באורח ענייני ומתוך ראייה מפוכחת.

בדאגה כנה למצבנו הקשה הרכיב ראש הממשלה המיועד ממשלה על בסיס פארלאמנטארי "רחב". הת-מיכה המובטחת לממשלה מעמידה את כל תקוות קיומה על נדבת קולם של חברי הכנסת הערבים, של רק"ח ושל מוקד. מתוך דאגה כנה למצבנו הקשה לא מצא ראש הממשלה המיועד עוז בנפשו להציע את שיתופה בממשלה של סיעה פארלאמנטארי אשר קיב-לה תמיכה של 42% מצעירי-חיילינו ושליש מקולות העם. בעניין זה, אדוני המיועד, יש בלבי עוד זיק של תקווה כי עשית זאת בלב כבד. מתוך דאגה למצבנו לא שותפו בממשלה סיעות פארלאמנטאריות

ולמן שובל (הליכוד):

אז מדוע אתם מפחדים מבחירות?

יגאל הורביץ (הליכוד):

אנחנו רוצים לראות. לך לבחירות.

יוסף שריד (המערך):

חבר-הכנסת הורביץ, ראשית, איש אינו מפחד מב-חירות. שנית, גם לך מזומנת ממני הפתעה: גם אתם, בניגוד למצופה, לא תנסו להביע אי-אמון בממשלה הזאת, חרף הדיבורים הרמים שלכם על בחירות.

התמיכה הרחבה בממשלה החדשה עולה ונובעת גם ממקור אחר: ממשלה זו לא רק שנושאת אתה, עם הקמתה, ציפיות ותקוות, אלא היא מבטאת ומשקפת נאמנה מציאות של דורות עולים, של מעגלי גיל חדשים ההולכים ומתרחבים, הולכים וגורמים בריתות-הסמכות והאחריות, של נוף אנושי הולך ומשתנה. ממ-שלה זו יותר מקודמותיה היא בבואה לרקע חיים וחי-ויות של בני הארץ הזאת וחניכיה. היא ביטוי לגסיו-נותיהם המשותפים ולמוגם המיוחד. היא התגלמותה של האישיות הלאומית הצעירה, השרשית, שאותם מקור-מות ואותן תקופות נתנו בה סימנים זהים של מאבקים, של מלחמות ושל כמיהה לשלום. גם בממשלות קודמות היו נציגים של דורות ההמשך, אך ממשלה זו, לראשונה, היא ממשלתם.

תמיכתו של הציבור ביצחק רבין ובממשלתו תי-קבע ותתבסס בעתיד על-פי מעשיהם והתנהגותם ועל-סמך יכלתם להשיג את היעדים שמציאות החיים בארץ-מדינה ומציבה. מי יתן ותהיה זו ממשלה הנוסכת יתר התפכחות וריאליסם בעורקים הראשיים של מדיניות-חוץ ופנים. מי יתן ותהיה זו ממשלה שקפאון מדיני-מדריך את מנוחתה, מדומה וקצרת ימים; ממשלה המבינה כי סטאטוס-קוו חדש איננו פתרון, אלא אשליה חדשה; ממשלה שאיננה מערבת את המושגים ויודעת להבחין היטב בין "שלום למעשה" לבין שלום-בריקיאמ.

ומבית — תהיה זו ממשלה שתדע לגדור גדר ליומ-רות הלאומיות ולתחום תחומים לציפיות ולדרישות האישיות. ממשלות ישראל בעבר קבעו עצמן יתר על-המידה כתובת בלעדית לתביעות ולפתרונות. איש איש עשה לביתו כשהממשלה, כביכול, לא לבדה צרי-כה לעשות לכלל וללצותו. כך נשחברו למעשה אמות-המידה למותר ולאסור, לנאה ולפסול. וככל שהלכו וגבהו התביעות והציפיות האישיות, כך גם הלכה וגברעה קומתם של האתגרים והיעדים הלאומיים.

ולסיום, חברי הכנסת, ראש הממשלה הגברת גול-דה מאיר היא אשה שאתה מודה בגדולתה גם אם אתה חולק עליה. ספק אם יש עוד בישראל ובעם היהודי כולו היום הוה אישיות מנהיגה וסמכותית כמותה. אודה כי קשה להסתגל למחשבה כי היא מפנה עכשיו את מקומה. וגם אם בא מועד-לחילוף משמרות, בכל זאת אתה נבוכ להכרה כי הגברת מאיר לא תעמוד עוד במלוא שיעור קומתה במרכז של חוג ההכרעה העליונה, ועמה עוד כמה אישים בכירים, קברניטים מנוסים ונועזים כולם.

אני מאמין כי האחריות הכבדה המוטלת היום על-יצחק רבין ועל חבריו לממשלה החדשה תחשל גם-אותם לנווט בסערה, לעקוף שוניות של אשליה ושל

לממשלת-המחדל הנורא, זקף לאחרונה לזכותו גם חלק מאסון מעלות — וזאת עדיין, כשר החינוך והתרבות. הוא נכנס לממשלה המוצעת בגלימת שר החוץ, שנגזר זה מצימתו לממשלה היוצאת. שר שבמעבר מממשלת-המעבר לממשלה היוצאת לא מצא חיק ואיבד אף המס-מך הכולל את עיקרי אמונתו. שר בלי חיק המצטרף לממשלה שהוא עצמו מכריז כי קיצה קרוב. שרה בלי חיק, שכל כולה ביקורת על מעשי שותפיה, אך אין בה עוז לקבל חיק של עשייה כלשהי.

מנחם בגין (הליכוד):

רצון יש לה. לא נותנים לה.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
זה התיקון היחיד שצריך לתקן לו?

יצחק מודעי (הליכוד):

חבר-הכנסת אליעד, כאשר אתה תלמד לכתוב, תלמד לתקן.

ובהיותה חברה יחידה בממשלה המיועדת ראוייה היא לאיזכור מפורט במסגרת הדיון בבית. בעת הצגת הממשלה החדשה של הגברת מאיר ב-10 במאס 1974 אמרה השרה המיועדת: "מה שביקשנו" — כדי להיכנס לקואליציה — "הוא, שתהיה באמנים למה שהבטתם, שבימי חירום ומצוקה תתנו דוגמה של יעילות והתחשבות בציבור. ביקשנו צימצום חקים ומספר הש-רים. אך ככל שמצטמצמת התמיכה הציבורית בכך, כן גדל יצר השררה".

ואתם שר בממשלה המוצעת המופקד על התורה ועל המשפט ככתוב, ולאחרונה שר שלא חיפש ומצא את האוצר. ועוד שורה של שרים חדשים וותיקים באותה אדרת או בשינוי אדרת.

ובכל אלה לא נמצא מקום דווקא למשרד האחד, אשר כל מדינה תעשייתית מפותחת למדה כבר מזמן את הצורך החיוני בו — משרד לבעיות סביבתיות. אין זאת כי החיים המפלגתיים בישראל הרגילו אותנו לסביבה מזוהמת מבלי שנבחין עוד בכך.

ויש גם חשבון אריתמטי קולקטיבי. כל שר בממשלה המוצעת נתמך עלידי שני חברי כנסת ומחצה בממוצע. וכמעט לאיש מהם אין תמיכת בוחרים ישי-רה, שכן רוב רובם הם היו מיועדים לשרות על-פי מקומם ברשימות סיעותיהם בבחירות לכנסת השמינית. ומה בקווי היסוד? לפני חודשים מספר הציגה ראש הממשלה היוצאת, הגברת גולדה מאיר, לפני הבית ממשלה על בסיס פארלאמנטארי רחב יחסית, ממשלה ש-ריה מנוסים איש במשרדו, ששריה נשאו יחדיו באחריות הממלכתית מאז מלחמת ששת-הימים, ששריה עמדו בראש רשימות סיעותיהם בבחירות לכנסת השמינית. לאחר דיונים וויכוחים ממושכים הגישה הממשלה דאז קווי יסוד גזורים ותפורים על-פי מידות חבריה.

הממשלה המוצעת לא טרחה אפילו להתאים קווי יסוד אלה למידות חבריה שלה, והיא נראית בהם — האמן לי, ראש הממשלה המיועד — כילד העוטה שלמת אמו. להפתעתי הרבה השאירה הממשלה המיועדת בק-ווי היסוד שלה את ההתנאה לפנות אל העם אם הסכם שלום עם ירדן והפלתניאנים יתבע ויתור טריטוריאלי בשטחי יהודה ושומרון. וזאת בממשלה ללא דתיים, לא על רקע של זכויות היסטוריות מקודשות. מדוע

המייצגות את היהדות הדתית בישראל, ואשר הגדולה בהן היתה שותף מסורתי למערך בכל ממשלות ישראל עד היום. הבחנתי כי המיועד אפילו לא טרח הבוקר להיפרד מהם בהיפרדו מהשרים — — —

אליעזר שוסטק (הליכוד):

הוא אינו רוצה להיפרד מהם.

יצחק מודעי (הליכוד):

לא, ידידי, אני חושב שיש לכך פירוש אחר. אני מקווה כי אין זה רמז ראשון לדרכו הממלכתית של המיועד, הקובעת כי המפלגה היא המדינה, וכל היתר אינם נחשבים.

לעומת זאת שותפו גם שותפו בממשלה זו, נוסף על חטיבות המערך הניצות ביניהן, העילית שבסיעות הכ-נסת, שתי סיעות אשר שליש מחבריה של האחת מהן ומחצית מחבריה של השנייה רק לשירות בממשלה נועדו.

ואל יאמר האומר כי זה טיבו של משטר דמוקראטי, וכך דרכם של עמי העולם החפשי. נהפוך הוא, לעת צרה מתאמץ משטר דמוקראטי בריא לגשר על פני ניגודים אידיאולוגיים ולהבטיח למדינה ממשלה יציבה שכוחה לעמוד במבחנים הקשים. ואצלנו — לא בסיס פארלאמנטארי רחב, לא מבנה ממשלה מחושב, לא התאמת כישורים לתיקים, ולא, עם כל הכבוד, הרכב אי-שי מרשים, כדברי שר החוץ היוצא — ומעניין יהיה לראות כיצד יצביע היום, אחרי דבריו אלה — "ממשלה עניה בנסיון, בהשכלה, בשארי-רוח ובסמכות, שאין בה אורך ימים ויציבות, קיים וכושר עמידה במבחני הש-עה" — גמר ציטוט עתונאי.

עקיבא נוף (הליכוד):

סוף סוף התחיל לדבר באופן ברור ואפשר להבין את העברית שלו.

יצחק מודעי (הליכוד):

לא, אדוני המיועד, זו איננה ממשלת-המשך ואף לא ממשלת-שינוי — זו ממשלת אילוף שנכפתה עליך, ואתה כופה אותה על העם שלא בטובתו. זו ממשלה שאולי תזכה באמון הכנסת אך לא תעורר אמון ותקווה בעם. גם אם תתעלמו, תשתקו, תתייחו ותכחישו — העם יודע כי לעת כזאת לא קמה לו היום ממשלת תש-ו-ע ובה הכוחות המובחרים אשר מסוגל העם להעמיד, אך ורק עקב חשבונות כיתתיים ואישיים מעוררי סלידה. במשך שבועות ארוכים התנהל קבל עם ועדה מיקוח מביש על מושבי הממשלה והמרבה במחיר או בס-חיסה הוא הזוכה היום. לא רק העם בישראל מתבונן במחזה העגום, גם אחינו ברחבי העולם משתהים ונבוכים, גם קומץ ממשלות ידידותיות שעוד הותר לנו שר החוץ היוצא, ולא פחות מאלו אויבינו הסוגרים על גבולנו מכל עבר. הם רואים את חוסר ההחלטיות שבעשייה ואת הטלאים שבתוצאה ומבינים כי היצור החדש איננו נץ רב עוצמה וחד-מקור אלא יונה תמה בדונה לטרף.

מי ומי בממשלה המוצעת? — ראש הממשלה המיועד, מוכשר ועתיר הישגים, אך חסר כל נסיון ממשלתי ופארלאמנטארי; קברניט, נבון ומכובד, אך ללא נסיון בניווט, העלול בכל רגע להעלות את הספינה על שרטון. סגן ראש הממשלה, שהיה שותף בכיר

את הבידוד החמור בזירה הבין-לאומית, את ההוצאות הצבאיות העצומות, את ההתרוששות של שכבות רחבות בעם, את העמקת הפער החברתי ואת ההתעשרות הא-גדית של מעטים. הממשלה החדשה, כקודמתה, מכריזה כי היעד המרכזי של מדינת ישראל הוא כינון שלום צודק ויציב עם המדינות הערביות. אך קווי היסוד והנאום הפרוגרמאטי שנשא היום המיועד לראש הממשלה סותרים בתכלית את מטרת השלום המוצהרת.

במה זה מתבטא? הממשלה ממשיכה להתנגד לנסיגה מכל השטחים הערביים שנכבשו במלחמת יוני 1967 אפילו במסגרת של הסדר שלום בירידימא; הממשלה תובעת מה שקרוי בפיה "פשרות טריטוריאליזם", "עבולות בני-הגנה", שאינם אלא תחליף לשוני לתביעה לסיפוחים טריטוריאליים. יתר על כן: הממשלה החדשה, כקודמתה, מכריזה בנוקשות ובעיקשות בפני ראש הממשלה המיועד ובאופן חד-משמעי וקיצוני כי היא מתנגדת להקמת מדינה פלשתינאית עצמאית ליד מדינת ישראל. פירושו של דבר — שרילת זכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתינאי גם כש-הדבר אינו על חשבונה של מדינת ישראל. חמור עוד יותר שראש הממשלה המיועד חוזר על עמדתה הקיצונית של קודמתו ומכריז שישראל מתנגדת לכך "שב"ועידת ז'נבה שתחפץ נציגות של אירגון השיחור הפלשתינאי, שהיא הנציגות הפלשתינאית הבלעדית המוכרת על-ידי כל המדינות.

למותר להוסיף כי עמדות כאלו לא יכולות להנביל לשלום אלא למלחמה נוספת, להעמקת התהום בין ישראל לבין העמים הערביים דווקא בזמן שבעולם הערבי הולכות ומתבססות המגמות הריאליסטיות. כל המדינות הערביות השכנות מוכנות להכיר בישראל כבמידינה ריבונית, להכיר בשלמותה הטריטוריאלית, אם ישראל מצדה, תסוג מהשטחים הערביים שכבשה במלחמת יוני 1967 ותכיר בזכויות הלגיטימיות של העם הערבי הפלשתינאי, כלומר בזכותו להגדרה עצמית ולהקמת מדינה עצמאית ובזכות הפליטים לבחור בין שיבה למולדתם לבין קבלת פיצויים. שלום צודק ויציב הוא שלום ללא סיפוחים, שלום המבטיח את הזכויות של כל העמים והמדינות באזורנו. ואם באה ממשלה חדשה ותובעת שוב סיפוחים טריטוריאליים ושוללת שוב את הזכויות הטבעיות של העם הערבי הפלשתינאי, המוכרות על-ידי האו"ם ועל-ידי כל עמי העולם, הרי דיבוריה על חתירה לשלום אין להם כיסוי בפרוגרמא המדינית שלה.

המיועד לראש הממשלה, יצחק רבין, אמר בפני רום מפלגתי, במרכז מפלגת העבודה, כי ממשלתו תהיה ממשלה-המשך וממשלת-שינוי כאחד. היום הוא הוכיח כי היא ממשלה-המשך, אך היכן השינוי שעליו דיבר? צריך להיות ברור כי היצמדות לקונפסציות הישנות, אף אם הן נאמרות בסגנון חדש ובשם צוות שרים חצי-חדש, אינה מקדמת אותנו במאומה לקראת פתרון הבעיות הגורליות של ישראל, וקודם כל אינה מקדמת את העניין המרכזי של השלום, שרק בו יהיה בטחון.

הלא כל המשבר של המדיניות הישראלית הרשמית, כל המשבר של השלטון ושל החברה בישראל, בא כתוצאה מהסתירה שאליה נקלעה המדיניות השלטת, שנתמכה בקויה הכלליים על-ידי הליכוד הימני הקיצוני, סתירה עם המציאות הבין-לאומית והאזורית

איפוא הושארה התחנאה? ראש הממשלה המיועד הצהיר, אם כי חור בו, כי לא יתנגד להצטייד בוויזה ירדנית בצאתו לביקור בגוש-עציון ובקריית-ארבע. סגן ראש הממשלה הסכים זה מכבר, בתכנית-אלון המפורסמת, לווייתורים טריטוריאליים מרחיקים לכת. מי, אם כן, מתנגד בממשלה זו לווייתורים טריטוריאליים ביהודה ושמרון? השר המיועד חבר-הכנסת עופר? השרה המיועדת חברת-הכנסת אלוני? — אף לא אחד. התחנאה זו אומצה על-ידי הממשלה המיועדת כדי להטעות את הציבור, והדברים השתקפו בדברי המיועד לראש הממשלה הבוקר. וכך, בערך, אמר: "ננהל משא ומתן על ההסכם בשלבים. רק לקראת הביצוע המעשי נפנה אל העם", ישמע העם ויידע מהי הכוונה האמיתית המסתתרת מאחורי ניסוח מטעה זה. מאידך גיסא צריך היה לפחות לתת את קווי היסוד בכל הנוגע לעובדות. רמת-הגולן שוב איננה כולה חלק בלתי-נפרד ממדינת ישראל. לפחות צריך היה לומר בקווי היסוד כי אף שבהחלטת מועצת הבטחון 242 מדובר במכוון ובמפורש על "פליטים פלשתינאים", המפלגה השלטת בישראל, במצעה ובהכרזותיה, עם או בלי מסמך 14 הנקודות, מדרת על הכרה ב"מאויים" — מדיניים, אני מניח — "של הפלשתינאים". מאויים אלה מה הם — האיגוד השבוע. רוצחי ילדים ונשים הרגו זה את זה בכפרי הלבנון בעקבות ויכוח נוקב ביניהם: חלקם נאותו בטובם להסכים להקמת מדינה פלשתינאית בשטחי ישראל אשר שוקרו במלחמת ששת-הימים, ואילו האחרים תבעו להקמתה בכל מדינת ישראל. אלו, חברי הכנסת, המאויים האמיתיים הגלויים והמוצהרים של הפלשתינאים.

מדוע הלכת בדרך שהלכת, אדוני המיועד, כאשר דרכים טובות לאין-ערוך היו פתוחות לפניך — רק לך פתורים. אך אם לא קם לב הכוח לעמוד בפני אישי ממשלתך, בתיאבונם כיך, כיצד תעמוד בפני אויביו הקמים עלינו? אם לא יכולת לגשר בין צרכי קואליציה וטובת העם, כיצד תגשר על פני תהומות מאזן התשלומים והפער החברתי? לא, אדוני המיועד, עם כל הכבוד, לא אל הממשלה הזאת התפלל העם ולא לה יתן את אמונו. סיעתנו בכנסת לא תיתן שמץ אמון בממשלתך המוצעת.

הח"ר י. דרניצקי (יודין):

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, ואחריו לחבר-הכנסת קורן.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, הממשלה החדשה בראשותו של יצחק רבין, שהוצגה היום לפני הכנסת, באה לאחר שנכשלו התפיסות המדיניות והצבאיות שהנחו את הממשלות הקודמות, לאחר שהממשלה הקודמת של מאיר-דיין נאלצה תחת לחץ דעת-הקהל ובעקבות מלחמת אוקטובר להתפטר.

האם הביא לנו ראש הממשלה המיועד בנאומו בשורה של מדיניות חדשה, של פתיחת דף חדש במדיניות החוץ או הפנים של ישראל? מצטערים אנו שלא כן הדבר. הממשלה החדשה מבטיחה לפנינו לאישור אותם קווי יסוד ואותו הסכם קואליציוני של הממשלה הקודמת. נאומו של ראש הממשלה המיועד היום, עם הצגת הממשלה, היה נאמן כליל לאותם קווי יסוד אשר הביאו אך אסונות מלחמה על עם ישראל,

מת יחסים תקינים עם מדינות העולם בעלות משטרים חברתיים שונים. קו של אי-הודות במדיניות החוץ — ולא תפקיד של כוכב-לכת סביב וושינגטון — זהו האינטרס האמיתי של ישראל. דיבורים כמו אלו, שתפקיד ישראל באזור הוא "למנוע חדירה סובייטית" — הכרות ראש הממשלה המיועד יצחק רבין במרכז מפלגת העבודה עם היבחרו למועמד לראשות הממשלה — מוכיחים כי ראש הממשלה המיועד חי בעולם של מושגים ורחוקים מעצמות לאומיות, אלא של שירות למעצמה אימפריאליסטית זרה על בסיס אידי-אולוגי, בסתירה גמורה לאינטרס האמיתי של ישראל.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אחרי כל אלה ברור כי אנו מתנגדים למדיניותה של הממשלה החדשה שאין בה שינוי, שהיא סותרת את אינטרס השלום והבטחון של עם ישראל. אנחנו בטוחים, כי השמחה הכללית בציבוריות הישראלית בהסכמים להפסקת הכוחות עם מצרים ועתה גם עם סוריה, בעובדה שסוף סוף אחרי כל כך הרבה זמן לא נשפך עתה דם, לא נופלים צעירים, לא נופלים יקרים, השמחה בהפסקת השבויים בין ישראל וסוריה — כל זה מוכיח מה הם המאווים האמיתיים של העם. אין לנו כל ספק כי תבוא, אם אפשר להתבטא כך, דינאמיקה של השמחה עם ההתקדמות הנוספת אל השלום היציב.

הליכוד הימני הקיצוני בודד בכנסת בשיתוף ההצבעות על הפרדת הכוחות עם מצרים ועם סוריה. הליכוד פעל נגד הרגשות של חוגי הציבור הרחבים ביותר. מה זה מוכיח? — כי אפשר בהחלט עלי-ידי ניהול מדיניות שתאפשר המשך ההתקדמות אל השלום לבדד את הליכוד ולהנחיל לו תבוסה בבחירות הבאות. הליכוד כוד מהווה סכנה גדולה לשלום, לדמוקרטיה ולאני-טרסים של העם העובד. הליכוד יובס אם ייתחמו תחורמים ברורים בינו לבין מפלגות תנועת הפועלים ויתר המפלגות שיש בקרבן מגמות של ריאליזם מדיני ואחריות לאומית.

לא מקרית היא ההסתערות של הימין הקיצוני ועושי דברו נגד הממשלה החדשה. עורך עתון ערב, חסיד ממשלת חירום לאומי, הגיע אף לאימונים במלחמת אורחים. כל זה על שום מה? משום שהקמת הממשלה החדשה מתקבלת כחוקים רחבים בעם, הרוצה שנגיש סוף סוף לשלום, באהדה מסוימת. מדוע? — מפני שעל-ידי כך נמנעת ממשלת חירום לאומי בהשתתפות הליכוד וגם מפני שקיימת שאיפה ציבורית עממית לשים קץ לכהונתה של ממשלת מאיר-דיין, שהנוקשות היתה חרותה על דגלה ואשר הוליכה למלחמת אוקטובר. אמנם נחתמו הסכמי הפרדת הכוחות עלי-ידי ממשלה זו, אך אין זה סוד כי הדבר נעשה עלי-ידה לא כל כך מרצון ולא מתוך יומת שלום עצמית.

ואמנם אפשר להבחין בצדדים רצויים מסוימים בעצם הרחבתה של הממשלה החדשה. כבר העובדה שהקמתה חוסמת את הדרך של הליכוד הימני הקיצוני אל הממשלה — דבר חיובי הוא. שנית, המשך כהונתה של ממשלת מאיר-דיין פירושו של דבר מדיניות נוקשה במקומה והכנת הקרקע לחינוך נוסף של הימין הקיצוני בבחירות הבאות, לכן, בנסיבות הפוליטיות הקונקרטריות הנוכחיות בישראל, לא ניתן בשום אופן יד להכשלת עצם הקמתה של הממשלה החדשה בראשותו של יצחק רבין, כי האלטרנטיבה עלולה להיות ממדת שלת חירום לאומי שתהיה לממשלת אסון לאומי. לכן

החדשה, עם האינטרסים החיוניים של עם ישראל עצמו, כפי שזה בא לידי ביטוי במלחמת אוקטובר 1973 ול-אחריה. ולכן צריך להיות ברור כי אין ולא יכול להיות פתרון למשבר השלטון והחברה בישראל במסגרת המדיניות הקיימת. אין למדיניות זו כל ריאליזם מדיני, כל תבונה מדינית וראיית הנולד; אין לה כל פרספקטיבה. אלה הממשיכים לדגול במדיניות זו ממשיכים להיות באשליה מסוכנת.

צריך לנהל מדיניות מציאותית גם מבחינה זאת שאין להפקיר את בטחוננו הלאומי לשבט ולחסד של שליטי וושינגטון והמיליארדרים האמריקאים. אין הם יכולים. ראש הממשלה המיועד הדגיש במיוחד את היחסים הדוקים ביותר, שהוא שואף אליהם, עם האויב פריאליזם האמריקני, שהוא מכנה אותו בשם "בעל הערכים הנאצלים של הדמוקרטיה". ראינו את פעילות הדמוקרטיה הזאת בנהיר-נחלי הדם בווייטנאם, בטבח האכזרי של ראשיה ותומכיה של הממשלה הדמוקרטית טית החוקית ב'ילה, באירגון מלחמות כדי להפיל משטרים לא רצויים במזרח התיכון ובפרשת ווטרגייט. יצחק רבין גם ציין שקיימים אינטרסים משותפים בין ישראל לבין ממשלת ארצות-הברית, ומיד לאחר מכן עבר לתעמולה אנטי-סובייטית שיחרור-לאומי ותברתי. תפקידה של ברית-המועצות, מבחינת מאמצי השלום במזרח התיכון, כשליילי. ברור ש"האינטרס המשותף" עם שליטי ארצות-הברית, שעליו דיבר רבין, הוא נגד הסוציאליזם, נגד ברית-המועצות, נגד התנועה הערבית האנטי-אימפריאליסטית של שחרור-לאומי ותברתי. אך זהו לא אינטרס ישראלי. האינטרס של ישראל הוא לא ללכת עם האימפריאליזם נגד העמים הערביים שבתוכם אנו חיים ונחיה, אלא עם העמים הערביים נגד האימפריאליזם ולמען החירות שלנו ושלם.

ומה שנוגע לברית-המועצות — אין סילוף גדול יותר של המציאות, של העובדות הפוליטיות, מאשר לתאר את המדיניות הסובייטית כפי שתיאר אותה המיועד לראש הממשלה.

חברי הכנסת, אם גברו הסיכויים לשלום בין ישראל לבין כל שכנותיה, המוכנות לשלום צודק ובר-קיימא עם מדינת ישראל על בסיס ביצוע החלטות מועצת הבטחון, הרי יש לזה חלק רב למדיניות השלום הסובייטית. אם בקרב אירגון השיחרור הפלשתינאי מתגברת המגמה להשתתף בוועידת-השלום ב'נבה —

אברהם זילברברג (המערך) :

זה ברור, מדוע לך להסביר. רואים זאת, מרגישים זאת.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

— הרי זה דבר חיובי וגם בהתפתחות חיובית זו ניכרת תרומתה החשובה של ברית-המועצות.

יצירת תנאים ויחסים תקינים ואף ידידותיים עם ברית-המועצות היא צורך לאומי חיוני לישראל. זה אפשרי אם ממשלת ישראל תאפשר את הצלחתה של ועידת 'נבה על-ידי נטישת התביעה לסיפוחים טריטוריאליים וההתכחשות לזכויותיה הלאומיות של העם הערבי הפלשתינאי.

האינטרס האמיתי של מדינת ישראל אינו להיות גרורה אמריקנית, אלא מדינה הדואגת לאינטרסים הלגיטימיים שלה, החיה בשלום עם שכנותיה והמקיימת

ומכאן לממשלה המוצגת לפנינו היום. אבל אולי כמה מלים לפני כן לקווי היסוד שראש הממשלה המיועד — ואני שמח שהוא נכנס בינתיים לאולם — הציג לפנינו בנאומו. נראה לי שצריך לשים דגש בששת הנושאים שהביא לפנינו ראש הממשלה המיועד בתחומי ההתיישבות, הכלכלה, החברה, מדיניות החוץ וכדומה. אבל צריך אולי להוסיף כמה פרטים בתחומים אלה ואחרים.

נראה לי שהתפקיד הדחוף ביותר הוא להעלות את המוראל של העם, לחזק את רוחו בצד הבטחון, בצד חינוכו של צה"ל, בצד דברים אחרים שיש לעשותם. המצב הנוכחי שבו המלחמה במחבלים מתנהלת בתחומי ארץ-ישראל ולא במאורוותיהם מחייב שמירה ליד כל בית, ליד כל בית-ספר וליד כל בית-קולנוע, ואין זה מן הדברים המעוררים. צריך לחסל את המחבלים בכל מקום שם הם נמצאים ולראות בכך תפקיד דחוף. אני מבין שהסורים לא נתנו הבטחה מפורשת שמחבלי לים לא ייצאו משטחם, אבל יש מקום לחניח שהם ימנעו זאת למעשה. הלבנונים לא התחייבו לעשות זאת, אבל אינני רואה מדוע צריך לחכות עד שהמחבלים יבואו משם ויעשו מה שעשו במעלות או בקריית-שמונה.

(קריאה: זו היתה התחייבות בהסכם שביתת הנשק.)

התחייבות זו איננה תופסת היום, אינני רוצה להגיד למה היא שווה.

זהו עניין שצריך לטפל בו בדחיפות. לא שמעתי דברים מפורשים בנאומו של ראש הממשלה המיועד על עניין ההתיישבות ברמת-הגולן, בפיתחת-רפיח, בבקעת הירדן, בגוש עציון, בקריית-אריבע. אתמול ביקרתי ברמת-הגולן יחד עם חברי ועדת העבודה של הכנסת. הצטרפתי לסיר לועדת העבודה כישרמ-פיסט". נפגשנו שם עם מתיישבים. שאלנו אותם: מהי הרגשתם לאחר חתימת הסכם ההפרדה? הם הדוּ בפה מלא שיש להם הרגשת הקלה. אבל הם חרדים למחשבה כמה זמן תימשך ההקלה הזאת, ואם, חלילה, לא יהיה צעד נוסף. את הדאגה הזאת אני רוצה להביא לפניך, אדוני ראש הממשלה המיועד, ביום הרכבת הממשלה. הם תובעים — ואני מביא את תביעתם — להקים התיישבות נוספת במקומות שם צריך להקימה ולחזק את ההתיישבות ברמת-הגולן.

(קריאה: לרבות מדכו אזורי.)

לרבות מרכז אזורי — זאת גם הם אומרים, וזאת אומר גם אני. העובדה שלא ביקרתי אתמול בבקעת הירדן איננה אומרת שלא צריך לעשות שם אותו דבר.

בנושא זה אמרת משפט אחד, אדוני השר: תורחב ההתיישבות בהתאם להחלטות הממשלה. ובכן — תח" לטו, אנו תובעים מכם לעשות זאת.

רצוני לומר דבר נוסף: אני חושב שהממשלה צריכה לתת דוגמה ולתבוע מהעם אמות-מידה חדשות לחיי הפרט, להתנהגותו בחברה, להתנהגותו החברתית ככלל, לחיי צנע, לאהבת ישראל, והייתי מוסיף: לחיי נוער ציוני, דבר שחסר מאוד כיום בבתי-הספר ובכל אתר ואתר.

הואיל והיושב-ראש רומז לי שעלי לסיים את דברי, אני רוצה להתייחס רק לעוד עניין אחד. חברי

לא נצביע יחד עם הליכוד הימני נגד הקמת הממשלה ונימנע מהצבעה.

אנו נמשיך להתנגד למדיניות הכלולה בקווי היסוד החדשים-ישנים של הממשלה החדשה. עם זאת, כמו בעבר, נתמור בכל צעד שיקדם את עניין השלום, הדמוקרטיה והאינטרסים של העמים.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

רשות הדיבור לחברי-הכנסת קורן, ואחריו לחברי-הכנסת אלזעבי.

דוד קורן (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אינני בטוח אם יש להמשיך בישיבה כאשר ראש הממשלה המיועד איננו כאן.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

כפי הנראה היה עליו לצאת. ישיבת הכנסת נמשכת.

ידידיה בארי (הליכוד):

אולי אפשר להסב שימת-לב.

דוד קורן (המערך):

אני רוצה להגיד לו כמה דברים.

היו"ר י. דרניצקי (יודין):

הוא יקרא את הדברים בפרוטוקול.

דוד קורן (המערך):

אתה מבטיח בשמו.

אנחנו דנים על הרכבת הממשלה ברגע של חילופי משמרות. אין הרגשת שמחה בלב על חילופי משמרות אלה היום. ההיסטוריה תשפוט אם אמנם היה זה הרגע הנכון להחליף את המשמרות בממשלה. ההיסטוריה תשפוט איך התנהגו אנשי-הרוח, העיתונות, תנועות המחאה וחברי הכנסת כאשר התחיל התהליך לקראת החלפת המשמרות בממשלה. אינני בטוח שההיסטוריה תפסוק שנהגנו כהלכה. יש לי ספק רב בדבר.

אינני משוחרר מהרגשת המועקה על נטישתה של גולדה מאיר את ראשות הממשלה ועל פרישתם של משה דיין, פנחס ספיר, אבא אבן וחיים גבתי. לפי שעה אינני יכול להשתחרר מההרגשה שאנחנו היינו צריכים לנהוג אחרת ולמנוע את החילופין היום. החילופין בדרך כלל באים במועדם, נדמה לי שזה לא היה המועד הנכון. אינני משוחרר מההרגשה שכל חלקי הבית שותפים להחשת החילופין האלה. על הגאולה נאמר: "בעתה אחישנה". ואנחנו החשנו חיי-לופין שלא בעתם... מכל מקום המהלך נעשה, הדברים מתרחשים ואנחנו מרגישים, לפחות אני מרגיש, צורך מעל בימת הכנסת לברך את גולדה מאיר ויתר השרים.

אני מברך את הגברת גולדה מאיר עם פרישתה ממערכת ארוכה של מעשים, של יצירה, של עמידה בראש התנועה, בראש העם היה ובראש המדינה בימים הקשים ביותר. אני בטוח שעם חילוף הגלים הסוערים של היום יהיה העם כולו מאוחד בהערצה ובאהבה לגברת גולדה מאיר.

יתר השרים הולכים איש לדרכו ואני מאמין שמשעה דיין לא סיים את שירותו לעם ועוד נכונו לו תפקידים ועתידות בתחום המדינה ובתחום המדיניות.

היו"ר י. דרניצקי (יוריו):
חברי-הכנסת אלזועבי, כיושב-ראש בישיבה שבה דיברת בשבוע שעבר וכיושב-ראש בישיבה זו רצוני לקבוע כי אין כל יסוד להערה שהעירות לפני דקה, ומספר חברי הכנסת הנוכחים בזמן נאומך אינו שווה במספר חברי הכנסת הנוכחים בהרבה ישיבות אחרות. אבקשך להמשיך.

יצחק בן-אהרן (המערך):
אם הוא שונה, הרי הוא שונה לטובה.

סיף-אלדין אלזועבי (המערך):
אדוני היושב-ראש, אני חושב שאני צריך לכתוב מיד לדבר בשפה שלי.

היו"ר י. דרניצקי (יוריו):
זכותך.

סיף-אלדין אלזועבי (המערך):
חשוב גם לבית הזה שתמיד יהיה קול של ערבי יוצא מהבית הזה.

אדוני המיועד לראשות הממשלה, אני רוצה לדבר עכשיו אליך. אני מודה לך מאוד שהומנת אותנו יותר מפעם, שוחחתי איתו, דיברת איתו, ליטפת אותנו, ואתה היית מאוד מנומס. אנחנו מרוצים מאוד שאתה תהיה ראש ממשלה, ואנחנו נצביע בעד הממשלה שלך.

אבל אני רוצה להגיד לך שהעם שלנו, האזרחים הערבים בארץ, לא מרוצים מאתנו, לא רוצים שאנחנו נצביע בעד הממשלה הזאת. אומרים לנו: למה אתם מצביעים? בשביל מה? מה קיבלתם? ובכל זאת אנחנו לא נוהגים לפי הדיבורים האלה ואנחנו מצביעים בעד הממשלה. היום קיבלתי משלחת של תלמידי אוניברסיטה. הם אמרו לי: תאיים על הממשלה. במה תאיים? איזה נשק יש בידי כדי לאיים? אם אני מאיים, הרי אני דומה לאותו אדם שנכנס למסעדה בשעת לילה מאוחרת ורוצה לאכול. בעל המסעדה אמר לו שאין אוכל, הכל נגמר. אמר לו האיש: אבל אני רוצה לאכול! התחיל לצעוק, להשתולל, לאיים. אמר להם: אם לא תיתנו לי אוכל, אעשה כמו שעשה אבי. פתחו, חשבו: מה יודע מה עשה אביו. סידרו לו ארוחה. אחרי האוכל אמרו לו: אנחנו לא רוצים ממך כסף, אבל אנחנו רוצים שתגיד לנו מה עשה אבא שלך. אמר להם: הלך לישון בלי לאכול.

מה אני יכול לעשות? במה אני יכול לאיים?
מר רבין, האזרחים הערבים היום הם לא אותם אזרחים ערבים שהיו פעם. כיום הם משכילים, מבינים ודורשים את הזכויות שלהם, לא נכנעים. המצב שלנו היום קשה מאוד, אנחנו לא יודעים איך להסתדר, איך להיות בסדר עם הממשלה ואיך להיות בסדר עם האנשים שיש לנו. חשוב לנו להיות בסדר גם עם החברים שלנו, עם העם שלנו. זו בעיה גדולה.

תחשבו פעם, מר רבין, לתת משהו לערבים, להשיג תיק אותם: אני זוכר שבשנת 1948, כאשר רצינו לפתוח את בתי-הספר בנצרת, לא היו לנו מורים, לא היו משכילים, כולם ברחו. כל המשכילים, כל האנשים העשירים ברחו. מי נשאר כאן? נשארו האנאלפביתים והעניים. כיום המצב שונה. יש לנו הכל, יש לנו מרצים, יש לנו רופאים, יש לנו עורכי-דין, יש בחורים שלמי

הכנסת בגין האשים את הממשלה הזאת. היה לו מקרה עין, הוא טיפל בעין, הוא דיבר על צרות-עין. אינני מודאג מצרות-העין לממשלה זו. אני רוצה שלממשלה הזאת תהיינה כתפיים יותר רחבות. אין זה סוד שהייתי ועודני בעד ממשלת אחדות לאומית. אני מתפלל לרגע שנצליח להרחיב את הממשלה הזאת ולהרכיב ממשלת ליכוד לאומי. אם אנו רוצים שרוחו של העם הזה תהיה איתנה, שהוא יתגבר על הקשיים, שיילחם באינפלציה, שישורר שקט תעשייתי, שיטפלו בבעיות החברה וירחיבו את ההתיישבות — הרי שלכל המאמצים הגדולים האלה דורשים כתפיים רחבות.

אני חושב שצריך לבסס את הממשלה היום על 110 חברי כנסת ולא על 61 חברי כנסת. אני יודע שלא "לילד" הזה התפללתי, לא לממשלה זו התפללתי. אני מתפלל מאוד על המפד"ל שהפירה את הברית ופנתה ליצור, במקום להישאר בממשלה כמו בממשלה הקיימת היא עשתה את ההיפך ממה שצריך לעשות. אנשי המפד"ל, שכרגע אינם באולם, התרחקו ממטרותיהם גם בענייני דת, גם בענייני התיישבות ברחבי המולדת.

אני אצביע בעד הממשלה הזאת לא כמי שכפאו שד אלא כמי שכפאו החיוב הסיעתי.

יגאל הורביץ (הליכוד):
דין התנועה.

דוד קורן (המערך):
אינני מתבייש בדיון התנועה. יש להתבייש בדיון התנועה כאשר זה מווייף. כאשר זה אמיתי, אין מה להתבייש.

כל אחד מאתנו נולד בצלמו, אבל לכנסת באנו ככוח פוליטי לא כל אחד לעצמו. אילו זה היה עניין מצפוני — לא הייתי מהסס להצביע לפי מצפוני. אבל היום זה עניין של הרכבת ממשלה. אני מאמין שהיא תתרחב, ומצד אפועל לתרום ככל שירי משגת. אני רוצה שתדעו כי אני אצביע בעד הממשלה בנ"ל להחלטת סיעתי. איני יודע אם זוהי בושה גדולה. אני אצביע. בעד הממשלה בתקווה ובתביעה מראש הממשלה המיועד, לאחר שהיה ראש ממשלה, שירחיב את הממשלה הזאת ככל שהדבר ניתן ולא יישען על משענת קנה רצון.

בנוסף לכך אני אצביע בעד הממשלה כדי למנוע את החרפה שהממשלה תהיה תלויה ברק"ח. לא מגיע לא יצחק רבין, לא לתנועת העבודה ולא לשום איש שהיה תלויים בתמיכתה של דק"ח.

אני רוצה לאחל ליצחק רבין ולכל שרי הממשלה: הצליחו בהנהגת המדינה, הצליחו להרחיב את הממשלה.

היו"ר י. דרניצקי (יוריו):
רשות הדיבור לחברי-הכנסת אלזועבי, ואחריו לחברי הכנסת בארי.

סיף-אלדין אלזועבי (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, למה ברחתם? מה שהניע אותי היום לדבר עברית הוא מה שקרה בישיבה הקודמת ביום חמישי, כאשר אדוני היושב-ראש גינה את הישיבה. כשקרא לי היושב-ראש בתור, רוב חברי הכנסת הסתלקו מן האולם. כנראה לא רוצים לשמוע כאן קול של ערבי. לכן אני מדבר היום עברית.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (אלוועבי, דרניצקי, בארי, קשת, חלפון) —

הכי לא אוכל להתחרות בכשרונו של חברי הכנסת מנחם בגין. גם לא אתעכב על האספקט האסתטי של אופן הרכבתה של ממשלה זו — עשה זאת כבר לפני חברי הכנסת משה נסים. ברם, גם מועמדים לשרים בממשלה המוצעת הביעו את דעתם בפומבי. הנה מודיעה חברת הכנסת שולמית אלוני כי היא נאותה להצטרף לממשלה אף על-פי שימיה של זו ספורים, כחודשיים, שלושה חודשים. מועמד אחר, לאחד התיקים החשובים ביותר, דוחה את התפקיד המוצע לו בטענה שתיק זה אינו חשוב במידה מספקת. בכך נפגע המוראל של מי שמשרת בחיל של אותו משרד ומבצע עבודה קשה וכפוית טובה. העולה מדבריהם של שרים לשעבר ושרים בעתיד, חברי המערך, הוא שממשלה זו אינה מסוגלת לספק את ציפיות הציבור מהנהגה ראויה לשמה בעת כזאת.

בראשית השבוע שעבר חזר חברי הכנסת יוסף אל-מוגי, ראש עיריית חיפה, ממסע בארצות-הברית ומסר כי בכל מקום נשאל מדוע אין מוקמת בישראל ממשלת חירום לאומית. בין השואלים — לא אחר מאשר ארתור גולדברג, ידד ישראל, לשעבר פרקליט האי-גודים המקצועיים בארצות-הברית, לשעבר שופט בית המשפט העליון בארצות-הברית, והעיקר — אחד המנסחים של החלטת 242 של מועצת הבטחון ב-1967. אכן במדינות דמוקרטיות קשה להבין כיצד מדינה במצב מלחמה אינה מנוהלת על-ידי ממשלת חירום לאומית, אלא מרשה לה את הלוקסוס של ניהול מאבקים פנימיים בין קואליציה לאופוזיציה, כבומנים רגילים.

ראשי הסיעה של הליכוד אמרו לחברי הכנסת הנאמנים עם סיעה זאת, כי אילו זכה הליכוד בבחירות האחרונות ב-61 מושבים, היו הם עומדים על כך שתוקם ממשלת חירום לאומית; מאחר שזו הדרך היחידה הפתוחה לפני הנהגה בימים אלה לרכוש את אמון הציבור, שהחל מתערער כבר לפני המלחמה של יום-הכיפורים בתחום החברתי והמשקי, ובעקבות המלחמה — גם בתחום הבטחוני.

אנא, רבותי, מפקדי הפלמ"ח לשעבר, תנו דעתכם להערותי אלו; ועד אשר תגיעו למסקנות המתבקשות מהן תמלא האופוזיציה בכל כוחה ובכל עוצמתה את המתחייב ממעמדה. למותר לציין, כי אין אופוזיציה ראויה מתפקידה לגרום נחת לממשלה.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחברי הכנסת חלפון, ואחריו לחברי הכנסת ארידור.

כונ-ציון חלפון (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הממשלה שהוצגה היום לפני הכנסת על-ידי חברי הכנסת יצחק רבין ותוכה — כפי שאני מקווה — באמונה של הכנסת, אפשר שתהיה ניצבת בתקופת כהונתה בפני מבחנים ואתגרים גדולים, הן בהמשך המשא-ומתן אחרי הפרדת הכוחות עם מצרים וסוריה ויתר מדינות ערב, עד להשגת השלום שכולנו מייחלים לו, הן במבחנים כל-כליים חברתיים שאנו עומדים לפניהם.

אמנם רבים מדורשי השינויים והתמורה בהנהגת המדינה עשויים לטעון כלפי בסיסה והרכבה של ממשלה זו כי לא לשינוי כזה התכוונו. חלק גם יטענו כי לא לשינוי בכל מחיר ובכל האופנים האפשריים נתכוונו, אלא לשינויים דראסטיים שיהיה בהם תיקון

דו. והם לא מרוצים, הם רוצים את הזכויות שלהם במדינה, בממשלה, במשרדי הממשלה. לא מפסיקים לדרוש. ואנחנו בצרה, אנחנו לא יודעים מה להגיד להם.

על כל פנים, מר רבין, אנחנו נצביע, מה שלא יהיה, ולא נפחד משום איש. אבל צריך להסתכל על העניין הזה בעין טובה, לא כפי שהסתכלו על העניין הזה קודם. הימים השתנו והכל השתנה.

היו"ר י. דרניצקי (יורד):

רשות הדיבור לחברי הכנסת בארי, ואחריו לחברי הכנסת חלפון.

ידידיה בארי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לאחר כל דברי הקיטרוג, שכבר נכתבו ונאמרו על הממשלה המוצעת, לא הייתי מבקש להשתתף בדיון, על חשבון דקות יקריות של חברי לסיעה ולחטיבה, חברי הכנסת נסים ומודעי, ואני מודה להם בהודמנות זו על רוחב לבם — אלמלא עלה במחשבותי, אגב התכוונות בהרכב הצוות החדש, כי ראש הממשלה המיועד, סגנו וכמה שרים אחרים — they should have known better, למי שהיו מפקדים בכירים בפלמ"ח לא אחדש דבר אם אציין, כי בפלמ"ח לא שרר משטר פרוסי, אף לא משמעת צבאית במובן המקובל, ובכל זאת היה המפקד בעל סמכות לגבי פיקודיו. ממה נבעה סמכות זו? מן הדוגמה האישית שנתן להם; מנכונותם ומרצונם ללכת בעקבותיו, "למות למענו" בסגנון דא; משא-פנים להזדהות עמו. האם אינכם סבורים, כי בחיי ציבור פועל אותו עקרון? כי ממשלה זקוקה לתמיכה ציבורית רחבה, בכל מדינה דמוקרטית, בכל זמן שהוא, קל וחומר בישראל דהיום? עם ה"יד על הלב", כלום מאמינים אתם באמת ובתמים כי הממשלה המוצעת אכן עשויה לזכות בהזדהות זו של הציבור עמה? משוכנעי כי גם אתם אינכם מאמינים בכך. הרי הדברים הם פשוטים. אפילו היו היחסים בתוככי המערך, שהוא המרכיב הראשי של הממשלה המוצעת, תקינים — גם אז, אובייקטיבית, הדבר בלתי-אפשרי נוכח המחדל החמור ערב המלחמה של יום-הכיפורים — "נתוני הפתיחה הגרועים" בלשונו הנקיה של השר רבין — מחדל שמהפעתו הפסיכולוגית לא אשתחרר הציבור עד היום.

כדי לייצב מחדש את אמון הציבור בהנהגת מדינה דרוש צעד מרשים שיסמל את התפנית הנוצחית בדבריו הבוקר ציין השר רבין, בין השאר, יעדים ומשימות כגון בניית חברה, תרבות ומשק; פעילות מאורגנת של מתנדבים רבים, שמכאן ואילך צריכים להיות מעורבים יותר בחיי הציבור; מרכז רוחני ומימשי ליהודי הגולה; דוגמה ומופת לנוער היהודי בארץ ובעולם. האם, אדוני היושב-ראש, מסוגלת ממשלה שבסיס התמיכה בה הוא כה צר, להשיג מטרות נכבדות אלו? הוסף לכך את הניתוחים הכואבים שעלינו לבצע במשק ובחברה בזמן הקרוב, את הקשיים המדיניים ואת הלחצים הכבדים הצפויים — ועל כרחך אתה אומר שרק ממשלה בעלת תמיכה ציבורית רחבה ביותר מסוגלת להרים את המעמסה.

לא אחזור על הציטאטות מדברי הגברת גולדה מאיר, משה דיין ואבא אבן על הממשלה המוצעת. בלאו

פער גדולים והתעשרות קלה של מעטים על חשבון הציבור. לכן עלינו לעמול לצימצום הפערים הסוציאליים ולהעמקת תחושת שייכות לאומית מלאה לכל אדם, לכל אשה ולכל ילד, כי אכן בנים הם למדינת רווחה מתקדמת ושוויונית, הדואגת לכל אדם ופותרת בפניו אפשרויות של קידום והתפתחות, מבערת את השפלת העוני והמחסור מתוכה, כמו את חרפת ההשתוללות הבזבזנית הפרועה שאנו עדים לה שוב.

מגמה זו לא רק תואמת את קווי היסוד של הממשלה אלא גם מתחייבת מן הצורך ללכד את העם מול משימות לאומיות כלליות ואף מול סכנות בטחוניות אפשריות.

לסיים, אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לבי סמוך ובטוח, כי למרות בסיסה הצר של הממשלה ולמרות כל הנבואות השחורות של האופוזיציה, כפי שהם בטאו כאן, יעמוד לה כוחה של הממשלה שהוצגה לפנינו היום, יהיה כוחה עמה לעמוד במשימות של המדינה בתקופה חשובה וחמורה זו. אין בלבי שום ספק שהמיועד לראשות הממשלה, באישיותו, בזכות גסיונו הגדול הן בתחום הצבאי והן בתחום הדיפלומטי, יצליח להציע את המדינה בדרך אחראית, נבונה ונכונה.

לבסוף אנצל הזדמנות זו כדי לברך את כל השרים החדשים במצוות עשו והצלחתו.

היו"ר ב. צ. קשת :

רשות הדיבור לחבר הכנסת ארידור, ואחריו לחבר הכנסת מואב.

יורם ארידור (הליכוד) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין להימלט מהחובה לספור, ובדברי שבח דווקא, לממשלה שנשאלת. אפילו כשאין במה לשבח צריך להתאמץ. על הממשלה היוצאת אפשר לומר שהיא האזינה לקול הציבור, שדרש ממנה ללכת. אולם הממשלה הנכנסת אטומה לחלוטין לשוועת העם. גזירה יצאה מבית מדרשו של השר רבין שלא תקום ממשלת ליכוד לאומי. אמנם השר אלמוגי מדווח על יהודים רבים גם בגולה השואלים: למה אין ממשלת ליכוד לאומי? עלי-פי המשאלים רוב האזרחים תובעים ממשלה כזאת. רוב חברי הכנסת רוצים בה: חברי הכנסת מהליכוד, מהמפד"ל, מההצית, הדתית, מהליברלים העצמאיים, חברי הכנסת מרפ"ל לשעבר וכמה חברים ממפא"י, גם היא כבר לשעבר. אך ממשלת רבין נכפית בכוח המנגנון הסיעתי, בכוח התאוה הבתלי-מרוסנת לשלטון בלעדי, בחסדה של סיעת רק"ח אשר הבטיחה כי תתמוך בממשלת רבין אם האופוזיציה תהיה לה סכנה, ובכך כתו של חביב בורגובה שהסביר כי יגדלו סיכויי השלום את תוקם ממשלה בלי המפד"ל.

אין בקואליציה זו ליכוד לאומי. אך נמצאים בה כתחליף מפוקפק, עלי-פי ביטויי תומכיה, דינזואורים וטורפיהם, עצמות ומכרסמיות, תיקים בלי שריהם, שרים בלי תיקיהם, שפוכי דמיהם ושופכיהם, כפואי שד וכפואיהם. זוגות וזוגות בחיבת נוח כשהמבול מסביב. הנימוס הפארלאמנטארי, אדוני היושב-ראש, איננו מרשה לחזור על שפעת פניני הלשון ומחמאות המחשבה שחולקו לממשלה זו עלי-די תומכיה. נדמה

לעומת הממשלה היוצאת. קודם כל עלי לציין — והמיועד לראשות הממשלה אמר זאת בהציגו את הממשלה — כי זו ממשלת-המשך של הגברת גולדה מאיר. בקשר להרכבה האישית, אין זו תופעה חדשה בהיסטוריה שבדרך כלל אחרי משטר או הנהגה בעלת מוניטין לאומית או חברתית מגיעים למיפנה מהפכני או לסיימה של דרך ותקופה. כל התחלה חדשה נראית ותיראה כמבטיחה פחות.

לכן ועקב כך אין לשלול מהממשלה החדשה בראשותו של יצחק רבין כממשלת-המשך וכממשלת-שינוי את האשראי והסיכוי להביא חידושים ושינויים חיוניים.

אני סמוך ובטוח שהשינויים החלים היום יביאו לריענון בהנהגת המדינה, למרות כל הספקות והתלבטויות שליוו אותה בהקמתה.

אף שלעת-עתה בסיסה הפארלאמנטארי של הממשלה הזאת הוא צר והרכבה האישית שונה לעומת תדמית הממשלה היוצאת, בוודאי שואלים וישאלו, מי בחרטה ומי אולי באכזבה, ואל נתעלם מכך: האם מתאימים השעה והמצב להקמתה של ממשלה זו, ולויתור על קודמתה, רק משום שהיא חדשה? האמנם לא היתה אלטרנטיבה טובה יותר?

לי נדמה שבתנאים שנוצרו לא היתה בפני המיועד להרכיב את הממשלה כל אפשרות אחרת. מיד עם התחלת המשא-ומתן הפעם נתגלו, יותר ממחיד, תופעות של התחפרות בעמדות קיצוניות ותופעות שליליות שהביאו להקשחת עמדות, שאין להתעלם מהן ואין לעבור עליהן בעתיד לסדר-היום, בייחוד נוכח מצבנו המדיני והבטחוני. דבר זה עומד בניגוד גמור לציווי השעה מבחינה לאומית וחברתית.

לא הייתי בין אלה שניהלו את המשא-ומתן, אבל לפי מיטב ידיעתי עשו מנהלי המשא-ומתן כמיטב יכולתם וניסו כל נוסחת פשרה על-מנת להביא את שותפינו המסורתיים במפד"ל לשבת ליד שולחן הממשלה. אני בוודאי מצטער על כך שלא נמצאה דרך. עם זאת היתה צריכה גם המפד"ל למצוא את הנוסחה והדרך על-מנת שתימשך השותפות הברירה עם תנועת העבודה הקיימת זה הרבה שנים. על המפד"ל לשאת באחריות שהיתה מנת-חלקה מאז הקמת המדינה. כמוכן, החלטתה הסופית של סיעת המפד"ל להצטרף לאופוזיציה צמצמה את הבסיס שעליו נשענת ממשלה זו. אני מקווה שזו החלטה רק לזמן קצר ותימצא הדרך להמשך השותפות בין תנועת העבודה ובין המפד"ל.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, עקב הזמן המצומצם העומד לרשות כל חבר כנסת בחרתי לנצל לאחד התחומים החשובים המוטלים על ממשלה זו — הוא תחום הרווחה הסוציאלית. המיועד לראשות הממשלה התייחס גם לנושא זה בראשי פרקים. לפי מיטב ידיעתי יהיה על הממשלה להשקיע מאמץ גדול בתחום הרווחה הסוציאלית, החיונית גם לאחדות הלאומית וגם למשימה הכוללת של בטחון, שכל העם שותף לה.

לא נוכל לחיות עוד זמן רב עם כיסי עוני, שיכני דלות והווי של אבינונות הקיימים, לצערי, עדיין ברחבי הארץ. בעיה זו חריפה במיוחד נוכח הבדלי-

ליכה שולל את ד"ר קסינג'ר נדבקה במר רבין כשהיה בווינגטון.

מה בדבר הפער הצבאי? כותב ביולי 1973 מי שצריך היה לדעת אילו כלי נשק יש בידי ישראל — ואילו בידי אייבינו: "בתקופה זו עדיין אנו בתהליך של הרחבת פער העוצמה הצבאית הכוללת לטובת ישראל". ואנו יודעים שגם דברים אלה היו הרגעת שווא. אנו יודעים בכמה גדל כוח האויב מלפני שבע שנים ועד היום; או 2,200 טנקים ולפני המלחמה כ-5,000 עד 6,000. לפני שבע שנים — 1,600 תותחים; לפני המלחמה יותר מ-4,000. וזאת פרט לכמויות הבלתי-נדלות של טילים בטוחים שונים, ועד 180 ק"מ.

אבל המאמר, שממנו מובאים הציטוטים האלה, נקרא "הדרך האיטית אל השלום" זו היתה הדרך שבה צעדה הממשלה — הדרך המהירה אל המחדל ואל האסון, אל הנסיגות שאירעו ואל הכניעות שתבואנה, לא, לא היתה זו פליטת-פה שניתן לחזור ממנה, אלא מערכת מושגים שאטמה את האזניים מפני איומי העיר-בים, עצמה את העיניים נוכח פריסות צבאותיהם, נע-לה את הפה והלשון מפני צווי אזהרה, אזהקה וכוננות, וכך נולד המחדל. כל זה מדאיג, מפני שבהמשך לאותה שיטה, המחדל יכול לקרות שוב. איננו קונים — כפי שניסח בשעתו מר רבין — נתח שלום תמורת נתח קרקע. אנו מוכרים נתח קרקע תמורת נתח זמן. המדיניות היום איננה שלום תמורת שטחים, אלא זמן תמורת שטחים. כמה זמן? — תלוי באויב. הוא יחליט כמה זמן דרוש לו לחידוש תוקפנותו. לגבי מחבלים, אין הפוגה ואף לא התחייבות להפוגה. את איומיהם להלום עד להריסת ישראל הם חוזרים ומשמיעים. כאשר המחבלים דורשים מדינה דמוקרטית חילונית, אין זה מפני שהם מתנגדים לשיטתו של המסד"ל בממשלה.

נתח זמן תמורת נתח שטח. כמה שטח? אין לך-עת. שום קו איננו אצל ממשלה זו הקו האחרון. הקו הסגול נשבר, במקומו בא קו כחול שהוא קרוב יותר לקו הירוק המשורטט על המפה ועוד יותר לקו הא-דום, המסמן מלחמה חדשה בתנאים גרועים יותר. את ארץ-ישראל הממשלה לא רק מוכנה לחלק, אלא רוצה לחלק. האם נציב כוחות או"ם ליד ירושלים? האם הם שיהיו צבא האו"ם לישראל?

ממשלת-המשך. גם בשטח החברתי. שום אירגון של משרד הממשלה. גם בממשלה זו לא קם משרד לרווחה חברתית, בהתאם להמלצת ועדת-כץ. זהו משרד הכ-רחי, שימוג משרדים קיימים ושיכול לצאת למיתקפה מרוכזת ושיטתית לביטול העוני בישראל בתחום מדי-ניות ההכנסות, מצוקת השיכון, תנאי העבודה. אך מש-רד זה לא קם. הוא איננו דרוש לממשלה הזאת, מפני שהממשלה הזאת, כנראה, זקוקה יותר למשרד משטרה מאשר למשרד לרווחה חברתית; מפני שגם בתחום זה היא ממשלת-המשך.

דווקא היום, אדוני היושב-ראש, ימי מסה ומריבה כלפי חוץ, נניח גם את הדגל של הרווחה החברתית. בימי חירום לעם אסור שנסבול עוני. הוא חרפה לאו-מה. בימי שיבת-ציון קודמת, בימי עזרא ונחמיה, נקבע הכלל: "באחת ידו עושה במלאכה ואחת מח-זקת בשלח". תמיד ביחד: הבטחון והבניין, קיום החיים וחיים של קיום. כבר אז הוכח שאתגר אחד

שהיחיד המתייחס לממשלה זו בלי הסתייגות הוא חביב בורגיבה ודעתו, כידוע, לא תמיד מאוזנת.

ממשלת-המשך וממשלת-שינוי, כך קרא לה במ-ליצה פוליטית המיועד לעמוד בראשה. קיים שינוי ולרעה. זו ממשלה שעל-פי הרכבה היא יוגית עוד יותר מאשר קודמתה. זהו שינוי. זו ממשלה שאין לה שר שנים קבוע, ויש לה שר סעד זמני, ויש לה שר דתות ארעי, ושר אוצר מקרי. זהו השינוי למען הייעול. זוהי ממשלה שרק"ח נטלה אותה תחת חסותה. זהו שינוי. למען האומה. בקשר לשינוי זה רצוני להזכיר למר רבין דוגמה מסוציאליסט אחר, אף הוא יהודי. כאשר עמד פייר מנדס-פראנס לפני עשרים שנה להי-בחר כראש ממשלת צרפת, הוא הודיע כי יסרב לקבל את התפקיד אם יודקק לשם כך לקולות הקומוניסטים. אני קורא למר רבין להודיע כי לא יהיה אפילו יום אחד ראש ממשלה בחסד רק"ח, וכי לא ימשיך בתפ-קידו אם ממשלתו תהיה בהצבעה, בלעדי קולותיהם, במיעוט.

אולם זו, אדוני היושב-ראש, גם ממשלת-המשך: אותה מדיניות המכוונת לחלק את ארץ-ישראל, אותו ליקוי מאורות מדיני ובטחוני שהביא עלינו את המח-דל; אותה אשליה אופטית שאנו נמצאים בדרך האי-טית אל השלום. ראש הממשלה המיועד שותף בתכניות שהתווה, במסקנות שהסיק, בעצות שיעץ, למדיניות שהובילה למחדל יום-הכיפורים. אני יודע שאלו דב-רים תמורים, אוכית אותם.

במאמר בשם "הדרך האיטית אל השלום" ביום 13 ביולי 1973, ב"מעריב", כותב המחשכ"ל לשעבר, ראש הממשלה בעתיד: "אין צורך בגיוס כוחותינו גם כאשר נשמעים אימים ומבצעת פריסת כוחות אויב לאורך קווי הפסקת-האש". איזו קלות-דעת לגבי איומי האויב. איזו אשליה והטעה לגבי תנועות צבאו-תיו. לפי הדרכה ועצה זו בדיוק פעלו כעבור שלושה חודשים שרי "המטבח" של הממשלה, כשהחליטו לא לגייס מילואים. האם יבוא היום השר רבין ויגיד: טעיתי, הייתי שותף לטועים אשר פעלו לפי עצתי? דא-גה רבה בלב, דאגה עמוקה, מקננת, על סמך נסיון העבר, גם לגבי העתיד, או כתב מר רבין: "אין צורך לגייס". כאלה היו דעתו וטעותו ושיפוטו. בגלל טעות כזו התחלפו ראש ממשלה, שר בטחון וראש המטה הכ-ללי. מה זכותו של מר רבין לבקש אמון בשם ההמשך הזה?

מהו כושר החדירה למציאות הערבית של המיועד לראשות הממשלה? כך הוא קובע באותו מאמר: "נת-מעטה יכלתו של המדינות הערביות לתאם את פעולו-תיהן המדיניות או הצבאיות. גם בעבר לא היתה יכולת זו מרובה — ועכשיו נצטמצמה עוד יותר". מהיכן שאב מר רבין בטחון מופרז כזה? הרי זה ממש מדאיג, כש-נקראים הדברים מפרי עטו של ראש ממשלה מיועד, שבדיוק הרכותיו תלוי גורל האומה.

מה הן מסקנות הניתוח של המדיניות הבין-לאו-מית? גם יצחק רבין כהני קסינג'ר הלך שבי בקסמי הדטאנט. כך הוא כותב שם: "המציאות המדינית הבין-מעצמתית איננה מעודדת חידוש האש". "ההתפתחות במערכת היחסים הבין-מעצמתית צימצמה במידה ני-כרת את הסכנה של מעורבות צבאית סובייטית בסיכ-סוך הערבי-ישראלי". האמונה העיוורת בדטאנט שהו-

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (ארידור, קשת, מואב, בגין, מ. כהן, בדר, נסים, נוף, אלוני) —

אינו על חשבון השני, אם מתמסרים לכך בכל הכוח ובשתי הידיים.

זו ממשלת-המשך בעוד מובן: גם היא, אנו מק-וים, תהיה קיצרת ימים כקודמתה. ממשלה יוגית וקיק-יוגית, ממשלת קיקיון דיוגה. ניאבק בממשלה זו עד רדתה, למען האומה וארצה, בניה ועתידם.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מואב, ואחריו לחבר-הכנסת כהן.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אי-אפשר להס-כל על 26 השנים האחרונות ולומר כי לא נעשה דבר, כי יש צורך לבנות הכל מהתחלה. דוד בן-גוריון, משה שרת, לוי אשכול, גולדה מאיר ורבים אחרים בהנהגת המדינה תרמו תרומה מכרעת —

מנחם בגין (הליכוד):

איפה שולמית אלוני?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

מיד אזכיר אותה.

— כולם יחד וכל אחד בזמנו, לעלייה ולקלי-טתה, לבניית צבא חזק, להתיישבות, לבניית המשק, הכלכלה והחברה. הם הניחו בסיס איתן למדינה שעל שמירתו, פיתוחו וטיפולו מופקדת הממשלה הח-דשה.

העוועו שעבר על הציבור במלחמת יום-הכיפורים עדיין נותן את אותותיו בצורת גלים של מחאה, חוסר אמון ומועקה עמוקה, כשהם באים לסירוגין. הבחירות האחרונות שעל-פיהן מורכבת הכנסת הנוכחית נעשו במצב שבו הממשלה סירבה להסיק מסקנות בעצמה, והמפלגות הגדולות, הליכוד והמערך, חברו יחד כדי למנוע דחיית הבחירות עד לקבלת מסקנות ועדת-אגרנט והתנגדו לפתיחת הרשימות. כתוצאה מכך נקלעה הממ-שלה למשבר שבו הציבור מבוע באופן בלתי-ישיד אי-אמון בממשלה וחובע שינוי והסכת מסקנות.

הממשלה החדשה קמה כתוצאה ישירה מהמועקה של הציבור והרצון החזק והבלתי-מוגדר לשינוי. לנו היה נוח הרבה יותר להישאר בחוץ.

מאיר כהן (הליכוד):

מי מפריע לך?

מנחם בגין (הליכוד):

למה ויתרתם על הנוחות שלכם?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

בכל ממשלה יש פגמים שעליהם יש להתריע ונוש-אים שעליהם יש להיאבק.

יוחנן בדר (הליכוד):

האם גם אתה תהיה סגן שר בלי תיק?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

לאחר לבטים רבים החלטנו לתת יד להרכבת ממ-שלה חדשה מתוך הרגשת אחריות וההכרה הברורה שבהשתתפותנו אפשר להביא לשינוי. בלעדינו הסיכוי להקמת ממשלה חדשה יהיה קטן ביותר.

בתקופת הרגיעה שתבוא, כך אנו מקווים, עם הפסקת-האש, יש לעשות לביצור וחיווק כוחו של צה"ל ולביטולו של המועקה על-ידי בניית עורף אזרחי שיהיה שותף פעיל לעשייה. זאת ניתן לעשות על-ידי הפניית תשומת-לבה של הממשלה אל נושאי הפנים, הכלכלה והחברה, ולתת על-ידי כך לאזרח הר-גשה כי נושאים אלה חשובים לחיכולנו הפנימי, כדי שהאזרח יוכל גם הוא להרים את תרומתו בימים קשים אלה.

בממשלה החדשה כמה שרים חדשים ופונקציות חדשות. זוהי ההזדמנות לבחון מחדש את חלוקת המס-רדים ללא זכויות היסטוריות וללא חוקות. יש צורך בפריסה מחודשת של מפת הפונקציות הממשלתיות והיערכותן מחדש —

משה נסים (הליכוד):

אחרי הרכבת הממשלה?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

והו הזמן.

— כדי שיהלמו את האתגרים של ההווה ושל העתיד ולא יהיו אנאכרוניסם.

הגיע הזמן להפסיק לדבר על צימצום פערים ועל ועדות ממלכתיות לענייני רווחה וסעד. יש להטיל על חברי הממשלה ליישם ולבצע את דו"ח ועדת-כץ בכל הנוגע לאירגון משרדי הממשלה וטיפולם בנושאי הרווחה. הגיע הזמן להפסיק לדבר על ייעול וחסכון בשירות הממשלתי, ויש להטיל על חברי הממשלה לה-ציע, לבחון ולנסות דרכים מעשיות לשיפור השירו-תים הציבוריים לאורך תוך הגברת הייעול והחסכון.

עקיבא נוף (הליכוד):

האם אתם בעד הסטאטוס-קוו או נגד הסטאטוס-קוו החדש? אתם חתומים עכשיו על הסכם בעניין זה.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

יש לנו שלושה חודשים, ויש אפשרות לשנות אותו אם המפד"ל לא תיכנס לממשלה.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

חבר-הכנסת נוף, האם אתה חושב שזה הדבר החשוב ביותר עכשיו, לאחר שמעמך את נאומי של חבר-הכנסת בגין?

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

הגיע הזמן להפסיק לדבר על איכות החיים ואי-כות הסביבה ולהתחיל לעשות זאת בדרג הממשלתי. מס-פר גדול של ועדות כבר חקרו נושא זה והגישו מס-קנות. יש צורך ברשות ממשלתית אחת שתהיה אח-ראית לתיכנון, לביצוע, לאכיפה של החוקים הקיימים ולהכנסת סדר בנושא חשוב זה. הגיע הזמן להפסיק לדבר על הצורך בתיכנון פסי ויש לבדוק, ליישם ולבצע את מסקנותיהם של מחקרים רבים התובעים איחוד של כל רשויות התיכנון הפועלות במשרדים השונים אל ממשלה לקורת-גג אחת. אני מקווה ששר-למית אלוני בממשלה לא תיתן להמשיך לדבר בנוש-אים אלה, ותיתן את ידה לעשייה.

החינוך, נושא מרכזי ביותר בחיינו, איבד מאז פטירתו של זלמן ארן את מרכזיותו בתכניות הממשלה.

— התיצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (מואב, אולמרט, קשת, הכהן, בגין, דרובלס, גיבלבר, קורן, פועיל) —

מנחם הכהן (המערך) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ממשלה זו המורצת היום לאישורה של הכנסת היא, כהגדרתו של מרכיבה יצחק רבין, ממשלת המשך ושינוי.

ממשלת-המשך — שהרי העומד בראשה מבית-מדרשה של תנועת העבודה יצא, את ערכיה ספג ועל משנתה הוא אמון.

מנחם בגין (הליכוד) :

הרב חבר-הכנסת הכהן, האם אפשר לשאול: מה זו תנועת העבודה? אנחנו איננו עובדים? אצלנו הרי יש יותר עובדים מאשר במפ"ם ובאחדות העבודה גם יחד.

מנחם הכהן (המערך) :

חבר-הכנסת בגין, ברצון אענה לך. תנועת העבודה זו ההתיישבות החלוצית, המושבית, הקיבוצית והאחרת, כיבוש העבודה העברית וכל אותה מערכת מושגים ערכיים שהם התשתית של חיי הארץ הזאת והמדינה.

מנחם בגין (הליכוד) :

— — — הוא קיבוצניק, בא ישר מהקיבוץ

מנחם הכהן (המערך) :

עניתני לפי מיטב ידיעותי.

מתתיהו דרובלס (הליכוד) :

מאיזה קיבוץ בא חבר-הכנסת רונן?

אברהם גיבלבר (המערך) :

תשאל אותי מאיזה קיבוץ אני בא.

מנחם בגין (הליכוד) :

אצלנו יש יותר פועלים מאשר אצלכם.

דוד קורן (המערך) :

חבר-הכנסת בגין, אתה רוצה להגיד שאינך יודע מהי תנועת העבודה? נגד מי אתה נלחם כל השנים?

מנחם בגין (הליכוד) :

צפון-תל-אביב מצביעה בשבילכם, ושכונת התקווה בשבילנו.

מאיר פועיל (מוקד) :

כי האמת היא שיש הבדל בין עבודה ובין סוציאליזם. הגיע הזמן להגיד זאת.

מנחם בגין (הליכוד) :

אני מכיר פה סוציאליסטים מיליונרים.

מנחם הכהן (הליכוד) :

ממשלת-המשך זו ממשלה הנשענת על ערכיה של תנועת העבודה. ממשלת שינוי — ראשה וחלק נכבד מחבריה הם זן חדש בגידולי המנהיגות הארצישראלית, שצמחו על קרקע הארץ הזאת, גדלו בה והבשילו מנהיגות בחיי המדינה ובצבא.

אמת, אין זה מן הדברים הקלים להיות המשך לדור הנפילים ולממשלות שבראשן עמדו ענקי רוח ומעש כדוד בן-גוריון, משה שרת, לוי אשכול וזל ותיבדל לחיים ארוכים גולדה מאיר, שבפרישתה מן הממשלה היא חותמת דורידורים של מנהיגות מוסר ומופת מהגדולות והמפוארות בתולדות עמנו.

הממשלה חייבת לגשת לבחינה מחודשת ולתנופה מחו"דשת בתחום זה, לחיכוך מקיף יותר בחינוך בגילים הנמוכים עד לתחומי ההשכלה הגבוהה, וכן ליוזמה בנושאים של תרבות והשכלה לציבור חוד שימוש באמצעי התקשורת. אני מקווה שהממשלה תעשה זאת.

הממשלה החדשה מורכבת ברובה מאנשים חדשים שהם ילידי הארץ או חניכיה. על הממשלה לבחון דרכים לשמירת הקשר עם יהדות העולם, ולהטיל על חברי הממשלה תפקידים מוגדרים לחיזוק וטיפוח הקשרים הללו. ייתכן מאוד שכתוצאה מהרכבה הנוכחית של הממשלה יתחילו להישמע קולם של מנהיגים ביהדות העולם, שעד היום לא היו שותפים מלאים לדרכה של המדינה.

נראה לי שהתהליך שאנו נמצאים בראשיתו, תהליך של חילוף המשמרות, דומה לתהליך של מטאמורפוז: זחל הצועד בזחירות את צעדיו הראשונים מתחיל לעבור שינויים דראסטיים בגופו, כשחלק מן הרקמות הישנות הולך ומתמוסס, בעוד גרעין קטן מן הרקמה הישנה הולך ומתחדש ותופס את מקומו של הרקמות הישנות. בתהליך זה משיר האורגניזם מעל עצמו מספר נשלים, עד שהפרפר מסוגל בסופו של התהליך להמריא בכוחות עצמו. אין ספק שאנו עכשיו באמצעיתו של תהליך המטאמורפוז. חלים שינויים דראסטיים וחיוניים שבסופם נקבל אורגניזם מאורגן היטב ומסוגל להמריא.

נראה לנו, שכאשר יסתיים התהליך, כאשר יסתיימו הניתוחים המכאיבים, כאשר הפצעים יגלידו והאברים החדשים יפעלו כהלכה, תהיה חייבת הממשלה החדשה לפנות אל הציבור ולבקש את אמונו בבחי"רות חדשות.

אהוד אולמרט (הליכוד) :

את הכל שכחתם חוץ משר בלי תיק.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

כנסת נכבדה, עד הבחירות — —

אהוד אולמרט (הליכוד) :

לפני חודש דיברתם על — — —

— — — מפלגת רמייה.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח) :

— — — כנסת נכבדה, עד הבחירות הבאות יש לפינינו מלאכה רבה וחשובה, העשויה לקבוע את הר"ב כבת הכנסת הבאה. לפני הבית מונחות כמה הצעות חוק פרטיות — ביניהן גם הצעה שלכם — לדמוקראטיזציה פנימית במפלגות. הצעות לפרפורמות חשובות בשיטה הבחירות לכנסת ולרשויות המקומיות עברו כבר את תהליכי החקיקה הראשונים ויש להחיש את אישורן.

אני מקווה שבמאמץ משותף נוכל ליצור מצב שבו לא נהיה עדים לתהליך של סחטנות הדדית בתוך המפלגות ומחוצה להן; ולבוחריים תהיה אפשרות לקבוע באופן ישיר את הרכב הרשימות לכנסת לא פחות מאשר את כוחן היחסי של המפלגות.

היו"ר ב. צ. קשת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הכהן, ואחריו לחברת-הכנסת ארבל-אלמוזלינו.

לייחד את תמיכתה רק לאותם מפעלי חינוך ותרבות שיש עמם תרומה ישירה וממשית לצמצום הפער הסוציאלי.

גם תחום זה זרוע אבני-נגף לרוב, מהן של בעלי חזקה ומהן של אנשים בעלי עמדה, שמעמדם הציבורי מבוסס על מידת הפופולאריות שלהם בשכבות החזקות והוותיקות. אך אם חפצי חיים אנו, עלינו לתפור את חליפת המעשה שלנו לפי צו השעה וצרכיה ולא לפי גינוני האופנה.

במוקד החינוך לערכים והתודעה היהודית והציונית של הדור הצעיר תצטרך הממשלה להתמודד קודם כל עם עצמה. עליה לבחון בחינה כנה ואמיצה מה הם שרשי המשבר החברתי-רוחני הפוקד את החברה הישראלית בכלל ואת הדור הצעיר בפרט, שסימפטומו מיו הם עירעור על ערך יהדותנו ועל עצם זכותנו ההיסטורית והטבעית על הארץ הזאת ומפעלנו הציוני בתוכה.

שרשיו של משבר זה נעוצים, לדעתי, בראש ובראשונה בפער הרוחני בין דור האבות לדור הבנים, שנוצר עם חילופי המשמורת בחברה הישראלית. רק לעתים רחוקות מתהווה פער כה רחב וכה עמוק בין דורות מתחלפים. דבר זה אמור לגבי כל חברה ובמיוחד לגבי החברה היהודית-ישראלית. הדור העולה של הבנים, שתחילתו לפני כמה שנים, ההולך וכובש יור-ב-יור יותר את מקומו בכל תחומי החיים ומגוריהם במדינת ישראל ואשר היום הגיע לשיאו בהעמדת אחד מבניו בראש ממשלת ישראל — מנותק לחלוטין באופיו, תרבותו הכללית והיהודית, אופן חשיבתו וכל אורח חייו מדור אבותיו, ועל-אחת-כמה-זוכמה מהדורות שקדמו לו. דור האבות מרד בחיי גולה על כל המשתמע מכך ובא לבנות חיים חדשים וחברה חדשה בארץ מתחדשת. ברם, עם המהפכה העצומה שהתחוללה בחייו נשאר קשור בטבור הוויתו לחיים היהודיים, שמהם ניתק את עצמו באופן פסי, אך לא התנער ואף לא ביקש להימלט ממטען החוויות והיציירה התרבותית-רוחנית של העם בגלותו הארוכה. בלשון פשוטה: דור מייסדי המדינה ומנהיגיה, אנשי העליות השנייה והשלישית, עם היותם מהפכנים הרי היו המשך ישיר של העם היהודי בגולה לדורותיו, ותרבות עמנו שעוצבה וחושלה בשנות הגלות הארוכות היא שעיצבה את אופיים ונפשם והיא שקבעה גם את יחסם לעולם הגויי ואת רגישותם לעמם. בין שהודו בכך ובין שניסו להתנכר ולהסתיר זאת, נשארו דבוקים במקורות ניגונם, בתכנים ובתכונות, בשאיפות ובערגונות של העם ומהם היוו את מפעלם הציוני ומעשי מנהיגותם.

לא כן דור הבנים שנולד, גדל וצמח בארץ. הוריו, בהיותם בוערים בקנאות המהפכה היהודית של יצירת עם חדש, ניתקו את הבנים מעולמם שלהם עצמם. אמנם הם השכילו להנחיל לו ערכים לאומיים-מדיניים, כגון אהבת מולדת, אהבת העם והארץ, אך שלא מדעת השמיטו מתודעתו את החוויה התרבותית-רוחנית של העם, אשר מלבד היותה דתית מעצם יסוד-דה-הוינה את העם ערכים לאומיים-יהודיים, שרק הם ערובה לשרשיות והמשכיות יהודית. זהו שורש המשבר הרוחני הפוקד את החברה והנוער בישראל.

וכאן חייב אני לומר מלים אחדות לעבר המפד"ל. מבחינה מפלגתית-פוליטית ומבחינת משענתה הפא-

רהיתוחה ממשלת-המשך מקווים תומכיה כי תהיה נאמנה למדיניותה של תנועת העבודה, תחתור להגשמת מצעה בתחומי העשייה השונים ותצעד בטוחות בדרך שסללו לפניה חלוצים וראשונים. עם זאת, בהיותה ממשלת-שינוי-וחדושה, עליה להתוות תוואי חדש של רעננות וצעירות, לגלות יומות בלתי-שיגרניות בפריצת מסלולי הכניות ועשייה, שעם היותם מלווים חשש וסיכון יש בהם סיכוי ותקווה.

שלושה הם מוקדי ההתמודדות שעל ממשלה זו להתמודד עמם: מוקד הבטחון והשלום; מוקד החברה והפער הסוציאלי; ומוקד החינוך לערכים ולתודעה היהודית והציונית של הדור הצעיר.

במוקד הבטחון והשלום, אל לה לממשלה החדשה להיגרר אחר מודות קיצוניות, לא לכאן ולא לכאן; לא למדיניות של אי-התפשרות ולא למדיניות של ויתורים שאין עמם תמורה של ממש.

בדרכה ההיסטורית של תנועת העבודה התחכנו וחינכנו על ארץ-ישראל לגבולותיה ההיסטוריים. אך בכוח הכרת המציאות השכלנו להקים את מדינת ישראל רק בחלק מנחלת אבות.

על ממשלה זו לאמץ לעצמה לא מדיניות של יונים וניצים, כי אם דרך בטחון שיש עמה שלום ושלום שיש עמו בטחון.

מנחם בגין (הליכוד):
היום ארץ-ישראל המערבית כולה בידינו.

מנחם הכהן (המערך):
ארץ-ישראל בידינו, אנו מקווים שתישאר בידינו, אבל ארץ-ישראל של חיים ושלום.

מאיר פעיל (מוקד):
כל הכבוד.

מנחם הכהן (המערך):
ומתוך שאני מאמין שעתה נפתח לפנינו סיכוי להסדר בינינו לבין שכנינו — ואינני אומר סיכוי לשלום, כי אם סיכוי להסדר — חובת הממשלה לעמוד איתנה מול הפגנות רעשניות ומסעי ההתעוררות של אלה שמעולם לא היתה דרכם דרכה של תנועת העבודה; כי בכוח מיצויים של סיכויי השלום והבטחון טמונה עוצמת עמידתה של הממשלה מול נחשולו עירעור מכוחה כלפי פנים וכלפי חוץ.

במוקד החברה והפער הסוציאלי על ממשלה זו להתמודד בכנות עם שרשי הפער, צימצומו וחיסולו. זאת תוכל לעשות עליידי כך שתגזור גזירות לא פופולאריות, שהיחיד והיציבור חייבים לעמוד בהן, כגון פיזור האוכלוסין עליידי הקפאת הבנייה והפיתוח בערים הגדולות והוותיקות המשאבים המדינתיים לכתיים לאזורי פיתוח וישובי עולים. על הממשלה ליצור תמריצים מגוונים לבעלי מקצועות אקדמיים מבין ותחיק הארץ ולאנשים צעירים, כדי שירצו לעקור מן הערים הגדולות והוותיקות ויבאו לבנות את חייהם ועתידם באזורי ארץ לא מיושבים ובעיירות הפיתוח, או בלשון היום-יומ "ישראל השנייה". זאת על הממשלה לעשות תוך הפיכת ההליכה מן העיר אל עיריית הפיתוח לאתגר ומעשה חלוצי מחוייבי המציאות. כצעד נבון בכיוון זה תצטרך הממשלה

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (הכהן, מ. כהן, ג. כהן, קשת, ארבל — אלמוזלינו) —

טהור — טמא. ולא תיכשלו בדבר הלכה, וישמחו ישראל בכם ותשמחו אתם בישראל. והפורש סוכת שלום יפרוש סוכת שלום עליכם ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים. אמן.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת ארבל-אלמוזלינו, וא-חריה לחברת-הכנסת פעיל.

שושנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):

כבוד היושב-ראש כנסת נכבדה, הממשלה בראשו-תו של יצחק רבין שתאשר, כפי שאני מקווה, היום בכנסת תעמוד בפני אתגרים, משימות והכרעות שיחוצו את גורל המדינה לשנים רבות. הסכם ההפרדה עם מצרים שהביא להרגעת הגבול הדרומי וחתמת הסכם ההפרדה עם סוריה שהלואי ואף הוא יביא לרגיעה בגבול הצפוני פותחים לפני מדינת ישראל סיכוי להסדר מדיני שיש ביכולתו לשים קץ למצב הלוחמה שבו נתונה מדינת ישראל מאז כינונה; ועם זאת קיימת עדיין הסכנה לחידוש תוקפנות ערבית כוללת, תוקפנות שתסתייע עליידי מעצמות על ומגמתה תהיה לא חזרה לגבולות ה-5 ביוני 1967, אלא חיסולה של מדינת ישראל. תהיה זאת תקופה של סיכוי לשלום וסיכון במלחמה גם יחד, עם כל המתחייב מכך. בפעילות הממשלה בתחום הבטחון, מדיניות החוץ, המשק והחברה גם יחד.

מציאות זו מחייבת אמנם ממשלה הנשענת על רוב יציב בכנסת והנהנית מאמון ותמיכת העם, אך עם זאת מציאות זו מחייבת בראש וראשונה ממשלה המ-אוחדת על קווי יסוד מוסכמים בתחום התחרה לשלום, כי זאת השאלה המכרעת בחיינו.

הדיון וההכרעה בכנסת על הסכם ההפרדה עם סוריה הוכיח שבמציאות הפאראלאמנטרית הקיימת אין אפשרות להקים ממשלה על שתי הנחות יסוד אלה שהיו-כרחי. ובמצב זה, כאשר חזית דתית לאומית העדיפה להישאר מחוץ לממשלה, אין ברירה אלא להקים ממשלה על בסיס פאראלאמנטרי צר אשר תפעל וגם תכריע בשאלות הקשורות בהסדרים שמגמתם לקדם את השלום. הצבעת חזית דתית לאומית בממשלה ובכנסת על הסדר ההפרדה יחד עם המערך, הליברלים העצמאיים, ובניגוד לעמדת הליכוד, מבליטה ביתר שאת את חוסר ההגיון הפוליטי שבהחלטת חזית דתית לאומית לא להשתתף בממשלה החדשה ולפרק שותפות שהתבססה משך שנים רבות על ערכים חלוציים ועל דרך משותפת בהתיישבות ובהגנה. המשותף, גם כיום, בין חברי רמת-מגשימים ובין מרום-גולן איננו קטן מהמשותף בין טרית-צבי לבין מעוז-חיים. שותפות זו קיימה לבנות בין המחנה החילוני לבין המחנה הדתי. אני פונה לחברים מחזית דתית לאומית: מקומם כם בממשלה. הייתם שותפים לכל מסכת היצירה והבנייה מלפני קום המדינה ואחריה. תפקידים ויעדים לאומיים וגם מורשת אבות מחייבים אתכם להמשיך ולשאת באחריות לגורלם של העם והמדינה, וככל שתקדימו להיכנס לממשלה תשרתו לא רק את האינטרסים של העם, אלא גם את האינטרסים של המחנה הדתי במדינה.

כבוד היושב-ראש. ראש הממשלה, חברת-הכנסת יצחק רבין, הביא לפני הכנסת קווים למדיניות ממ-

לאמנטארית של ממשלה זו המוצגת היום רוצה אני לראות את המפד"ל בתוך הקואליציה הממשלתית. אף מסכים אני לדעת רבים שלעת כזאת חובה לא-רמית היא להעמיד לישראל ממשלה חזקה ויציבה בעלת כושר הכרעה. אך עם זאת אינני פוטר עצמי מלומר כי אני כופר בדעת רוב חברי במידת הברכה שהיתה צפונה לדת ישראל בשותפות בין תנועת העבודה למפד"לגה הדתית. הברית והשותפות ההיסטורית והברוכה בין תנועת העבודה לבין הציונות הדתית היתה קיימת עד קום המדינה באותם מעגלים שציין חברת-הכנסת ד"ר בורג: בתנועה הציונית, בהגנה ובהתיישבות. מכאן ואילך היתה שותפות זו מבוססת על רווח והפסד פוליטיים גרידא — שותפות ששני הצדדים, הן תנועת העבודה והן המפד"ל, לא יצאו מפוסדים הימנה בנכסי עוצמה וכוח שלטוניים וסקטוראליים, אך דת ישראל הפסידה. מן הבחינה הלאומית ועתידו של עם ישראל — אל —

מאיר כהן (הליכוד):

אתה תביא את הגאולה לדת ישראל?

מנחם הכהן (המערך):

— שגו המפלגה הדתית ועמה תנועת העבודה שגיאה היסטורית בכך שהפכו את מורשת היהדות ומסורת ישראל לעניינם של מעטים; בכך שמפלגה פוליטית בעלת אינטרסים פוליטיים צרים מינתה עצמה אפטרופסית למורשה הרוחנית-דתית של העם ועליידי כך הפקיעה מורשה זו מתחום ההתמודדות של כל יהודי עם יהדותו ושל החברה הישראלית כולה עם אופייה היהודי של מדינת ישראל כמדינה יהודית.

גאולה כהן (הליכוד):

מה דעתך על השותפות בין רב-מטעם לבין ההסדרות?

מנחם הכהן (המערך):

עם אמירתם של דברים אלה, שאני רואה בהם אמינות, אינני יכול לפטור את עצמי מלומר עוד אמת אחת גדולה המבקשת כגולת-ההכותרת לכל האמיתות, והיא — החובה וההכרח לשיבתנו למקורות היהדות ולאורח החיים היהודי. חטאה גדולה חטאה תנועת העבודה לעצמה בונחה את אורח החיים של המצוות המעשיות של היהדות. מי שעניינם לו לראות, אנשים לשמוע ולב להבין חש את התהייה והתענייה של דור לוחמי תשכ"ז ותשל"ד בעולמם היהודי. כאשר הארץ שקטה והחיים מתנהלים כסדרם, עולים הלבטים ועיר פה ועיר שם מתוך עלווים, שיחות וכיוצא באלה, אך כאשר הארץ סוערת בסערת מלחמות, נסערים הלבבות ותוהים, ובשדות הקרב היינו עדים להתעוררות יהודית שמצאה ביטויים רבים בקרבות ואחריהם.

חובה עלינוה מוטלת עלינו להאזין לרחשי לב, להבין לסערת הרוחות ולראות עין בעין התעוררות רוחנית זו. שומה עלינו לעצב דמות חדשה של יהודים בעלי ערכי יהדות במדינת ישראל. דמות כזאת תשנה את פני העם והחברה במדינת היהודים.

ואסיים בדברי ברכה לראש הממשלה ולחבריה, בלשון חכמים: יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו שלא תארגן דבר תקלה על ידם ולא תיכשלו בדבר הלכה, ויש-מחו בכם ישראל. ולא תאמרו על טמא — טהור, ועל

חסכון בהוצאת מטבע-חוץ, לחפש דרך לספיגת עודף שלנו ולהעניק פיקוח קפדני יותר על המחירים תוך נקיטת אמצעים נגד גילויי ספסרות והפקעת מחירים בלתי-מוצדקת.

במבטנים הצפויים למדינה כוח העמידה של העם תלוי במידה רבה בחוסן החברה, בהרגשה שכולם שווים לא רק בקרב הנדרש מהם אלא גם בזכויות המוקנות להם על-ידי המדינה. בימי מבחן, יותר מחמיד, קיימת רגישות לעיוותים חברתיים. על הממשלה מוטלת החובה לא רק לגלות רגישות לבעיות הפער הסוציאלי, אלא גם לפעול במתכונן ובמרץ לעקירת הגורמים לפערים אלה. דרושה פעולה נמרצת לצימצום הפער, בראש ובראשונה על-ידי דאגה לשכבות החלשות והבטחת תנאי קיום הוגנים, תנאי דיור נאותים והבטחת חיי נוחות לילדי המצוקה והעוני. המבחן של הממשלה בתחום החברתי יהיה ביצוע מסקנות ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה, מוקדם ככל האפשר. הכרחית הקמת ועדת שרים לענייני רווחה סוציאלית מתוך ראיית בעיה זו כבעיה העומדת בראש סולם העדיפויות של פעילות הממשלה.

כבוד היושב-ראש, אתמול ערכה ועדת העבודה סיוור ברמת-הגולן, בטוחה אני שאביע את רגשי ההערכה של חברי לסיוור למתנישים על עזר רוחם ועמידתם האיתנה במבחן האש במשך חודשים רבים. השמחה אופפת גם אותם על עצם הסכם ההפרדה, ש-קט השורר באזור, אך החששות והחרדה מקננים בלב: מה יהיה השלב הבא? השמחה לא פוסחת על הילדים שיצאו ממחבואיהם לאור השמש לאחר שבועות רבים. שאלתי ילדה בת חמש-יחצי על הרגשתה והיא אמרה: אני שמחה מאוד על הפרדת הכוחות. ילדה בת חמש-יחצי יודעת מה זה הפרדת כוחות ויודעת להביע את שמחתה על הפרדת הכוחות. כולנו התרשמנו עמוקות מהחלטתם הנחושה להמשיך לחיות במשקים שהקימו, לגדל ילדים ולנהל חיים סדירים. זאת על אף העובדה שהגבול התקרב אליהם. הם ממשיכים במסורת המפוארת של החלוציות המגשימה תוך יצירת עובדות גיאופוליטיות בזכות העמל והיצירה. מתיישב בי רמת-הגולן וחבריהם במקומות אחרים בארץ תובעים חינוך ההתיישבות וההתנחלות הן על-ידי הגדלת האוכלוסיה של הישובים הקיימים והן על-ידי הקמת ישובים חדשים.

כבוד היושב-ראש, אמנם הדביקו לממשלה החדשה תו יוני. אני רוצה לומר: עניינים יוניים — כן, אך לא תו יוני. היונה מסמלת את החתירה לשלום אך עם זאת יודעת להגן בחירוף נפש על גוזליה. אני רוצה לקוות שהממשלה החדשה תדע לשמור על האיוון במדיניות ולעמוד על האינטרסים הלאומיים והחזוניים של העם והמדינה, תוך עשיית מאמצים ונקיטת זמזומים לקידום השלום; אך לא שלום בכל תנאי ובכל מחיר, כי שלום-אמת ובר-קיימא ישכון אם נהיה חזקים ונדיעים לעמוד באומץ ובקומה זקופה על זכות קיומנו הלאומי והבטחוננו.

לא השליתי את עצמי שהאופוזיציה הוותיקה והחדשה תחבל על הממשלה החדשה בהבנה ובהערכה. אך עם זאת — —

שלחו שהציגה לפני נשיא המדינה כממשלת-המשך ושינוי. אכן זאת היא ממשלת-המשך, המשך ההגמוניה של המחנה הציוני-סוציאליסטי במדינה והגשמת היעדים בתחום החברה והמשק. המשך — פירוש מדיניות חברתית סוציאלית מעמיקה הוותרת לצימצום הפערים בחברה הישראלית והרחבת אחריות המדינה להבטחת קיומו של הפרט הנוקד.

מפלגת העבודה האמונה על ערכי הסוציאליזם ההומאני תמשיך להיות הכוח המכריע בממשלה שתקום. דבר זה מחייב את הממשלה והעומד בראשה להציב כיעד חתירה לבניין חברה המושתתת על יסודות של צדק סוציאלי, הגברת השוויוניות בחברה, מניעת התעשרות מופרזת והבטחת חירויות וזכויות הפרט בכל תחומי החיים.

משימות כבדות וחשובות מוטלות על הממשלה החדשה ולהגשמתן חייבת היא להקדיש את מלוא המרץ ותשומת-הלב. את כל מעייניה חייבת היא להקדיש לחינוך והגברת עוצמתה של צה"ל — בכוח-אדם ובכלים — ככוח מגע ומרתיע אל מול התמורות והשינויים שחלו בצבאות ערב. על הממשלה לפעול במרץ ובמהירות לחינוך הפגמים שהתגלו במערכת הבטחון ולפעול להעלאת המוראל וחינוך כוחו של העם והעמקת ההודעה על צבאו נוכח הבקיעים שהתגלו בתחום זה במלחמת יום-הכיפורים ולאחריה.

על הממשלה מוטלת החובה לחזק את מערכת הבטחון הפנימי כדי למנוע מעשי טרור ופשעים דוגמת קריית-שמונה ומעלות, תוך הגברת הערנות של האוכי-לוסיה האזרחית, שיחופה והפכתה לגורם אקטיבי בשמירה על הנפש והרכוש.

על הממשלה מוטל התפקיד להחזיר למדינת ישראל את המעמד שהיה לה בזירה הבינ-לאומית. מדיניות חוץ רעננה ודינאמית יש ביכלתה, לדעתי, להביא לחידוש הקשרים הדיפלומטיים עם חלק ממדינות אפריקה וייתכן גם חידוש היחסים עם ארצות הגוש המזרחי. יש להמשיך בקשר והידידות עם ארצות-הברית, אך עם זאת לעשות הכל לחזק את קשרי הידידות עם ארצות אירופה ואמריקה הדרומית.

כבוד היושב-ראש, קשה כיום להעריך ולעמוד על תרומתה של הגברת גולדה מאיר בשנים שבהן כיהנה כראש ממשלת ישראל. הימים שבהם כיהנה כראש ממשלה יירשמו בתולדות עם ישראל כשנים שבהן עברנו מבחן קשה, אך גם שנים ברוכות הישגים. היתה זו תקופה שבראשות הממשלה התייצבה אישיות חזקה שעמדה כצור סלע בהגנת זכויות ישראל בפני אויבים וידידים גם יחד.

כבוד היושב-ראש, הממשלה של גולדה מאיר הורידה לממשלה החדשה מצב של רגיעה בגבולות וכולנו תפילה שמצב זה יאריך ימים. מציאות זו תאפשר לממשלה להקדיש יותר תשומת-לב, משאבים ואמצעים להיערכות החזית הכלכלית והחברתית שבה מתגלים אותות מדאגים המחייבים טיפול נמרץ ומיידי.

המדינה נתונה במצב של אינפלציה. המשך קיומו של התהליך האינפלציוני עלול לא רק לסכן את יציבות המשק אלא גם לגרום לזעזוע בתחום החברתי. מוטלת החובה על הממשלה לאחוז באמצעים אפרי-לו דראסטיים לבלימת האינפלציה, לפעול להרחבת הייצוא וצימצום יבוא המותרות, לנקוט מדיניות של

ינאל הורביץ (הליכוד):

איון היא אופוזיציה ותקפה ואיון חדשה?

עושה ארבלי-אלמוזלינו (המערך):
אתה יודע כמובן.

הקודמים בענייני דת ומדינה, ועוד כיוצא בזה דבר
רים שונים שאינם נראים לי.

(ב) מבנה הממשלה לא שונה, אף-על-פי שחלו
חילופי גברי רציניים, אם כי לא מספיקים לפי דעתי —
הייתי למשל שמח אילו השר שחתם על מסמך-גלילי, השר
ישראל גלילי עצמו, לא היה חבר בממשלה זו —
ואף-על-פי ששרי המפד"ל אינם חברים בממשלה. היו
יכולים להיות שינויים אפילו מסוג אלה שהוצעו על-ידי
הוועדה לצוותי חשיבה של מפלגת העבודה הישר-
אלית מאוגוסט 1973. אם הייתה הזדמנות לעשות שי-
נויים, הרי זה עכשיו. שינויים אלה יכלו ויכולים
לספק את הדרך הטובה ביותר להדוף על הסף את
ההתקפה של האופוזיציה המיועדת.

אפשר היה, לדוגמה, להקים משרד לרווחה חבר-
תית על-ידי איחוד משרדי הקליטה, הסעד, השיכון
והעבודה;

אפשר היה לספוג את משרד המשטרה ואת משרד
הדתות אל תוך משרד הפנים;

אפשר היה לצרף את משרד התיירות למשרד המס-
חר התעשייה והפיתוח ולהפוך אותו למין משרד
כלכלי שיתחיל ליהפך לשווה-ערך בחשיבותו למשרד
האוצר;

אפשר היה לספוג את נושא התקשורת אל תוך
משרד התחבורה.

(קריאה): אלה אותם דברים שביקשה חברת-
הכנסת שולמית אלוני, אבל היא ויתרה בינתיים על
(הכל).

מה שאני עושה עכשיו — אני גם כן מבקש. ההז-
דמנות היא כאשר המפד"ל איננה בממשלה ואין אינ-
טרסאנטים...

אהרן אבוחצירא (חזית דתית לאומית):
המפד"ל היא מחוץ לממשלה, ובכל זאת יש אינ-
טרסים.

מאיר פעיל (מוקד):
כאשר באים אנשים חדשים, זו הזדמנות לעשות
רפורמה ולא להשאיר את המשרדים והתקנים פתוחים
בשביל שרי המפד"ל.

אני מצטער שחברת-הכנסת רבין, אשר הציג מ-
שלה חדשה, לא הציג ממשלה בעלת מבנה חדש הדו-
מה למה שאני מציע.

והאחרונה בהצעות לשינוי מבנה הממשלה: צריך
היה לבטל סוף סוף את משרד ההסברה.

אלה ליקויי המבנה שאני מוצא בממשלה, ואני
מקווה שהם יבואו על תיקונם.

וליקוי שלישי שיש בו מומנט של המשך:
הרכבת הממשלה הייתה ממושכת ורב-תככים מדי,
כמעט על-פי המסורת שהיתה עד כה, גם אישיים
וגם סיעתיים.

כאמור, למרות מומנט ההמשך, אצביע בעד הממ-
שלה מאחר שלפי עניות דעתי יש בה גם מומנט של
שינוי. שם טמון הסיכוי שבכל זאת יהיה אולי שינוי.
לכן גם תמיכתי איננה בערבון בלתי-מוגבל; היא
בערבון מוגבל.

— אין להתעלם מן העובדה שהממשלה מושתתת
על קואליציה המונה 61 חברי כנסת, ויש לזכור שזהו
רוב אבסולוטי, כי גם כיום יפה הגדרתו של דוד
רמז ז"ל, שיש אחוז אחד שיש לו לא רק ערך כמותי
אלא גם ערך איכותי, וזהו האחוז מעבר ל-50%.
כי הוא הופך מיעוט לרוב ומאפשר לרוב בזכות כללי
הדמוקרטיה המקובלים להכריע באופן לגיטימי.

זכותה של האופוזיציה ואפילו חובתה לבקר את
מעשי הממשלה ולפעול להפלתה. אך ההבדל בין
אופוזיציה אחראית לבין אופוזיציה בלתי-אחראית נעוץ
בכך שאופוזיציה אחראית, המקווה להגיע יום אחד
לשלטון, מקפידה שלא לשבש את ההליכים הפארלא-
מנטאריים ולא לערער את אשיות המשטר הדמו-
קראטי. אני רוצה לקוות שעל אף הרוגז והמרירות,
גם סיעות המפד"ל והליכוד ינהגו כאופוזיציה אחרא-
ית, לא יחסכו מהממשלה את שבט הביקורת, אך עם
זאת לא ישבשו את ההליכים הפארלאמנטאריים. יש
לאפשר לממשלה לפעול, וישפטו אותה לפי מעשיה.
אני רוצה לסיים את דברי בציטוט שורות מספר ממה
שכתב ביום שישי האחרון, 31 במאי 1974, בעתון
"ידיעות אחרונות" המשורר חיים חפר על "המרכבה
החדשה":

"צריך לתת לה שאנס למרכבה הזאת ולרכב. צריך
לתת כתף בעליות ולחזק את ידיו. כי הדרך ארוכה
ורבה ומלאה מהמורות ופחתים. ויהיו סיבוכים מסוכנים
והרבה אורות אדומים בצמתים. ועוד נשמע פה ושם
הריקות צירים בלתי-משומנים. ותקלות וחבלות ואי-
חור בלוח הזמנים. אבל המרכבה הזאת תזוז על אף כל
המכשולים. או בואו וניתן לה כמקדמה את מאת הימים
המקובלים. ובמעלה ההר, לפחות, אל נשים לה מקי-
לות בגלגלים".

חברי הכנסת, הבה ניתן למועמד לראשות הממ-
שלה ולממשלה כולה את אמון הכנסת ונאחל לה
שתהיה בעלת כושר פעולה, רגישה ומאויינת לרחשי
לבו של הציבור. נאחל לה שתאריך ימים ותצליח להג-
שים את המשימות שהציבה לעצמה ותוביל את המ-
דינה לחוף מבטחים.

הו"ר י. דרניצקי (יודין):
רשות הדיבור לחברת-הכנסת פעיל, ואחריו לחברת-
הכנסת מועדי.

מאיר פעיל (מוקד):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אצביע היום
בעד הממשלה המוצגת על ידי יצחק רבין, למרות
מומנט ההמשך שיש בה ובגלל מומנט השינוי שייחן
כי היא טומנת בחובה. גם אם תמיכתי היא דלה בכ-
מות, בינתיים, לפחות הנימוקים הם חזקים.
מומנט ההמשך עדיין בולט, לצערי הרב, בממ-
שלה המוצגת לפנינו, לפחות בשלושת האפיקים הב-
אים:

(א) קווי היסוד של הממשלה הקודמת לא שונו. אפי-
לו שמענו זאת היום במפורש מפי ראש הממשלה המ-
יועד, כאשר דיבר על אי-הכרה בזכות ההגדרה העצ-
מית של הפלשתינאים, למשל. עדיין יישארו ההסכמים

מומלץ זה, תינתן לך העזרה, ככל שסיעת מוקד תוכל לעזור הן בכנסת והן במאבק הציבורי.

הו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר הכנסת מועדי, ואחריו לחבר הכנסת שערי.

ג'כר מועדי (המערך):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אחרי שהאזנו להודעתו של מר יצחק רבין בעניין הרכבת הממשלה החדשה רצוני לפתוח את דברי בהבעת איחולים לבניי לממשלה ולמר רבין העומד בראשה. אנו מקווים שתקופת כהונתה של הממשלה הזאת תהיה תקופה של ברכה, שלום ויציבות.

כשאנו מדברים על ממשלתו של מר רבין חייבים לזכור גם את ממשלתה של גברת גולדה מאיר, שעשתה הרבה בתקופת כהונתה. ההישגים שהושגו והפעולות שנעשו בתחום הפיתוח והבנייה עוד יזכרו אותם הדורות הבאים העתידים לקטוף את פריים. אנו נסיף להעריך ולכבד את גברת מאיר, ואין לי ספק כי נרשם לזכותה דף מזהיר בהיסטוריה.

אנו רואים ביוזמה של גברת מאיר יורש טוב, אכן טובים הנכסים כמו היוצאים. מר רבין הוא אדם מקובל על הכל, נבון ושקול. הידיעה שמר רבין יקבל לידי משרה רמה זו נתקבלה בקורת רוח והיו לה הדים חיוביים בקרב האזרחים במדינה ומחוצה לה.

באשר למר משה דיין, הרי תקופתו היתה עתירת נצחונות ואיננו יכולים להתכחש לכל אותם מעשים נפלאים שנעשו עלידו ועל ידי צה"ל.

באשר ליורשו של מר דיין, מר שמעון פרס, יכול אני לומר שאנו יכולים להיות רגועים בהחלט ביחס לשלום גבולות המולדת.

אין ספק כי מר ספיר, מר אבן ומר גבתי הותירו חלל ריק גדול, אך אנו מאמינים בהחלט כי חברי הממשלה החדשה יצליחו למלא חלל זה.

בהודמנות זו רצוני להביע את שמחתנו ואושרנו על ההסכם שהושג בעניין הפרדת הכוחות בחזית הצפון. אנו מקווים כי זהו צעד המבשר טובה לקראת השכנת שלום כולל ואמיתי.

בהודמנות זו רצוני לבקש מהממשלה החדשה לשתף חברים ערבים בשירות השלום בנ"בה. דבר זה יסייע להשכנת שלום ויקרב את זמן הגשמתו.

אני מבקש מהממשלה להכפיל המאמצים לשיפור מצבם של האזרחים הערבים, ובאופן מיוחד לשיפור מצבם של החיילים הדרוזים המשוחררים ושל בני העדה הדרוזית. אזרחים אלה חיים במדינת ישראל עשרים ושש שנים ושיתפו אתה פעולה בכל התחומים.

אמנם מצבם של האזרחים הערבים הוא טוב, אך עדיין יש צורך בשילובם בחיי המדינה במידה גדולה יותר. צריך לכלול את אזרחים באזורי הפיתוח ולהרחיב את תחום הבנייה של הכפרים והערים הערבים עקב הריבוי ההולך וגדל באוכלוסיה. צריך לפתוח את השערים של כל המשרדים לפני המשכילים הערבים ובמיוחד אמור הדבר לגבי משרדי החוץ והבטחון.

אשר לאחינו הדרוזים ברמת הגולן, מצבם קשה מאוד מהבחינה המדינית והגיאוגרפית. אני מבקש מה-

השינוי געון בהרכב האישי החדש ובהעדרם של שרי המפד"ל. יש בו סיכוי, אמנם לא בטוח, לצמיחת דינאמיקה חדשה של שינויים ביזמה מדינית, הן כלפי פנים והן כלפי חוץ, מכוח החברותא שתתקיים בין קבוצת השרים החדשה באורח ספונטאני.

וכאן אני פונה ליצחק רבין, ממש באורח אישי. אמר מי שאמר — ודווקא לא מהליכוד — כי הממשלה המוצגת היא מעין מאפיה של הפלמ"ח.

(קריאה: מי אמר?)

מאחר שאינני זוכר בזה הרגע, אינני רוצה לומר זאת מעל הבמה.

(חבר הכנסת מ. נסים קורא קריאת ביניים)

בעת צרה אני מוכן להיעזר ביעוץ המשפטי שלך.

(קריאה: חיים חפר.)

אמר מי שאמר, שהממשלה הזאת היא מעין מאפיה של הפלמ"ח. אני יודע שמושג זה היה זר לנו כל השנים — ואני מדבר הפעם כפלמחניק ולא כחבר כנסת. אולם אם כבר פלמ"ח, ואם כבר הוכירו לך, יצחק רבין, את עובדת היותך בצה"ל, אז תפוס יזמה, קח את הפיקוד ואל תירא לנקוט יזמה חדשה וגמרצת יותר.

(קריאה: אל תירא עבדי יצחק.)

אפשר לומר: אל תירא, ראש הממשלה יצחק רבין, קודם כל מהליכוד ומהמפד"ל. אל תיתן שיגררו אותך ליוזמת שלום, שיגררו את המדינה ליוזמת שלום, אל תמתין ללחץ המעצמות — עשה זאת לפניך.

יוחנן בדר (הליכוד):

ואם לא?

מאיר פעיל (מוקד):

גורר את אנשי הליכוד, על אף כל צעקותיהם. אני אף יודע מה יקרה למפד"ל בעוד יום או יומיים. אני מזדהה עם חבר הכנסת בן-אהרן, אילו צעקות יהיו כאן גם מכיוון זה. אלה שרוקדים בחוץ, נשמע חלק מהם מנסים להרקיד גם את הציבור בפנים. לא צריך להיגרר ליוזמת שלום, יש לגרור ליוזמת שלום.

ודבר שני שהוא חיוני ממש: אין צורך לחכות שלושה חודשים ולהמתין עד שאנשי המפד"ל יואילו בטובם, או לא יואילו, לשוב. שנה את מבנה הממשלה מיד, בערך בכיוון שרמזתי עליו קודם, אשר ועדת צוותי החשיבה של מפלגת העבודה רמזה עליו. יש להקים ממשל תוך ימים את המשרד לרווחה חברתית שיאחד 3-4 ואולי 5 משרדים נוכחיים, ויבנה אפארט שבביל להתמודד עם בעיית הפערים החברתיים, ואני מקווה שתוכן הפתרונות יהיה בנוסח ציוני סוציאליסטי. אני יכול להתמודד עם כל אנשי הליכוד. עלידי שיש מושג במלה "סוציאליסם", כי אני לא מתבייש בה. אני לא צריך להגיד לכם "תנועת העבודה", אני מדבר על סוציאליסם של ממש.

זוהי דרך-המלך היחידה לעצור את הסתערות הליכוד. רק בכך יהיה לממשלתך ייחוד של ממש. ואם תפעל כך, תוכל אף להגיע לכך שהמפד"ל תשוב לממשלה, אולי לאחר שתתפלג. ככל שתנקוט הממשלה קו

ידי שליחה. הממשלה הזאת יכלה מבחינת פראגמאטיקה להסכים לדתיים, אבל היא אמרה: לא, היא אינה מסכימה לוותר לדתיים בדברים שיוכלו לערער את היחסים שלנו עם חלקים חשובים של יהדות ארצות-הברית. היא גם אמרה לאנשי הליכוד: לא ייתכן דבר והיפוכו, לא ייתכן שאתם תתנגדו להסדרים מדיניים, שמטבע הדברים בנויים על פשרות וויתורים, ואתם תשתתפו באותה ממשלה.

לכן אני סבור, חברי הכנסת, שהממשלה הזאת מושתתת על קו, אולי, יותר ברור מאשר ממשלות קודמות. הנני רוצה לקוות שהממשלה הזאת לא תהיה ממשלת הסטאטוס-קוו. זוהי ממשלה חדשה בהרכבה. אני מקווה שהיא תהיה גם חדשה בדרכי ניהול ובפתרונות. עדיין לא היתה ממשלה המבטאה תילופי משמרות כה ראדיקאליים, ואולי אף יותר מדי מרחיקים לכת. אבל נראה שאנחנו נמצאים בסיום תקופה, בחתימת תקופה ובהתחלת תקופה חדשה. לכן אני מקווה שהממשלה הזאת, ראשית כל, תצטיין לא רק בביצוע, אלא תהיה גם ממשלת חזון וחידוש ערכים בחברתנו, תעודד את העם ותוציא אותו מהדכאון והמעוקה שבה הוא שרוי.

שנית, אני מקווה שזו תהיה ממשלה שתצטיין בפתוחות לרעיונות חדשים ולפתרונות חדשים.

שלישית, אני מקווה שזו תהיה ממשלה שתניש לרעה-אירגון של הממשלה ושל החיים הציבוריים שלנו. לא מעט דובר על המבנה המיושן של הממשלה. ראש הממשלה החדש ציין היום בדבריו שזה אחד התפקידים העומדים לפני הממשלה הזאת, ואני מקווה שהדבר הזה יבוצע.

אנחנו מכירים את ראש הממשלה המיועד ויודעים את כושרו האירגוני והמינהלי, את יכולת האנאליזה והסינתזה שיש לו. הוא ציטרך להשתמש בכל אלה כדי לחדש את פני הממשלה, ועלי-ידי זה לחדש גם את פני המדינה.

רביעית, יש לנצל את תקופת הרגיעה, שהחלה רק לפני כמה ימים ואיש איננו יודע כמה זמן היא תימשך, להיערכות חדשה של הח"ל, לשיקומו, להתרענונותו, לתיקון הליקויים שנתגלו בתוכו ולהתעצמותו, כי היא דרושה מאוד. וגם לתפקיד הזה יש לראש הממשלה המיועד כישורים אופטימאליים. אבל, חברי הכנסת, אני מקווה שהממשלה הזאת לא תהיה ממשלת סטאטוס-קוו גם בעניין המדיני. יש צורך להפסיק את קידוש הסטאטוס-קוו בתחום המדיני. אני חושש שקידוש הסטאטוס-קוו בתחום המדיני היה אבי אבותיה של מלחמת יום-הכיפורים. הוא הביא להפתעה, הוא הביא אחר כך לתוצאות הפוליטיות הקשות של הפתעה זו. אנחנו מצפים מהממשלה הזאת שתהיה ממשלה של יומה מדינית, של יומות שלום, של רעיונות חדשים בנושא הפלשתינאי וגם של אופנסיבה מדינית ברחבי העולם.

אנחנו איבדנו את הקשרים שלנו כמעט עם כל ארצות אפריקה ואנחנו נמצאים ביחסים די מתוחים ובלתי-משביע-רצון עם ארצות אירופה וחלק מארצות אסיה ואמריקה הדרומית. אני מקווה שגם בתחום הזה הממשלה תתחיל באופנסיבה חדשה.

אני מקווה שהממשלה הזאת לא תהיה ממשלת סטאטוס-קוו בתחום הסוציאלי. דווקא בתקופה זו אנו זקוקים לעם הומוגני ומלוכד, והשאפה להיות אומה

ממשלה להתעניין במצבם ולדאוג להם, לעתידם ולגורלם. אני מבקש גם לדאוג לענייני היחידה הדרונית בצה"ל ולהעלות את רמתה. נחושה החלטתם של אנשי היחידה וגם של בני משפחותיהם להוסיף ולהגן על גבולות המולדת הזאת.

לבסוף אני תפילה לאל, כי יצליח את דרכה של הממשלה וכי בתקופת כהונתה יתגשם השלום הנספך בין ישראל לשכנותיה וישרור שלום בעולם כולו.

הי"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שערי, ואחריו לחבר-הכנסת רפאל.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, התייצבותה של ממשלת רבין לפני הכנסת צריכה להיות ראשית סיום המשבר אשר פקד את חיינו הציבוריים והמדיניים מאז מלחמת יום-הכיפורים וזה שמונה חודשים איננו נותן מנות לחברתנו.

עדיין לא היתה ממשלה שמצפים לה תפקידים כה קשים, אתגרים כה מרובים ובעיות כה מסובכות. אינני בטוח שזו הממשלה הטובה ביותר מבחינת הרצון, אך היא היחידה האפשרית כתוצאה מבחירות דצמבר 1973, דו"ח ועדת-אגרנט, הרצון לנהל מדיניות חוץ ובטחון מוגדרת ואי-נכונות לכניעה לתביעות הדתיים,

חברי הכנסת, בממשלה הזאת חסרים הדתיים הל-אומיים, שלא הצטרפו אליה מרצונם. שלהם, וגם אין בתוכה אנשי הליכוד. אנשי המפד"ל לא הצטרפו לממשלה מרצונם שלהם, ולדעתי הם חזרו על המשגה של גח"ל באוגוסט 1970. אז עזב גח"ל את הממשלה לא בגלל מעשי הממשלה, אלא בגלל הצהרה מדינית שביטאה כוונות מסוימות, אבל עדיין לא מעשים. כעת הם מצטערים על כך. אני הייתי מבין אילו אני עוזב המפד"ל היו מחליטים לעזוב את הממשלה בעוד שנה, בסיום עבודת הוועדה המיוחדת לענייני גיור, מפ-י שהם סבורים שהצעות הוועדה הזאת אינן מתקבלות על דעתם ומבחינה מצפונית הם אינם יכולים להי-שאר בממשלה. אבל לפי שעה הוועדה רק קמה, היא עדיין לא החליטה שום דבר. אני רוצה לשאול את ד"ר בורג אשר דיבר לפני ואת ד"ר רפאל: מה אצה לכם הדרך? למה אתם צריכים לעשות את המשגה שע-שה גח"ל באוגוסט 1970, שעזב את הממשלה בלי שתהיה לו סיבה של ממש? ומשונה הוא שהליכוד רוצה לתקן בדעת-הקהל את השגיאה שעשה גח"ל באוגוסט 1970. אז עזב גח"ל ממשלה שלא נסוגה וכעת רוצה הליכוד לחזור לממשלה שכן נסוגה, אמנם במסגרת הפרדת הכוחות, גם בדורים וגם בצפון. אבל הליכוד התנגד לשני ההסדרים האלה וכעת הוא אומר: קבלו אותי לממשלה כפי שהיא. לא דורשים מהממשלה לוותר על הסכמתה להחלטה 242, לא דורשים לבטל את הסכם ההפרדה, גם אי-אפשר. הליכוד היה מוכן להצטרף לממשלה לפני הפרדת הכוחות עם סוריה.

אני סבור, אדוני היושב-ראש, שעצם העובדה שהי-ממשלה הזאת עמדה על קו מסוים, גם בעניינים דתיים וגם בענייני חוץ ובטחון, שהיא דוגלת במדיניות מסו-ייתת — עובדה זו מגדירה אותה כממשלה שהיא נו-קטת עקרונות מסויימים. יש לפעמים גם הגדרה על-

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) (שערי, נבון, זילברברג, קשת, רפאל, אלוני, שובל) —

כוחה יהיה להרים את המשימות המצפות לה ולהתחיל התחלה חדשה ונועות שהציע אותנו קדימה.

היו"ר ב. צ. קשת :

רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל, ואחריו לחבר הכנסת אבו רביעה.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית) :

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, הממשלה החדשה שמכה ידיה ואף אימצה לעצמה את קווי היסוד של הממשלה היוצאת בלי לשנות בהם דבר. אם מתייחסים ברצינות לקווי יסוד ואין הופכים אותם למצוות אג"ש מלומדה, הרי לפנינו מצע לממשלה לאומית שיכולה לשמש המשך לא רק לממשלה היוצאת שנבחרה לפני כשלושה חודשים, כי אם גם המשך לממשלת הליכוד הלאומי שמלפני חמש שנים. כי הרי הפרק המדיני שבקווי היסוד, שהוא כביכול הנושא לחילוקי המפלגות היריבות, הועתק בשלמותו מקווי היסוד של ממשלת תשל"ש שבניסוחם השתתפו כולנו יחד עם נציגי גח"ל.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח) :
פלום ההחלטה 242 ?

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית) :
עוד אגיע אליך, גבירתי.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח) :
אין לי ספק.

זלמן שובל (הליכוד) :
זו הבטחה או איום ?

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית) :
בכל אופן, בפי אין אף מלת ביקורת על קווי יסוד אלה שהייתי שותף בחיבורם. ואמנם הערכתי הליכתם של אנשי המערך לקראתנו גם כאשר הצטרכו לסטות ממצעם הסיעתי. קואליציה בין בעלי דעות מנוגדות מחייבת כידוע ויתורים הדדיים והתפשרות. אך בזה הרגע מעסיקה אותי השאלה עם מי נאלצה סיעת המערך להתפשר הפעם. למי הפריעו עכשיו ניסוחי י"ד העיקרים שלה ? לאנשי ל"ע ? לאנשי ר"צ היוניים יותר מהמערך ? למה ומפני מה היא גונות עתה את האמת הפוליטית שלה ? הרי אפילו בין נציגיה היא ייעדרו הפעם כמעט כל הלוחמים על מסמך גלילי, וזולת השר גלילי עצמו כמעט כל נציגות המערך בממשלה, לרבות התגבורת החדשה, היא בעד מדיניות של התפשרות טריטוריאלית וויתורים מרחיקי לכת. מניין לנו ההתפלות העצמית עד כדי אי-נגיעה בקווי היסוד ?

ייתכנו לכך שני הסברים, ושניהם שליליים, לדעתי. אפשר שחברי הממשלה החדשה, וראש הממשלה המיועד בתוכם, אינם מתייחסים חשיבות לקווי יסוד. אולי לדעתם מצע לחוד ומעשה לחוד. אם כן, אם זה חלילה נכון, הרי זו גישה צינית לתכנית ממשלתית מוצהרת! אם אמנם אין הכוונה לבצע את הנאמר כאן בשם הממשלה, והרכבה האישי אמנם מרמז כי רוב חבריה אין לבם שלם עם עיקרי המצע, הרי ודאי שאין לתת אמון בממשלה כזו. אולם ייתכן שמרכיבי הממשלה החדשה לא טרחו לשנות את קווי היסוד כי

ללא עניין איננה סיסמה ריקה מיכולת ביצוע. אפשר להגיע לכך.

בעניין זה יש להקים משרד לרווחה סוציאלית וכן לנקוט במדיניות סוציאלית חדשה. ואולי כאן יש צורך לשחוט כמה פקות קדושות ואני רוצה לקוות שראש הממשלה החדש והממשלה החדשה יגשו לנושא הזה לא לפי דפוסי מיושנים, יהיו מוכנים לריאורגאניזציה של מערכת הביטוח הסוציאלי ולהשתית אותה על יסודות ממלכתיים, וכן יהיו מוכנים לשיפורים ושינויים ראדיקאליים בתחום השירותים הסוציאליים.

שישית, יש צורך לא לקיים את הסטאטוס-קוו בתחום הכלכלי. בזמן האחרון אנחנו נוקטים קו פאטליסטי כמעט בתחום זה ואומרים : מה אפשר לעשות, יש אינפלציה בכל העולם וגם אצלנו. אפשר להקטין את ממדי האינפלציה, אפשר להקטין את הגרעון במאזן התשלומים, אפשר למנוע דילדול קאטאסטרופאלי של יתרות מטבע-חוץ.

לבסוף אני רוצה להגיד כמה מלים על דבר מעצבי שנתגלה באחרונה בחיינו הציבוריים. חבר הכנסת בגין הרבה לצטט בהנאה ובאירוניה את דברי אישי המערך על אישי המערך. אפשר להביא גם ציטטות בשפע של דברי אנשי הליכוד על אנשי ליכוד בתקופות שונות.

יצחק נבון (המערך) :
למשל ?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית) :
אין צורך. אזכיר למשל, מה שאמר חבר הכנסת תמיר על חבר הכנסת בגין בתקופות מסוימות.

יצחק נבון (המערך) :
למשל, מה אמר ?

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית) :
"לא ידוע לי".

אברהם זילברברג (המערך) :
גם חבר הכנסת בגין כבר שכת.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית) :
כדי לומר זאת אצטרך לקבל תוספת זמן על חשבונכם.

כל מה שקראנו ושמענו בתקופה האחרונה מעיד על העדר תרבות של יחסי אנוש בחיים הפוליטיים. נדמה שלאחר שיעלם הקאניבאליזם באפריקה, עוד נמצא אותו בחיים הפוליטיים בישראל. לדעתי יש צורך בשינוי ראדיקאלי בעניין זה. אנחנו צריכים להתרגל לכך שאפשר לבצע שינויים, אפשר לחייב אותם, אפשר להתנגד להם, אבל אין צורך להשמיץ ואין צורך בהודמנות זו לעשות ניתוחים פסכודו-פסיכולוגיים ול-השפיל מישהו אחר. יש צורך לא רק למלא תפקיד בכבוד, צריך גם לעתים לדעת לסיים אותו בכבוד.

אני רוצה לקוות, חברי הכנסת, שהממשלה החדשה תתגבר על המעקה שהעם שריו בה כעת, על התיסכול, על האמונה שנפגמה ועל האמון שנפגע, ואנחנו מקווים שהממשלה החדשה תהיה לא רק חדשה בהרכבה אלא גם מחדשת בפעולותיה וברעיונותיה, וב-

את המשבר החברתי במדינה ואין בהן סיכוי לשינוי של ממש? או אולי ייזכר המצביא שלמעשה עומדות לרשותו עתודות בלתי-מופיעות וכי יש ביכולתו להקים ממשלה של אחדות לאומית המבוססת על סיעות המ" ערך, הליכוד, המפד"ל, החזית התורתית ול"ע — גם כשסיעת ר"ק תצביע נגדה? ממשלה כזאת שתתבסס על 112 חברי כנסת תזכה באמון העם כולו, הרוצה בהנהגה מלוכדת שתתמודד בכל הבעיות הגדולות שלפנינו. ואם בגלל כך לא שינה מר רבין את קווי היסוד והשאירים כמות שהם למען יוכלו לשמש מצע לממשלה רחבת-בסיס כפי שרמזנו — יפה עשה. אולם אם אמנם כן הדבר, אין להשתעשע בנסיגות ודחיות. יש לעשות זאת מיד. הרי ברור שממשלה קטועה, חסרת בסיס קיום, לא תחזיק מעמד זמן רב.

חברי הכנסת, איני יכול שלא להגיב על הדברים הכנים שהופנו היום לעברנו מעל במה זו מפי כמה דו"ר רים ובייחוד מפיו של חבר-הכנסת יצחק בן-אהרן, שעם כל היריבות הרוחנית בינינו הוא ידע תמיד ויודע גם היום להעריך כראוי תוצאות השתופות בין תנועת העבודה הכללית והפועל הדתי לעם ולמדינה. אני שותף לחרדה לגבי ההתפתחויות הצפויות. ריב זמני עלול לגרום לקרע שילך ויתרחב עם הזמן, קרע שכו" לנו נתקשה לאחות אותו גם אם נרצה בכך.

היו"ר ב. צ. קשת:
חבר הכנסת רפאל, אתה צריך לסיים.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):
עוד שתי דקות.

היו"ר ב. צ. קשת:
אני רואה את הדפים שלפניך. זה יימשך יותר משתי דקות. אתה צריך לסיים כי עבר הזמן.

יצחק נבון (המערך):
אנו רוצים לשמוע תשובה.

היו"ר ב. צ. קשת:
אני מצטער, מר נבון, אתה מחלק ירושה שאינה שלך. הכל חולק.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):
לעיני אינם עומדים שיקולי שלטון והשפעה של-טונית. תנועה עשירית שרשים כשלנו האמונה על דעות ואמונות תגלה בתוכה כוח ורוח לגדול ול-השפיע בכל מצב. מה שמזאיק אותי הוא החשש שמא המעמד הפארלאמנטארי והציבורי החדש יסיט אותנו מעמדות עקרוניות, בדיבור ובכתב, ונימצא שלא מר-צון, מכוח הדינאמיקה האופוזיציונית, מתנכסם חברינו ודור צעיר לראייה חדשה, שונה, שלא התכוונו אליה. עם זאת אדגיש שאין אנו חשודים בנקיטת עמדה המ-נגדת להשקפתנו אך ורק כדי לגנח את הממשלה ותוך כוונות אופוזיציוניות בלבד. נשקול כל נושא לגופו, אולם בכך לא נפתח כווננו האופוזיציוני. ממשלה זו גרועה בעינינו והיא תזמן לנו הרבה סיבות המצדי-קות מלחמה נגדה.

למה לא ניסה חבר-הכנסת בן-אהרן להטיף, ולו גם בפחות פאתוס, משהו גם לחברי סיעתו? האם אמנם בדק למה ובשל מה לא קמה הממשלה אתנו?

בליבם פנימה הם עצמם יודעים שזו ממשלה לחד יומא, לתקופת מעבר קצרה, ללא תקוות קיום.

שרי-התיירות מ. קול:
אילו הסכמנו ל"מי הוא יהודי" היית מצטרף לממ-שלה.

יצחק רפאל (חזית דתית לאומית):
השר קול, אילו הצטרפנו לממשלה זו היתה לה אפשרות קיום.

(קריאה: מסכת יומא.)

בהערכה זו אנו אמנם שותפים לשובשיגי הקו-אליציה החדשה. ודאי שממשלה על בסיס פארלאמנטארי מצומצם, שכמותו לצימצום עוד לא היה בשום ממ-שלה קודמת, נדונה לכשלון בעבודתה היומיומית. אמ-נם היום תיהנה הממשלה מתמיכת הקולות הקומור-ניסטיים, האדומים והכחולים, אולם ספק אם תרחיק להגיע בצליעתה על קביים מושאלים ומזדמנים.

נדמה שמרכיבי הקואליציה מודעים גם לעובדה שבהעדר אותם בעלי המוניטין הנודעים שהו-סיפו לממשלה משקל וחשיבות בעם ובעולם נחלש מעמדה ויפחת האמון בה. נשים נא לב גם לכך שבממשלה החדשה לא רק שחלו חילופין כה יסו-רים במשמרות השרים — אפילו השרים הממשיכים בכהונתם לא נשארו בתפקידיהם. ידענו שבכל מפעל גדול ומסודר קיימת שיטת חליפין רוטאציונית לשם שמירה על רציפות ועל הסדר הטוב. ואילו כאן בממ-שלה יבואו בבת אחת שרים חדשים לרוב המשרדים, כל אחד ושיטתו, כל אחד וגישתו המיוחדת, כל אחד ויצרו לשנות — וקשה לחזות מראש כיצד יתארגן הבאלאגן הגדול הזה בלי שינוקו עניינים רבים וגדולים. והבעיות העומדות לפנינו הרי אף הן ידועות לכל. אין שום תחום בחיינו שיהא שלו ורגוע. בכל תחום רבה התסיסה ומרובים הקשיים.

לעיני לשקם את צבאנו ולבנות מחדש את עוצ-מתו. במערכה המדינית צפויות לנו התמודדויות אי-תנים. משקנו נאבק על קיומו וכל תחזיות המומחים מבשרות הידרדרות נוספת. בחלקי חברתנו דבקה רוח נכאים הגובלת עם אותות ייאוש חלילה. העם בתפוצות תוהה לסימני הבהוה. בעלייה הגענו לשפל ששנים לא ידענו דוגמתו. סיבות השפל אינן רק בליקויי אירגון וקליטה. ניטיב לעשות אם נחפש אותן בתוך החברה הנבוכה שלנו ובמצבה המעורער.

הרי יצחק רבין הוא אלא ספק איש צבא מהולל. האם לא יבין שלעומת כל אלה, בתוך המצוקה הגדלה וגוברת, הוא חייב בהערכת מצב חדשה? האין הוא סבור שלקראת היעדים הרבים והקשים גדודי ממשלתו הם דלים ומדולדלים, וסעדו העיקרי הוא סעד הרצים משמאל, שלפי הגדרת עצמו ויועציו הם בבחינת "זוכים בפס" —

(קריאה: הרצים היו סריסים.)

— ללא שרשי קבע בציבוריות שלנו, ותקוות חיוקין לבל יתמוטט היא תמיכתם של חברי הכנסת וילגר ותופיק טובי.

האומנם יתנחם מר רבין שבסכנת מפולת לממ-שלתו יבקש מוצא לעצמו בהטלת המדינה למערכת בחירות קשה לעת חירום כזאת, בחירות שאך יחריפו

דינות העולם באשר יש לו עבר עשיר בשירות המדינה. מר רבין כיהן בימי חייו בשני תפקידים עיקריים אשר יש להם חשיבות רבה בישראל. האחד — בתחום הפנים, בבניין כוחה של המדינה; והאחר — בתחום החוץ, כאשר הרחיב את יריעת יחסיו עם המדינה הגדולה והעצומה ביותר בעולם, היא ארצות-הברית. בתקופת כהונתו בארצות-הברית הידק מר רבין את הקשרים עמה וזכה להערכתם המלאה של מנהיגי האו"ם מה האמריקנית, בהם הנשיא ניקסון ועוזרו לשעבר מר קיסינג'ר, המכהן כיום כשר החוץ.

בשם רשימתי החלטתי לתמוך בממשלתו של מר יצחק רבין ללא תנאים מוקדמים, לאחר שעמדתי מתוך נאומי על כוונותי הטובות כלפי האינטרסים של העם כולו.

אשר לבעיות הפנים בכלל ולבעיותינו אנו, הב"דואים והכפריים בפרט, הרי אנו מקווים כי יימצא מי שיקשיב לנו ויפעל לפתרון הבעיות בצורה מתאימה. במיוחד אמור הדבר לגבי בעיית אדמות ערביי ישראל. ואנו מקווים כי הממשלה החדשה תפעל לשוויון בין שכבות העם ללא הבדל דת או דעות.

חברי הכנסת, אשר לביקורת שהוטחה כלפי הממשלה החדשה בראשותו של מר רבין ושנאמר עליה כי היא תלויה בקולותיהם של חברי הכנסת הערבים, רצוני לומר כי אם הדבר רומז על משהו — הרי הוא רומז על החשיבות שבהשתתפותו של הבוחר הערבי בתחום הפוליטי, דבר המבטיח את אחד היסודות הדמוקרטיים במדינת ישראל.

לפני שאסיים את נאומי רצוני לפנות למפלגות ולחברי הכנסת שהשתתפו בממשלה הקואליציונית הקודמת ולקרוא להם לתמוך בממשלתו של מר רבין. הדרך פתוחה לפניכם להשתתף בממשלה, לאפשר לה לבצע משימותיה ולהגשים את דרישות העם והמדינה, ולא לחשוב רק על אינטרסים מפלגתיים שיש להם חשיבות משנית בחיינו החברתיים.

הו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם זילברברג, ואחריו ריו לחבר הכנסת שמואל תמיר.

אברהם זילברברג (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת דוד קורן אמר כאן שיצביע בעד הממשלה אם כי איננו שלם כל כך עם עצמו. לזכותה של הסיעה שאני שייך לה ייאמר של-חבריה ניתן להופיע מעל במת הכנסת תוך הבעת דעות שונות. ומי שאינו שלם עם עצמו יכול לבטא זאת מעל במת הכנסת. אני אצביע בעד הממשלה הזאת בלב בלב ובמצפון נקי. אני מניח שיש מישהו באופוזיציה שגם הוא חושב שאפשר להצביע בעד ממשלה זו. אני מצטער שהדבר לא בא לידי ביטוי בוויכוח שנערך כאן היום. אינני מתאר לי שכל חברי האופוזיציה חושבים מחשבה אחת. אני יודע כי חברים שעברו ממנהל למחנה יש ביניהם דעות שונות, ולא כולם בעלי דעה אחת. אני חושב שכאשר מר-כיבים ממשלה חדשה ויש מישהו באופוזיציה מחברי סיעתו החושב אחרת, יביע דעתו מעל במת הכנסת ולא רק בשיחות פרטיות. אין שום עוול בכך.

גדולתה של ממשלה זו — — —

משום מה נדחתה הפשרה המוצעת על-ידינו? האם בדבר שהוא לנו יסוד ועיקר, תוכן ומהות, לא יכול היה המערך לוותר לנו בגלל עקשות ונוקשות בלבד? עם כל הערכתם המוצהרת למחנה החלוצי הדתי — האם העלה מישהו על הדעת שבימי מבוכה לדור הצעיר, כשהמוצא היחיד נראה בשביל המוביל לערכי תרבותנו המקורית ולמסורת דורות, יועמד בראש משרד החינוך והתרבות איש רוח מהמחנה הדתי? מה רע היה בכך למדינה, לעם, לחינוך, לעתידנו בארצנו? ביחסים בינינו, חברי הכנסת בן-אהרן, הגענו למשבר ששאלת הליכי הגיון הוא רק אחד מביטוייו. המשבר הוא עמוק יותר, ואני מסכים שיש לטפל בו ממעמקים, באופן יסודי, טיפול שרשי.

ולבסוף, חברי הכנסת, הרחקת נציגותה של היהדות הדתית-לאומית מהנהגת המדינה והחלפת אישיה במר-קידה את מחולל-השדים ב"דתיאדה" גורמת אמנם הנאה למר מאיר פעיל והוא יוצא מכליו מרוב שמחה עד כדי התנדבות לתמוך בממשלה. אולם זהו משחק מסוכן מאוד. זהו נסיון לביטול השותפות הפוריה רבת-השנים בין תנועת העבודה והציונות הדתית. זהו צעד מידרדר לקרע בין דת ומדינה, לפירוד בעם. האזרח האחראי דוחה משחק זה. העם בתפוצות לא ישלים עמו. אם הדרך היא להרחבת הבסיס הממשלתי, תהא נא דרך זו קצרה ככל האפשר, ברורה וחד-משמעית. אולם כל עוד תתקיים הממשלה הזאת במתכונתה הקיימת ובה-כבה הנוכחית אין לנו ולא יהיה לנו אמון בה. נצביע נגדה, נילחם עד רדתה.

הו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אבו רביעה, ואחריו לחבר הכנסת זילברברג.

חמאד אבו רביעה (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מראשית תקופת כהונתה של הכנסת השמינית הכרזתי כי מטרתה של הרשימה הערבית לבדואים ולכפריים, שאני מייצגה, היא לטפל בענייני הבדואים והכפריים ולפתור את בעיותיהם. אמרתי גם ששאיפתם העיקרית של הבדואים והכפריים היא שתקום ממשלה ישראלית שתפעל למען השלום.

היום אנו נפרדים מממשלתה של הגברת מאיר שעמדה לפני קשיים גדולים וחמורים שפקדו את המדינה. בהזדמנות זו ברצוני להביע את תודתי לחברי הממשלה היוצאת בכלל, ובמיוחד לגברת גולדה מאיר, לאחר שהיה לי הכבוד לכהן בכנסת במשך ארבעת החודשים החולפים בתקופת כהונתה של הגברת מאיר כראש ממשלה. החלטותיה ופעולותיה של הממשלה היוצאת בראשותה של הגברת גולדה מאיר יירשמו בהיסטוריה המזהירה של מדינת ישראל. אני מאחל לגברת מאיר הצלחה במעשיה, ומקווה כי תמשיך לשרת את המולדת.

פעולתה האחרונה של הממשלה היוצאת עמדה בסיומן חתימת ההסכם להפרדת הכוחות בחזית הישראלי-סורית, בדומה להסכם ההפרדה שנחתם בחזית ישראל-מצרים. בעקבות ההסכמים נדמו התוחמים, העבויים החלו חוזרים לארצם, הדרך לחתימת ההסכמים לשלום יציב נסללה לפני הממשלה החדשה.

חברי הכנסת, אישיותו של מר רבין מוכרת במ-

אתם קוראים לכך ממשלת אחווה ורעות, כל מה שכתוב בכתובה.

אריאל שרון (הליכוד):

תטיף לנו מוסר. אנחנו מתגעגעים להטפת המוסר שלך.

אברהם זילברברג (המערך):

זה הנאום הראשון שלי שאתה שומע. אף פעם אין לך סבלנות לשמוע.

אריאל שרון (הליכוד):

שמעתי כבר מאה נאומים.

אברהם זילברברג (המערך):

אל תקלקל את היחסים. אני אינני מעוניין בזה. ואתה גם לא תצליח בכך. תן לי להמשיך בדברי. לא כל דבר שאתה אומר, אני מסכים לו.

רבים שואלים: מדוע לא ממשלת ליכוד? יכול להיות שאין הם מקבלים את התשובה שאנו נותנים להם. אבל די אם הקשיבו לשני הוויכוחים שהיו בכנסת, ביום ה' והיום, כדי לקבל את התשובה. אל יקבלו את התשובה של המערך. די שיקשיבו למה שנאמר על-ידי הליכוד; די שהקשיבו למה שנאמר על-ידי הליכוד בעניין הפרדת כוחות.

חברי הכנסת, יש קצת שמחה בלבם של אנשים בישראל עם שובם של הבנים מהשבי הסורי. יש קצת תקווה בלבם של האנשים כאשר הם רואים שעול המדינה הוטל על כתפיהם של אנשים. מדוע לא נחזק תקווה זו? מה המטרה הזאת שהצבתם לעצמכם להוציא רגש זה של שמחה מלבבות האנשים ולהכניס בכוח רגש של עצב ויגון? מה התועלת שתצא מכך? האם לזה מחכה הציבור? איזה רווח יצאם לעם ישראל מכך. ליש תקווה בלבבות אנשים. מדוע לא נחזק תקווה זו? והסכם הפרדת הכוחות עם סוריה, זה שנוטע תקווה בלב האנשים, האם דבר של מה בכך הוא? האם יכולנו להשיגו בקלות? מדוע תזלזלו בהישגים, הישגים היקרים לכל אחד מאתנו, מדוע תרצו להמשיך ולחזק את הציבור במתח? היתה רגישות בציבור בעקבות מה שקרה בימים הראשונים של המלחמה. צריך להפיג רגישות זו ולהרגיע את הציבור.

(חברי הכנסת מ. ידיד קורא קריאת ביניים)

חברי הכנסת ידיד, הגישה שלכם גורמת לאי שקט בציבור. מדוע אתם עושים זאת? ואתם רוצים שנאלץ ללכת שאתם רוצים לשבת אתנו יחד באמת בממשלת ליכוד? יש שפה שמדברים בה כאשר רוצים לשבת יחד, ויש שפה שמדברים בה בעת גירושין. השפה שאחם נוקט טים אינה מובילה לישיבה יחד.

חברי הכנסת, אני רוצה לומר לחברי הכנסת רפאל: הרי באמת הוויכוח בינינו הוא אחר לגמרי. אתה שורף תף לכל הדברים הטובים שנעשו במדינה הזאת, ואנחנו מעוניינים להמשיך בכך. הוויכוח עם הליכוד — רק הציבור בבחירות יכריע בו, אף אחד לא יחטל את הוויכוח הזה. אבל אתך ועם מפלגתך יש לנו שפה משותפת במשך שנים. בינינו אין ויכוח מסוג זה שצריך ללכת לבחירות להכריע בו. ובכן, אני אומר לך: אני מבין שהוויכוח בינינו ובין המפלגה הוא ויכוח

יגאל הורביץ (הליכוד):
היא בקטנותה.

אברהם זילברברג (המערך):

היא עוד תוכיח את גדולתה. עוד ידה נטויה. ואתה, חברי הכנסת הורביץ, תעמוד במצבים נוחים שתוכל להסכים אתי.

עצם העברת הדגל מממשרת אחת לממשרת שנייה גם היא ראוייה להערכה. ומי שהקשיב היום לדברי חברי הכנסת בגין הבחין בהם שמץ של קנאה. חבר הכנסת בגין רצה להפיג את המתח והשתדל להופיע ברוח טובה. אך לפי הערכתי לא היתה כל-כך במקור מה. הוא אינו מסוגל לעשות זאת. הוא אינו מסוגל לעשות משהו כעין מה שנעשה על-ידי המפלגה הגדולה במדינה בצורה כל-כך מכובדת. אינני רוצה לומר שאין חברי כנסת בסיעת הליכוד ובסיעות אחרות שאינם מסוגלים להיות שרים בממשלה. יש כאלה. אבל אני מבקש מחברי הכנסת בגין, שלא יטשטש את הוויכוח הקיים בינינו. אנו ראינו את כוחו בזה שעמד על אידיאולוגיה מסוימת. היתה לו גישה אידיאולוגית משל עצמו. הוא לא ביסס את דבריו מעולם על דברים של אחרים. יש לו הרבה מה להגיד מעצמו. הוא אמר זאת בעבר, ואינני רוצה שיחדל לומר זאת. הוויכוח בינו לבין חברי הכנסת בן-אהרן לא נסתיים. נכון שכעת אין לו ויכוח עם מר רבין. אבל יש מי שמנהל את הוויכוח הזה. והוויכוח בינו ובין חברי הכנסת בן-אהרן לא נגמר. זהו ויכוח אידיאולוגי חשוב המתנהל על רמה גבוהה יותר מזו שניסה היום חברי הכנסת בגין בנאומו.

דור הממשיכים, אלה שנכנסים עכשיו לממשלה — דור הממשיכים הם גם אלה שהגיעו ארצה אחרי מלחמת השחרור — דור הממשיכים אינו מעוניין בחי-סול ויכוח זה. יכול להיות שפעם יחסלו אותו, אבל לא בצורה כזאת, לא בגישה כזאת ולא בכיוון זה. נשאר משהו לדורות הבאים. ואם חבר עובר ממחנה למחנה, אין זה אומר שאין ויכוח, שנסתיים הוויכוח. אותו חבר לא שלם בדעותיו ומנהל את הוויכוח עם עצמו. ואל יקום מישור יאמר: אני מכיר אתכם, הייתי אצלכם, כפי שנאמר בישיבה הקודמת בעניין הפרדת הכוחות.

אריאל שרון (הליכוד):

אני מכיר גם אתכם וגם אותך. אמרתי זאת ואני חוזר ואומר זאת.

אברהם זילברברג (המערך):

לא התכוונתי לאף אחד. אבל אם יש מישור מחברי הכנסת שאיכפת לו, אליו אני מתכוון.

חברי הכנסת בגין, יש רבים המחשיבים אותך כפי שאתה — אידיאולוג, בעל אידיאולוגיה מסוימת. יש לך ויכוח אידיאולוגי במשך עשרות שנים. תנהל אותו. אל תפרק מחיצות.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אל תפרק מחיצות, תשאיר אותן.

אברהם זילברברג (המערך):

יש רבים בעם ובמדינה הטוענים לממשלת ליכוד.

בודה והמערך, הוסיף ואמר כי "ממשלה זו אינה בע" לת כושר אינטלקטואלי ויכולת פעולה להנהיג את העם בתקופה קשה זאת", והדגיש כי "אלו אינן הע" רכות אלא עובדות".

השר לקליטת העלייה ש. רוזן :
צטט את דבריו אלה.

שמואל תמיר (הליכוד) :

אך שלא כדוגמת קברניטים אלה של מפלגת הע" בודה, לנגד עיני אמתימיה קבועה הבוחנת את הא" נשים, כישוריהם ומעשיהם לא מזוויות הראייה הצרה של סובייקטיביות משתנה אלא על רקע הנתונים שב" הם הם פועלים ולאור האתגרים הניצבים לפני כולנו, על כן לא העתרתי דברים מתחסדים על הממשלה היוצאת גם לעת התפטרותה, ולא אעשה כן היום, אך לעת פרישתה. אלא שרואה אני חובה, כאיש האו" פוויציה, להפנות מלים מספר לאחד משריה, מאחר שנמנית עם הראשונים שתבעו ממנו הסקת מסקנות בעקבות חלקו במחדלים הנוראים שקדמו למלחמת יום הכיפורים, הלא הוא שר הבטחון משה דיין. כמי שהיה משוכנע, ועודנו משוכנע, שמיד עם תום מלחמת יום הכיפורים חייב היה שר הבטחון להחזיר לעם את ייפוי-הכוח שקיבל ממנו — חש אני חובה מוסרית היום, שעה שהוא מניח את תיק הבטחון, להביע לו הוקרה אמיתית על תרומותיו, תרומות של חישול ושל השראה, בימים קשים ובשעות של התגברות. משוכ" נע אני שעם כל אכזבתו הקשה, הכאובה והמוצדקת של הציבור מפרקים שונים, בייחוד בתקופה האחרונה, במסכת פעולותיו של משה דיין, יהא שמור לו תמיד מקום חם בלב העם.

אדוני היושב-ראש, חברי האופוזיציה כבר עמדו על חולשותיה ועל נקודות התורפה של הממשלה המו" צעת. יושב-ראש ועדת החוץ והבטחון של הכנסת, ומי שהיה אחד משני המועמדים של המערך לבחירות המדינה, חבר-הכנסת יצחק נבון, הגדיל עשות: הוא נמנע מלהצביע בעדה באשר ראה בבחירת אחד מחב" ריה לצוות מום מוסרי, גום מוסרי כה חמור שאינו מאפשר לו להרים ידו למען כינונה.

יצחק נבון (המערך) :
לא אמרתי "מום מוסרי".

שמואל תמיר (הליכוד) :

אך בעיני, אדוני היו"ב/ראש, המבחן המכריע הוא אחד: האם הכוונה היא לתת לעם ממשלת המשך, או שמא מתכוון מד רבין לחת לישראל ממשלה חד" שה? סימנים רבים, לרבות חלק לא-מבוטל מן ההרכב, מצביעים על כך שהכוונה היא לממשלת המשך למד" שלות הקודמות, ולממשלה הקודמת, על כל חולייה. גם התבטאויות מסוימות מעוררות חששות עמוקים כי אכן כוונה הכוונה. ההימנעות המודעת מלנסות לכוון ממשלה לאומית רחבה היא התמורה בהוכחות בכיוון זה. ואם אכן ממשלת המשך היא זאת, הרי תהיה עוד דלה ואומללה מקודמותיה.

ואולם גם לאחר שאצביע היום בעד אי-אמון לממשלה הזאת, גם כאשר אפעל, ובדין אפעל, יחד עם חברי, כמיטב יכולתי, להעברתה של הממשלה הזאת מכהונתה ולקיום מהיר של בחירות חדשות, לא

על "מיהו יהודי". על זה הוויכוח. אל תכניס עוד בוויכוח זה את השאלה מי הם השרים, מיהו ראש הממשלה. לוויכוח כזה אל תכניס אותי, כי אין אני מעוניין בו ואתה אינך מעוניין בו. הבה נשאיר איפוא את הוויכוח רק על "מיהו יהודי", ואני מקווה שנמצא את הדרך ואת השפה המשותפת. ולא נרחיב את הוויכוח.

מה שאני רוצה עוד לבקש ממך: אל תסביר יותר מדי את עמדתך כאופוזיציה. יהיה לך מחד קשה להסביר את ההיפך. הבה נלך איפוא בנימה שבה אנח" נו רגילים להסתדר, ואני מקווה שנסתדר.

מנחם בגין (הליכוד) :

למי אתה מדבר? לחבר-הכנסת רפאל?

אברהם זילברברג (המערך) :
כן, לרפאל.

מנחם בגין (הליכוד) :

ובכן, מה אתה רוצה? שהוא לא יהיה באופוזיציה?

אברהם זילברברג (המערך) :

אני רוצה מה שאני רוצה, ואתה רוצה מה שא" תה רוצה, וזה ברור לכולנו.

ולבסוף, אני מאחל לראש הממשלה ולצוות שאני מתגאה בו — ואני מתגאה בו, חבר-הכנסת בגין, מותר להגיד גם דבר כזה — שיצליח לנהל את המדינה בכיוון שהציבור מטיל עליהם ויצליחו למלא את משאלת העם לטובה.

מנחם בגין (הליכוד) :
אמן.

אברהם זילברברג (המערך) :
זהו. לפחות בזה אתה מסכים.

היו"ר ב. צ. קשת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו לחבר-הכנסת ישראל קרגמן. חבר הכנסת קרגמן הוא אחרון המשתתפים בדיון זה.

שמואל תמיר (הליכוד) :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, זוהי שעה של בין-השמשות. היום מפנה את הוירה האחרונה בשורת הממשלות שבראשן ניצבו בני דור המייסדים ומתכוון לקבל לידיו את המשימה — בתנאים אכזריים — הר" כב אחר שבראשו מתייצב איש דור ההמשך.

אילו הייתי איש מפלגת העבודה היו דברי נחרצים וסופיים, כפי שנהגו כמה מעמודי התווך של מפלגת העבודה שעה שמצאו עצמם מחוץ למסגרת שלטונית. כך גילה היועץ הבכיר של ראש הממשלה, השך יעקב שמשון שפירא, במפתיע, שעה אחת לאחר פרי" שתו, כי "כל עוד יהיו גולדה, דיין וגלילי בשלטון לא ייכון השלום". וכך גם אמר דברה ודוברת הראשי של הממשלה היוצאת, האמון יותר מכל איש אחר במערך על דיוק הניסוח ושפעת הביטוי; כך תיאר שר החוץ אבא אבן את הממשלה המוצעת היום באמרו שהיא "כסוכה גופלת שאין בה אורך ימים, יציבות קיום וכושר עמידה בפני מבחני השעה". שר החוץ, העתיד להישאר אחד מעמודי התווך של מפלגת הע-

דרושים גם לב פתוח, תבונת עשייה, אהבת אחים, ועל הכל: העדפת טובת האומה ובניה על כל שיקול מס-לגתי, יוקרה כיתתית וחשבון אישי.

האם ההרכב הזה שהבאת לפנינו, חברי-הכנסת יצחק רבין, מוכשר, מסוגל ויכול להתרומם ולהרים את המעמסה האדירה והנעלה הזאת? דומני שהערכתך ותשובתך אינן יכולות להיות שונות בהרבה מתשובתי החד-משמעית. אך כבן דור ההמשך החש את החוויות הממלאות אותך; כמי שצמח מן הקרקע הזאת באותה תקופה עצמה וחי, במחנה אחר אך תחת אותם השמים, בכל הסערות, המלחמות, היגונות והתקוות שהביאו אותנו עד היום, לא אבוא לשלול ממך מראש את האש-ראי שעה שאחריות עליונה עומדת להיות מופקדת בידיך ואחזק עומד לצאת לדרך.

לשבת או לחסד — נשפט אותך ואתכם על-פי מעשיכם. ניאבק בכם בכל מאוודנו ונגייס את כל הכוחות למאבק נוכח כל מגמה מסוכנת; אך נעודד אתכם בכל צעד חיובי. אני רוצה לקוות שספקותי הקשים, הקשים עד מאוד, יתבדו; אני רוצה לקוות כי על איש המפלגה יגברו החייל והשגריר; אני רוצה לקוות כי תעלה על דרך המלך, על הדרך הממלכתית, שתלכד את כל העם ואת מנהיגותו, וכי על אף השעה המדכדכת של עכשיו לא ירחק היום ונפעל כולנו, יחד, בשיר רותו של העם הטוב והגדול הזה ונביא אותו לחוף מבטחים.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לאחרון המשתתפים בדיון זה, חברי-הכנסת ישראל קרגמן.

ישראל קרגמן (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת בכבדה, בשולי הדיון הממושך והטוב, בעל רמה וללא הפרעות — ואני מציין זאת בחיוב — אעיר כמה הערות. חלילה לי לחלוק על דבריו של חבר הכנסת שמואל תמיר, שכולנו, ללא יוצא מהכלל, מתייחסים אל אותם כוחות נאמנים לעם. אבל בין הכוחות הנאמנים לעם יש תפיסות מהותיות שונות. לפעמים קשה לי לרדת למעמקי ההגיון של כמה חברי כנסת המטיפים לממשלת ליכוד לאומי, שעה שהשאלה איננה שאלה מיניסטריאלית אלא כושר ניהול המדינה. הממשלה איננה מועדון לוויתורים ולדינאות בנושאים פילוסופיים, אלא היא מקום לדיונים פוליטיים והכרעות פוליטיות. אני מכבד דעות של הזולת גם כאשר אינני מסכים להן, אבל התרוצצות פנימית של תפיסות שונות בתחום ניהול המדינה, בענייני מדינאות בתוך הממשלה, כפי שהתבטאה בדיבורים, בנוסחאות ובוויכוחים ושאי-אפשר להתעלם ממנה —

עקיבא גוף (הליכוד):

אתה מתכוון לוויתור בין שר הבריאות ושר הבטחון החדש?

ישראל קרגמן (המערך):

— — — התרוצצות פנימית זו מונעת אפשרות של הקמת ממשלת ליכוד לאומי, כי הממשלה צריכה לנווט את הספינה, היא מקבלת לכך מאנדאט. יש לה מדיניות, יש לה קווי יסוד, יש החלטות הממשלה אשר נתקבלו בכנסת הקודמת, החלטות אשר מנתות גם אותה

אתעלם מן העובדה שיש בהרכב הזה גם אישים, ובהם מרכיב הממשלה הנוכחית, שבאופן טבעי מקומם יכידם בממשלת חירום לאומית. תהא זו טראגדיה לאומית אם יכלתם וכישוריהם של אותם אישים ישקעו ויטעו ביוון הדרך-לא-דרך של הממשלה היוצאת. והריני מאחל להם שייחלצו מיד אלה שבצר להם ובאין ברירה נאלצו להעביר אליהם את השרביט.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כמי שמשוכנע שהחתימה לקיומה של מדינת ישראל בשלום חייבת להיות הצו העליון של חיינו, גברה חרדתי למשמע דברי של מרכיב הממשלה, במפורש או מכללא, בדבר הנכונות להמיר את התביעה החד-משמעית לשלום בהסדרים ביניים שבעדם נשלם מחיר יקר שאינו ניתן להשבה ושהמציאות הוכיחה כי אין בהם, בהסדרים אלה, כדי לעמוד ברוח בלתי-מצויה או אף מצויה. הגדולות בסכנות האורבות לנו עתה הן הפיתוי, השידול והלחץ המופעלים עלינו ללכת שבי, כבעבר, למלכודת ההסדרים החלקיים שהחזירו אותנו, שוב ושוב, תמיד בתנאים אכזריים יותר, אל לוע המלחמה. לעומת זאת, טוב הדבר שביום שבו התלכדו בקויר כל אירגוני הרוח סביב תוכנית אחידה וחד-משמעית לחיסול ישראל, הושמעה עלי-ידי הפועל הראשון הממשלה התנגדות חד-משמעית להקמת מדינה ערבית, פלשתינאית, נוספת, וכן התחייבות לא לקיים כל משאומתן, ישיר או עקיף, עם אירגוני הרצח. אני רוצה לקוות ששתי העמדות הללו הן מחייבות, סופיות ונחרצות.

אדוני היושב-ראש, המשימות החיוניות הניצבות עתה לפני כולנו הן עצומות במעמסן ואדירות באתגריהן: עלינו לפעול בקצב מזוהזז להאדרתו של צה"ל, לאיכות חימושו והיקפו, להשלמת צוותיו, להבטחת כוח הכרעתו ולחידוש כושר ההרתעה שלו; עלינו לתור אחרי כל נקודות אור המראה פתח לשלום ולנקוט יוזמות עצמאיות ואחריות, תוך כדי מיצוי כל ההקחים והנסיבות המרים של עמנו שצורקו יבשו מהקוות דם שבאו בעקבות פתיחות-ישו ואשליות; עלינו לכוון משטר של שעת-חירום כוללת — בטחונית, מדינית וכלכלית — משטר שיאפשר את גיוס כל כוח-האדם, הרוחני והפיסי כאחד, תוך כדי מאמץ מתמיד לחלוקה הגנתית של הנתל, גיוס כל כוח-העבודה ומוסר העבודה בעם, ברוח של אחווה פנימית ועזרה הדדית; עלינו להפעיל, בתנופה רבתה, את כל עתודות הרצון הטוב העומדות גם היום לישראל בעולם התפשי, ובראש ובראשונה בקרב הציבור היהודי בחו"ל, ולהזרימם לא-פיקים מדיניים מוחשיים וחיוניים; עלינו לאסור מלחמה יזומה, רבת תושיה ותעוזה, באירגוני הרצח שהגיפו את דגל השמדת ישראל ברחבי העולם; עלינו להרחיב, בקצב של שעת-חירום, את רשת ההתנחלויות העירוניות והכפריות שלנו מזה, ואת המאמצים לשיח לוב האוכלוסיה הערבית גם בימי-מתח מורטי עצבים מזה, כדרך יחידה ובלתי-נמנעת להעמקת אחיזתנו במרחבי ארץ-ישראל; עלינו להיאבק בהלכי רוח של ציניות, תבוסנות, רטינה והתפוררות חברתית, ולנסוך רוח חדשה בעם שתחשוף לפניו גלויות את מלוא עוצמת האיום, שתחווה לפניו נתיב מציאותי של עמידה בשער והיחלצות, ושתפח בו אמונה בכוחו, בכשרו וביכולתו להבטיח את קיומם ועתידם של חייו ושל מדינת היהודים. לשם כל אלה דרושה לא רק ממשלה איתנה אשר תקיף את כל הכוחות הנאמנים בעם,

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (דיון) קרגמן, בדר, ישעיהו, רבין) —

רית, אלא ברית אמיתית בין תנועת הפועלים הישראלי לברית תנועת העבודה הדתית, ברית שנכתרה תוך בניין הארץ, בהתיישבות, בהגנה, בעלייה, במדיניות? מה קרה? חברי הכנסת רפאל, אתם מתארים את חומרת המצב שבו אנחנו נתונים בארץ, וזה בלי ספק נכון. מדוע אינכם נותנים את ידכם לממשלה הזאת שקווי היסוד שלה נראים לכם, הייתם שותפים לה, שהסכמים קואליציוניים קיימים בה? העניין לא מוסבר; מה שאתם אומרים בעניין זה איננו משכנע. חברי הכנסת, הממשלה הזאת, בראשותו של יצחק רבין, אין ספק שיש בה מן ההמשכיות של היצירה הגדולה בכל תחומי החיים במשך עשרות בשנים, שהצטברה במשך שנים, אבל אין זה אומר שבביצוע אין מקום לרעיונות נוספים ולחידושים. יש ויש, וביודאי יהיה. זהו אורגניזם חי, נושם. התנאים משתנים. אך יש איזו הדרכה אידיאלית של עשרות בשנים בקרב אלה המהווים את הממשלה החדשה. הם ינקו מהשרשים הללו, לכן לא יסוו מן הדרך כפי שהותוותה במשך עשרות בשנים.

ברצוני להעיר הערה אחרונה: אתגר גדול, קשה, עומד לפני הממשלה החדשה. לא אדבר על עניינים בטחוניים-צבאיים, על כך דובר רבות. אבל חברי הכנסת יצחק רבין, ראש ממשלת ישראל, והממשלה כולה יצטרכו לגייס את כל המאמצים האינטלקטואליים והארגוניים וכל המשאבים הפנימיים למען הכות באי-פלאציה. אם לא נכה בה — היא תכה את כולנו ובייחוד את החלש שבתוכנו. אנחנו מתרחקים מעצמאות כלכלית. השאלה איננה רק כלכלית ופוליטית; השאלה היא גם חינוכית ממדרגה ראשונה, פסיכולוגית: איך אנחנו מתרגלים לחיות בארץ הזאת: האם על בסיס של פרי עמלנו, או יותר ויותר על עזרה מבחוץ? אין לשלול את העזרה מבחוץ, לא נוכל להרים את המשא הכבד לבדנו בלי עם ישראל כולו, אבל ההתרחקות מעצמאות כלכלית בוודאי ובוודאי שהיא חייבת להעסיק את הממשלה החדשה.

לבסוף, אדוני היושב-ראש, אני חש צורך נפשי, עם כל ידיעת המצב, להביע כאן הוקרה לחברים אשר פרשו מן הממשלה הזאת: גולדה מאיר, משה דיין, פנחס ספיר, אבא אבן, חיים גבתי, יוסף בורג, השר הוותיק ויצחק רפאל השר החדש, שהיו עמודי התווך של השלטון מבחינת המושג הטוב שבו, ושתיכתב להם כותם הגברת עוצמתה של ישראל, עוצמתה הבטחונית, הכלכלית והרוחנית. ובמיוחד חש אני צורך נפשי להביע כאן הוקרה לחברה גולדה מאיר המחוננת במכלול הסגולות המפוארות של חזון, גבורה, כושר מנהיגות, תכונות אשר איפשרו לה לרכוש את הסמכות המוסרית בעם ולעמוד במערכות הכבדות, ובכך דמתה אשה זו לדמות מן הדמויות התנכיות.

2. תשובת חברי הכנסת לרבין

הסיכום רצוני להיפרד מן השרים יוסף בורג ויצחק רפאל המסיימים תפקידם עם תום כהונת הממשלה היוצאת. אני נפרד מהם עתה דווקא לאחר שנשאנו את נאומי האופוזיציה. אני נפרד בתקווה שעוד ניפגש.

השר יוסף בורג, מוותיקי השרים, שירת כשר

ואשר עליהן מושתתים קוי היסוד — החלטות שהליכוד התנגד להן. זאת לא פסילה, זאת לא שלילה, ולא מדובר בנוסחאות של שנות החמישים; מדובר בגישה ממלכתית תוך אחריות ממלכתית למדיניות שבה תלויים חיינו במדינה זו, ובמדינה זו יותר מאשר באיזו מדינה אחרת.

אני רוחה את האמירה שהממשלה הזאת זקוקה לתמיכת רק"ח. לא ולא, וצר לי שחברי הכנסת רפאל חזר על כך. זאת לא ממשלת מיעוט, זאת ממשלה שיש לה רוב בבית הזה. אפשר לטעון: רוב לא מספיק, אבל זה רוב, ורוב הוא רוב, והוא קבוע והוא מוחלט. אין ממשלת מיעוט בכלל. כשאין לממשלה רוב בכנסת היא נופלת. אמנם יכולה להתקיים ממשלת מיעוט בארצות מסוימות, וקיימות ארצות דמוקרטיות רבות שיש בהן ממשלות מיעוט, אבל דבר זה מותנה בתמיכה בתוך הפארלאמנט, כאן אין עניין של ממשלת מיעוט, יש ממשלת רוב שבראשה יעמוד יצחק רבין.

אחרי מלחמת יום הכיפורים נתבע העם הזה לקבוע מה רצונו.

יוחנן בדר (הליכוד):

למה אתה מוזכר את מלחמת יום הכיפורים? הלא אתה רוצה להשכיח אותה.

ישראל קרגמן (המערך):

מה רצונו? לא רצינו לדחות את הבחירות בגלל נוחות מפלגתית. כאשר התנהלה תעמולה קשה מאוד נגד הממשלה, נגד המערך, פסק הצע למי יש רוב בבית הזה. צר לי מאוד, צר לי במלוא הכנות, שחברי חזית דתית לאומית לא מצאו לנכון להצטרף לממשלה. שמעתי את נאומיהם של ידידי חברי הכנסת רפאל וחברי הכנסת בורג, אבל הנאומים לא היו משכנעים; אלה היו נאומים טובים, הם נאמרו בלב חם, אבל לא היו משכנעים. מדוע לא היו משכנעים? — כי אותם קווי היסוד ואותן החלטות הממשלה ואתם הסכמים קואליציוניים היו קיימים גם כאשר קמה ממשלה אחרי יום הכיפורים. הם נכנסו לממשלה הזאת בלי להתנות זאת בליכוד לאומי. אמנם הם דרשו דרישות מסוימות — לא אשלול זאת מהם — אולם אם כי דרשו מה שדרשו בתחום הדת והמדינה, השתתפו והם משתתפים עד הרגע הזה בממשלה הזאת. ב-1970 אמר מעל הבמה הזאת סגן שר הפנים ד"ר בן-מאיר זכרוננו לברכה, שההגדרה כפי שהיא קיימת במרשם האוכלוסין מספקת ואין צורך לשנותה. ושר הפנים ד"ר בורג אמר שבמשך שנים, על כל פנים כל זמן שהוא שר הפנים, לא היה מקרה שנרשם כיהודי אדם שאינו יהודי. מה קרה לחברינו מחזית דתית לאומית? מה קרה לברית האמיתית, לא תוך נוחות פארלאמנטא-

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, תם הדיון. רשות הדיבור למרכיב הממשלה, חברי הכנסת יצחק רבין, לתשובה.

יצחק רבין (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בתחילת דברי

הצבעה

- בעד הבעת אמון לממשלה החדשה — 61
נגד — 51
נמנעים — 4

ההצעה להביע אמון לממשלה נתקבלה.

אהרן אבוחצירא (חזית דתית לאומית):
מי נגד ואיננו מצביע נגד?

(קריאה: מספר הנמנעים הוא חמישה.)

היו"ר י. ישעיהו:

אני מתקן את תוצאות ההצבעה: נמנעים — חמישה.

מנחם בגין (הליכוד):

אל נא תשכח את חברי-הכנסת בן-פורת.

היו"ר י. ישעיהו:

הסתכלתי לצד זה ולא ראיתי.

חברי הכנסת, סעיף 15 לחוק יסוד: הכנסת קובע: "הממשלה תיכון משהביעה לה הכנסת אמון, ומאותה שעה ייכנסו השרים לכהונתם".

יורשה נא לי איפוא לשאת דברי ברכה קצרים לממשלה החדשה ולחברי הממשלה היוצאת, ולאחר מכן אומין את ראש הממשלה והשרים להצהיר הצהרת אמונים.

כבוד ראש הממשלה, הממשלה החדשה שאתה עומד בראשה צועדת את צעדיה הראשונים אל פתחה של תקופה חדשה בחייה של מדינת ישראל, תקופה מבשרת סיכויים והרפתקאות. אתה וחבריך עמסתם על שכמכם משא כבד ביותר של בעיות בתחומי הבטחון, מדיניות-החוץ, הכלכלה והחברה, שכדי להתגבר עליהן ולמצוא להן פתרונים יש צורך בעמל רב, בתושיה, בכוח מנהיגות מעולה ובסיעתא דשמיא.

הכנסת, על-פי סמכותה להחליט ולאשר, תסייע לכם במילוי תפקידיכם, ועל-פי תפקידה לבקר — תעקוב בערנות אחרי מעשיכם ודבריכם.

אנו מקדימים לכם ברכות נאמנות ואיחולים כנים, שתשכילו במנהיגותכם ותצליחו במעשיכם ובמילוי שליחותכם למען העם והמדינה.

ומלים מספר לראש הממשלה היוצאת ולחבריה השרים שאינם נמנים עם הממשלה החדשה. מוקדם לסכם את מאון מעשיכם בשליחות האומה ובהנהגתה. ספר חייכם עדיין פתוח ומובטחים אנו שעוד יירשמו בו דפים חשובים. רק זאת נאמר: אין בליבנו ספק שמי לאתם תפקידיכם בכנות, באמונה, בנאמנות ובכשרון רב. וגם כשהשמענו דברי ביקורת עליכם, רחש ליבנו כבוד ויקר והערכה כנה לאישיותו ולפעלו של כל אחד ואחד מכם.

מעטות בפי המלים שיש בהן כדי להביע את מלוא רגשי התודה והכבוד שהלכבות רוחשים לגברת גולדה מאיר, ראש הממשלה היוצאת, שקמה אם במלכות ישראל. בסוד האישים הגדולים והדגולים שעמדו לעם ישראל בכל הדורות שמור מקום כבוד

הדואר, שר הסעד ושר הפנים. תרם תרומה רבה לממשלות שהשתתף בהן.

השר יצחק רפאל נכנס לממשלה היוצאת, ודווקא בתפקידו כשר הדתות התחיל בתנופה לפעול באותו נושא ששימש עתה מכשול להשלמת הקואליציה הקיימת ולהבאתה לקואליציה במתכונת הממשלה היוצאת.

אני מקווה שגם כאשר ניפגש כשהם באופוזיציה, נזכור את הדרך המשותפת שעברנו יחדיו.

ועכשיו כמה נקודות לסיכום. מי כמוני ער לקשיים העומדים לפני המדינה, ויותר מכך — לקשיים שיעמדו לפני הממשלה. אבל הממשלה איננה מטרה בפני עצמה; הקמת הממשלה משמשת כמכשיר לביצוע מדיניות, מדיניות שהמפלגות מתלכדות סביבה ומאמינות שאכן יש לבצעה.

הקואליציה הקיימת היא קואליציה שהתגבשה סביב קווי היסוד ומימושם הלכה למעשה בתקופה האחרונה.

הבעיות העומדות לפנינו יצריכו מאמצים עייניים. אנו בשלבי משא-ומתן על הפרדת הכוחות עם סוריה. זה לא היה מהלך מקרי, זה היה חלק מקו, מדרך, שהליכוד לא תמך בו, התנגד לו; דרך שהוכיחה את עצמה מאז תום מלחמת יום הכיפורים.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני ראש הממשלה, עם כל הכבוד, הליכוד לא התנגד להפרדה אלא לתנאים מסויימים.

יצחק רבין (המערך):

התנגד להפרדה בתנאים שניתן היה לבצע אותם.

יתרה מזו, הפרדת הכוחות נותנת לנו את האפשרות להתקדם בחיפוש אחר סיכויי שלום נוספים, אך בעת ובעונה אחת להתעצם, לקיים עוצמה צבאית שהיא ערובה למקרה שתפרוץ מלחמה, וגם חיווק לקיום השלום.

אנו נצטרך, במידה שנשיג את הרגיעה — בלי לפגוע בערנות, בכוננות ובהתעצמות בטחונית — להתפנות לבעיות פנים. אלה הם תפקידים גדולים וקשים שיחייבו מיצוי כל הכוחות.

אני יודע שממשלה הבנויה על שישים ואחד חברי כנסת תיתקל בקשיים, והדבר טבעי. אני מקווה שרוח הדברים שבה דיבר חברי-הכנסת תמיר הפעם תהיה הרוח שתלווה את העבודה המשותפת בין חלקי הבית — חיפוש דרכים להבנה, אבל בשום אופן לא ויתור על דברות בקו, ביסודות, במעשים שינחו את הממשלה.

אני יודע שימים קשים נכוננו לנו. אני יודע שאם תיערך הממשלה ותעשה את הדרוש, ניתן יהיה להתקדם, לעשות ולשפר שיפור רב את המצב.

אני מבקש לתת אמון בממשלה ולבחון אותה לפי מעשיה בעתיד.

היו"ר י. ישעיהו:

אנו עוברים להצבעה. ההצבעה היא בעד אמון לממשלה או נגדו. אני ממנה שני חברי כנסת כדי לספור את הקולות, את חברי-הכנסת מנחם כהנא ואת חברי-הכנסת ידידיה בארי. אני מבקש משניהם לקום ולספור את הקולות.

— התייצבות הממשלה החדשה לפני הכנסת (ישעיהו); הצהרת אמונים של חברי הממשלה (ישעיהו, רבין, אלון, אוזן, אלוני, בר-לב, ברעם, גלילי, האוזנר, הלל, ידלין) —

ראל חזקה, מצליחה ושוכנת לבטח; מקבצת גלויות ובונה ארץ צמדה וחברה למופת, כמיטב משאת נפשך וברכת מעשיך בעבר ובעתיד.
כה לחי!

לגולדה מאיר כאשה גדולה, כיהודיה גאה וכמנהיגה לאומית, רבת השראה וברוכת מעש.
בשם הכנסת והעם בישראל הנני מאחל לך, גולדה, שנים רבות של חיים טובים ופעילות מלאה, בריאות הגוף ושלווה הנפש. ותזכי לראות את מדינת יש-

ד. הצהרת אמונים של חברי הממשלה

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את משה ברעם, שר העבודה, לעלות לדור כן.

משה ברעם:

אני, משה ברעם, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את ישראל גלילי, שר בלי תיק, לעלות לדוכן.

ישראל גלילי:

אני, ישראל גלילי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את גדעון האוזנר, שר בלי תיק, לעלות לדוכן.

גדעון האוזנר:

אני, גדעון האוזנר, בן דב ואתי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את שלמה הלל, שר הפנים ושר המשטרה, לעלות לדוכן.

שלמה הלל:

אני, שלמה הלל, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את אהרן ידלין, שר החינוך והתרבות, לעלות לדוכן.

אהרן ידלין:

אני, אהרן ידלין, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, בהתאם לסעיף 16 לחוק יסוד: הכנסת, אני מזמין את חברי הממשלה לעלות לדוכן, לקרוא את הצהרת האמונים ולחתום עליה. אבקש את ראש הממשלה יצחק רבין לעלות לדוכן.

יצחק רבין:

אני, יצחק רבין, מתחייב כראש הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כראש הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

בהצלחה.

אבקש את יגאל אלון, סגן ראש הממשלה ושר החוץ, לעלות לדוכן.

יגאל אלון:

אני, יגאל אלון, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את אהרן אוזן, שר החקלאות, לעלות לדוכן.

אהרן אוזן:

אני, אהרן אוזן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את שולמית אלוני, שר בלי תיק, לעלות לדוכן.

שולמית אלוני:

אני, שולמית אלוני, מתחייבת כחברת הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחברת הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותמת על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את חיים בר-לב, שר המסחר והתעשייה, לעלות לדוכן.

חיים בר-לב:

אני, חיים בר-לב, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת. (חותם על ההצהרה)

חוברת י"ט, ישיבה נ"ג, י"ג סיון תשל"ד (3 יוני 1974)
— הצהרת אמונים של חברי הממשלה (ישעיהו, יעקבי, יריב, עופר, פרס, צדוק, קול, רבינוביץ,
רוזן, שם-טוב) —

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את משה קול, שר התיירות, לעלות לדוכן.

משה קול:

אני, משה קול, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את יהושע רבינוביץ, שר האוצר, לעלות
לדוכן.

יהושע רבינוביץ:

אני, יהושע רבינוביץ, מתחייב כחבר הממשלה
לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא בא-
מונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות
הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את שלמה רוזן, שר לקליטת העלייה, לע-
לות לדוכן.

שלמה רוזן:

אני, שלמה רוזן, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את ויקטור שם-טוב, שר הבריאות ושר
הסעד, לעלות לדוכן.

ויקטור שם-טוב:

אני, ויקטור שם-טוב, בן לינדה ורחמים, מתחייב
כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ול-
חוקיה, למלא באמונה את תפקידי כחבר הממשלה, ול-
קיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

תם טקס הצהרת האמונים. הישיבה הבאה של
הכנסת — מחר בשעה ארבע. ישיבה זו נעולה.

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את גד יעקבי, שר התחבורה, לעלות לדוכן.

גד יעקבי:

אני, גד יעקבי, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את אהרן יריב שר ההסברה, לעלות לדוכן.

אהרן יריב:

אני, אהרן יריב, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את אברהם עופר, שר השיכון, לעלות לדוכן.

אברהם עופר:

אני, אברהם עופר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את שמעון פרס, שר הבטחון, לעלות לדוכן.

שמעון פרס:

אני, שמעון פרס, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא באמונה את
תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החלטות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

היו"ר י. ישעיהו:

אבקש את חיים יוסף צדוק, שר המשפטים ושר
הדתות, לעלות לדוכן.

חיים יוסף צדוק:

אני, חיים יוסף צדוק, מתחייב כחבר הממשלה
לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה, למלא בא-
מונה את תפקידי כחבר הממשלה, ולקיים את החל-
טות הכנסת.

(חותם על ההצהרה)

הישיבה ננעלה בשעה 19.15.